Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME)[1]
Magyar Természetvédők Szövetsége (MTVSZ)[2]

írta és szerkesztette:
***Lukács Attila*[2]*, Sándor Szilvia*[2]*, Szilvácsku Zsolt*[1]**

ÚTMUTATÓ
HELYI JELENTŐSÉGŰ
TERMÉSZETI ÉRTÉKEK
VÉDELMÉHEZ

önkormányzatok, civil szervezetek és iskolák
együttműködésben a helyi jelentőségű
természeti értékekért

2003

© 2003 Sándor Szilvia, Szilvácsku Zsolt, Lukács Attila

Borítóterv, illusztráció, tördelés: Signatura Grafikai Stúdió, Nyíregyháza

A fotókat rendelkezésünkre bocsátották:
Balogh Sándor, Boldogh Sándor, Bécsi László, Deák József, Demeter Zoltán, Dénes Andrea, dr. Erdei Zsolt, Görögh Zoltán, Horváth Tibor, Inántsy-Pap Tamás, Inántsy Pap Sándor, dr. Kalotás Zsolt, Kapitány Ákos, Kladács Györgyi, Kovács Attila, dr. Kovács Margit, Kovács Tamás, Lesku Balázs, Lukács Attila, Mercsák József László, dr. Pomeisl Imre, Szilvácsku Zsolt

Kiadta a Magyar Természetvédők Szövetsége (MTVSZ), Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME)

ISBN 963212088 4

Nyomta az IMI-Print Nyomda, környezetbarát papírra
A kiadvány a KvVM KAC támogatásával készült

BEVEZETÉS 6

Miért fontos a védetté nyilvánítás? 6

Természetvédelmi fontosság 6

Gazdasági és társadalmi fontosság 6

I.2 Röviden a kiadványról 7

A kiadvány célja 7

A kiadvány felépítése, használata 7

Köszönetnyilvánítás 8

A VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁS FOLYAMATA 10

A védetté nyilvánítás lépései és szereplői

– hogyan lehet védett egy terület? 11

A védetté nyilvánítás szakmai előkészítése 12

Az ideiglenes védettség lehetősége 15

Egyeztetés a nemzeti park igazgatósággal 16

Egyeztetés az érintett tulajdonosokkal, a helyi lakossággal 17

Természetvédelmi kezelési terv készítése 19

A természetvédelmi kezelési terv egyeztetése 20

A védetté nyilvánító önkormányzati rendelet 21

A védettség feloldása 22

A régióközpontok és a megyei önkormányzat szerepe 23

Civil szervezetek szerepe 23

Iskolák és települési közösségek szerepe 24

A VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁS KÖVETKEZMÉNYEI

– MI A TEENDŐ A VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁST KÖVETŐEN? 26

Lehetőségek és jogosultságok az önkormányzat oldalán 26

Kötelezettségek az önkormányzat oldalán 27

Lehetséges költségek 28

Lehetséges bevételek 29

Helyi védelemből származó lehetőségek

– Milyen érvek szólnak a helyi védettség mellett? 30

SZEMPONTOK A HELYI JELENTŐSÉGŰ VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK KEZELÉSÉHEZ 34

Vizes élőhelyek 34

Erdők 38

Gyepek és agrárterületek 40

A KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS TAPASZTALATAI 46

Bevezetés 46

A kérdőívezés eredménye 46

ESETTANULMÁNYOK 50

Tarcali Takta Holtágak Természetvédelmi Terület 50

Önkormányzatok a Vértesért, Tatabánya 54

Kis rét, Sellye 57

Sas-hegy természetvédelmi területet határoló déli lejtő, Budapest 59

Dömörkapu sziklagyep és karsztborok-erdő 62

Csongrád Nagyréti Természetvédelmi Terület 64

Igrice-mocsár, Nyíregyháza 68

Nyíregyháza MJV rövidtávú védetté nyilvánítási tervei 70

Hajdúböszörmény 74

Gát térsége, Nagykőrös 76

Szenttamási Park, Törökszentmiklós 78

Tapolcai régi mészkőbánya (Várhegyi felhagyott kőfejtő) 80

Kis-tece, Vácrátót 83

Szegedi tapasztalatok a helyi védelemmel kapcsolatosan 87

Nógrád Megyei tapasztalatok a helyi védettséggel kapcsolatosan 89

MELLÉKLETEK 92

Szemelvények a természetvédelem jogi hátteréből 92

Természetvédelmi szempontból fontos általános jogszabályok listája 92

A természetvédelmi törvény kivonata 93

Kezelési tervekről szóló rendelet kivonata 102

Természetvédelemmel kapcsolatos önkormányzati feladatok listája 103

Mintalevelek 107

Mintarendelet 109

Ajánlott és felhasznált irodalom 119

Nemzeti park igazgatóságok elérhetőségei 120

Társadalmi szervezetek elérhetőségei 121

A kiadványt megjelentető szervezetek rövid bemutatása 129

FOGALOMTÁR 134

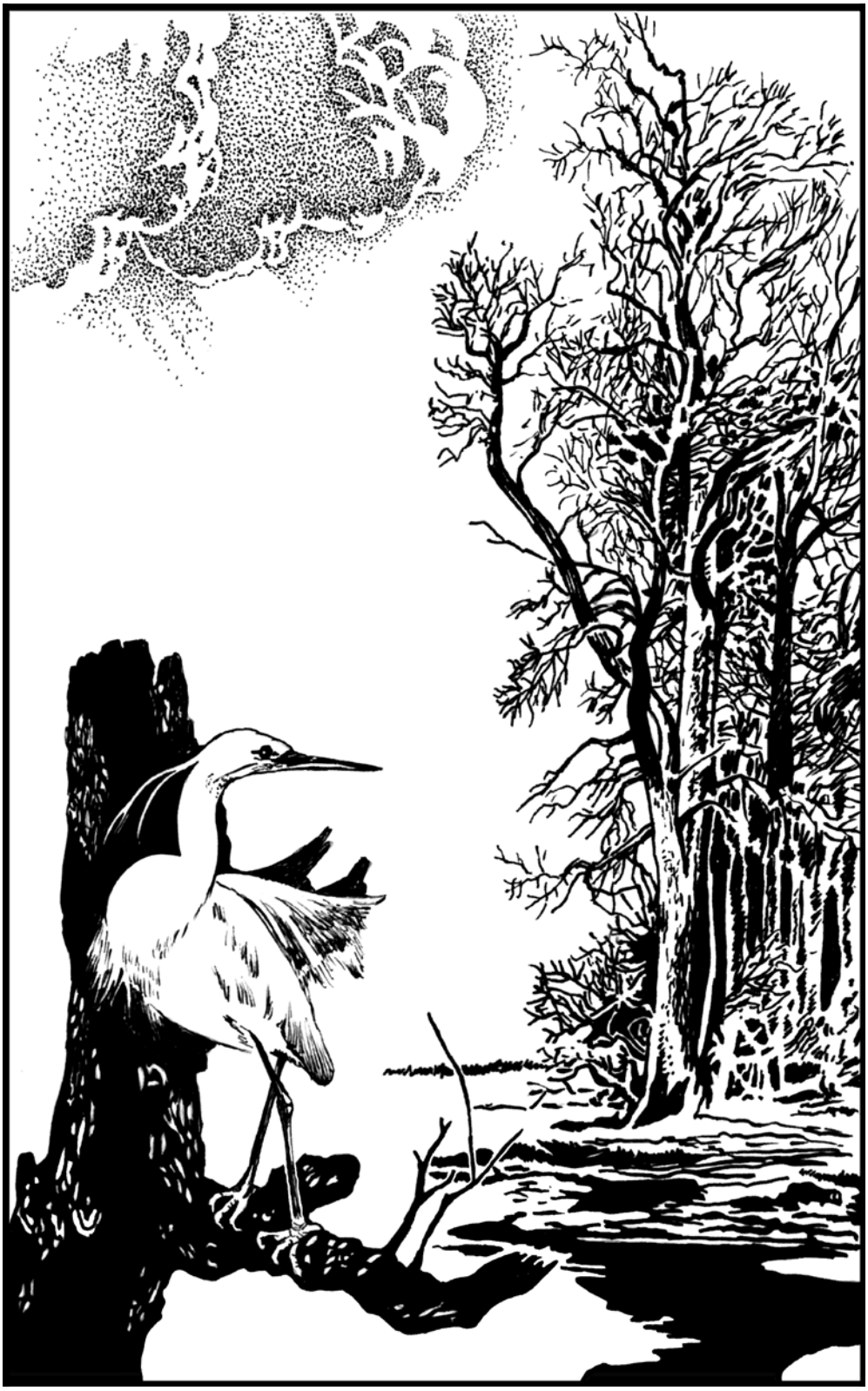

BEVEZETÉS

MIÉRT FONTOS A VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁS?

Természetvédelmi fontosság

Hazánkban az 1996. évi, a természet védelméről szóló törvény értelmében a természetvédelmi területek lehetnek országos vagy helyi jelentőségűek. Országos jelentőségű területek esetében a miniszter hatáskörébe tartozik annak kijelölése, míg a helyi jelentőségű területek esetén a települési önkormányzat jogosult a terület védetté nyilvánítására. A helyi jelentőségű természetvédelmi területek kijelölésének legfontosabb célja, hogy olyan területek is védetté váljanak, amelyek nem kerültek országos védelem alá, de mégis természetvédelmi értéket képviselnek. A helyi védelem kiegészíti az országosan védett területek hálózatát, a helyi védettséggel rendelkező területek ökológiai folyosóként és ugródeszkaként funkcionálhatnak, összeköthetik az egymástól távolabb levő élőhelyeket. A helyi jelentőségű védett területeken lehetőség van arra is, hogy a település közelében jellemző tájszerkezet, tájképi elemek is megőrződjenek, valamint a település környékének jellemző élővilága is megmaradjon. A hazai turizmus előtérbe kerülésével kiemelkedő szempont a helyi jelentőségű védelem számára a természeti értékekhez kapcsolódó kulturális emlékek, gazdálkodási, kézműves módszerek és hagyományok alapfeltételeinek megőrzése is.

Gazdasági és társadalmi fontosság

A helyi védelem a természetvédelmi haszon mellett rengeteg társadalmi és gazdasági előnyt is rejt magában. Napjainkban egyre fontosabbá válik a tiszta, természetes vagy legalábbis természetközeli környezet, nagyon sokan szeretnének ilyen helyen élni, illetve szabadidejüket itt eltölteni. A település területén található természeti értékek közelségük miatt nagyon fontos szerepet játszhatnak a környezeti nevelés, szemléletformálás terén. Emellett az emberek szívesen töltik idejüket, sétálnak, sportolnak háborítatlan természeti környezetben. Egészségügyi szempontból is kedvező hatása van egy védett területnek, például egy erdőfoltnak, ami megköti a szálló port, tisztább levegőt, valamint kedvezőbb mikroklímát „biztosít”, mint például egy beépített, aszfaltozott terület.
A társadalmi hasznok mellett a helyi védelemből gazdasági előnye is származhat a településnek. Egy település, amely rendelkezik természetvédelmi értékekkel, sok pihenni vágyót vonz, főleg a szelíd turizmust kedvelők köréből, fellendül a gyalogos, kerékpáros, lovas és vízi turizmus. Amennyiben az adott területen mezőgazdasági tevékenység folyik, a gazdálkodók részt vehetnek az agrár-környezetvédelmi program egyes célprogramjaiban is, melyek keretében a táji adottságokhoz illeszkedő gazdálkodási módszereket, az egészséges élelmiszerek előállítását és a tájfenntartást elősegítő programok közül választhat a gazdálkodó, és előre kiszámíthatóbbá válik a gazdálkodása, mert 5 évre szerződhet az állammal.

RÖVIDEN A KIADVÁNYRÓL

A kiadvány célja

Alapvető célkitűzésünk a helyi védettséget élvező természetvédelmi területek számának növelése, melynek egyik eszköze a széleskörű tájékoztatás. E széleskörű tájékoztatás része a kézben tartott kiadvány, melynek közvetlen célja, hogy segítséget nyújtson a helyi jelentőségű természetvédelmi területek kijelölése és védetté nyilvánítása során mind az önkormányzatok, mind pedig a civil szervezetek számára.
A kiadvány segítségével fel szeretnénk hívni az önkormányzatok figyelmét a helyi védettség fontosságára, a védettséggel járó feladatokra, valamint arra, hogy milyen előnyei, hasznai származhatnak egy helyi jelentőségű védett területből a településnek.
A civil szervezeteket ösztönözni szeretnénk arra, hogy kezdeményezzenek, illetve kapcsolódjanak be a védetté nyilvánítási folyamatokba, vegyenek részt annak szakmai és politikai egyeztetésében, érdekérvényesítésben, valamint vállaljanak komoly szerepet a területek kezelésében is.

A kiadvány felépítése, használata

A kiadvány egyrészt útmutató a helyi védetté nyilvánítás folyamatához, másrészt a védetté nyilvánított területek fenntartását, kezelését segíti a kezelési szempontok felvázolásával. Kiadványunk a következő módon épül fel:

- Elsőként a védetté nyilvánítás folyamatát mutatjuk be lépésről-lépésre, a szakmai előkészítéstől a védetté nyilvánító rendeletig.
- Ezután a védelem következményeinek sorbavétele következik, ebben a részben foglaljuk össze az önkormányzat lehetőségeit és kötelezettségeit a helyi védelem kapcsán.
- A következő fejezet a kezelési tervek elkészítéséhez nyújt segítséget tájékoztató jelleggel vizes élőhelyek, erdők, valamint gyepek és agrárterületek esetében. Ez a fejezet komoly jelentőséggel bír, hiszen a terület kezelése határozza meg a természeti értékek megőrzését.
- Az ötödik fejezet a kiadvány előkészítése során végzett kérdőíves felmérés tapasztalatait foglalja össze, majd ezt követik az esettanulmányok.
- A kiadvány mellékletei között kivonatot találhatunk a természetvédelmi törvényből, mely felsorolja a legfontosabb alapfogalmakat; valamint megtalálható benne az önkormányzatok természetvédelemmel kapcsolatos feladatainak felsorolása is. A védetté nyilvánítási folyamat során szükséges egyeztetések elősegítéséhez is mellékeltünk mintaleveleket, amelyeket szintén a mellékletek között teszünk közzé. Mellékeltünk továbbá egy védetté nyilvánításról szóló mintarendeletet is. A melléklet ezen kívül tartalmazza azon társadalmi szervezetek elérhetőségeit is, akik segítséget nyújthatnak helyi védettséggel kapcsolatban, és megtalálható benne a tíz nemzeti park címe, telefonszáma is. Az eddig felsoroltakon kívül még ajánlott irodalom listával, és fogalomtárral próbáljuk segíteni a kedves Olvasót.

A kiadvány második fejezetét, a védetté nyilvánítás folyamatának leírását egyaránt ajánljuk az önkormányzatoknak is és a civil szervezeteknek is. A következő, harmadik fejezet inkább az önkormányzatok érdeklődésére tarthat számot, míg a negyedik - a területek kezelésével foglalkozó - részt ajánljuk a területek fenntartásával foglalkozóknak, legyen az akár az önkormányzat vagy egy társadalmi szervezet.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetet szeretnénk mondani azoknak az önkormányzatoknak és civil szervezeteknek, akik adatszolgáltatásukkal és esettanulmányaikkal jelentősen hozzájárultak a kiadvány megszületéséhez.
Köszönjük a Terra Alapítványnak, hogy rendelkezésünkre bocsátottak fotókat a Hazánk növényvilága c. kiadványukból. (www.terra.hu)
Köszönjük a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatal munkatársainak, hogy véleményükkel segítették kiadványunk elkészítését.
Köszönjük továbbá Karásziné Gulyás Edit helyesírás ellenőrző munkáját, Ponicsán Péter szerkesztésben, valamint Inántsy-Pap Tamás képszerkesztésben nyújtott segítségét.

Helyi jelentőségű védett természeti területek védetté nyilvánításának menete

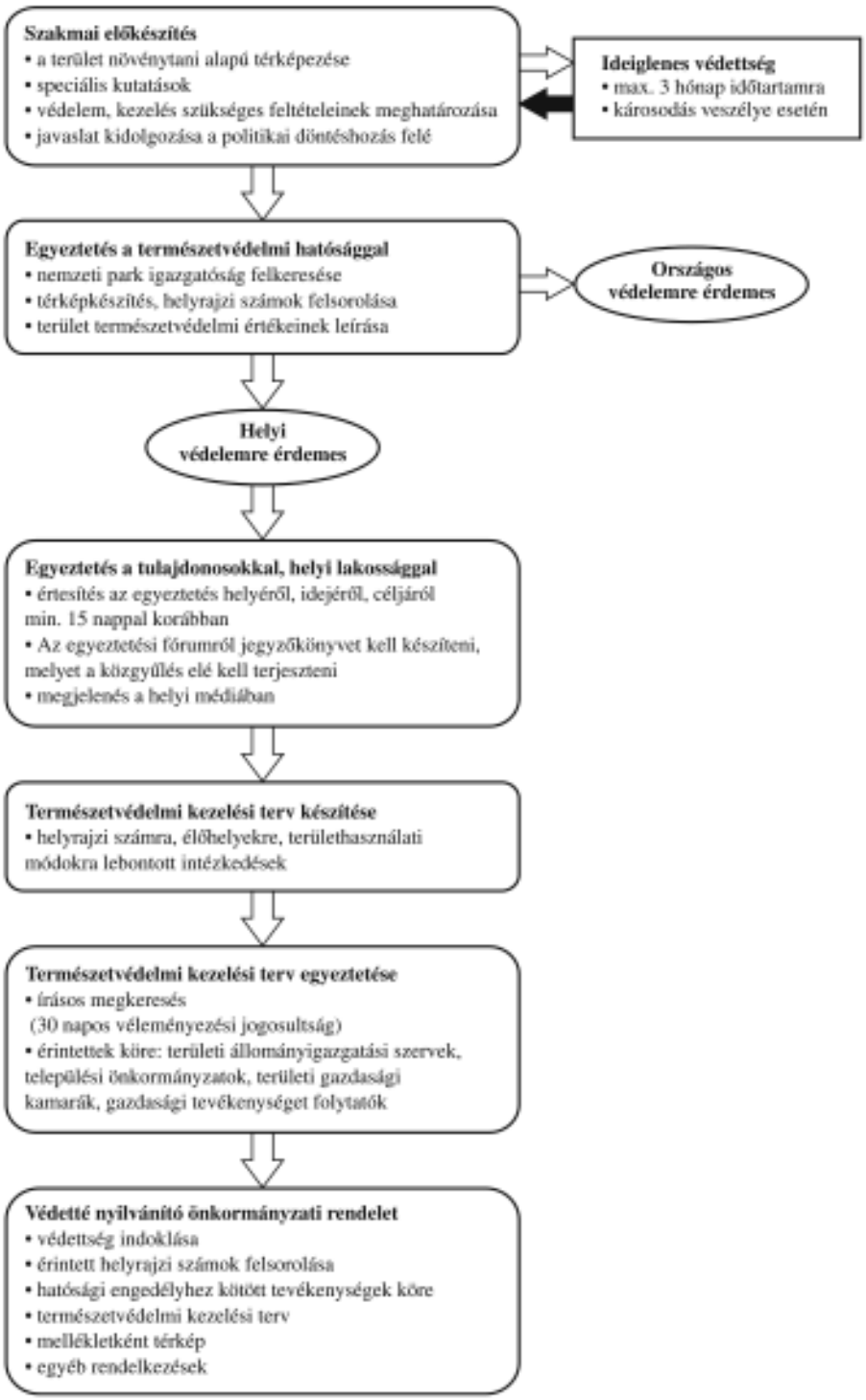

A VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁS FOLYAMATA

A VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁS LÉPÉSEI ÉS SZEREPLŐI – HOGYAN LEHET VÉDETT EGY TERÜLET?

Helyi jelentőségű természeti területet és más védelemre érdemes földterületet a települési önkormányzat közgyűlése helyi rendeletben nyilváníthat védetté. Az önkormányzatok természetvédelmi terület[1] és természeti emlék[2] létesítésére jogosultak, ezek az ún. helyi jelentőségű védett természeti területek és helyi jelentőségű természeti emlékek. Nemzeti park, tájvédelmi körzet létesítésére kizárólag a miniszter jogosult, de természetesen e mellett jogosult országos jelentőségű természetvédelmi terület és emlék létesítésére is. A miniszter rendeletben nyilvánítja védetté, illetve fokozottan védetté a természeti értékeket (pl. vadon élő szervezetet, életközösséget), továbbá fokozottan védetté a területet.

Korábban a „helyi jelentőségű természeti értékek" védetté nyilvánítása, megőrzése a megyei tanács végrehajtó bizottságának a feladata volt, azonban 1991 óta ez a jogkör a települési önkormányzat képviselőtestületének hatáskörébe tartozik. [1991. évi XX. törvény 85. § (1) a) b)]. A törvény a korábban védetté nyilvánított, tehát már meglévő helyi védett területekkel kapcsolatos ügyek intézését is az illetékes települési önkormányzat hatáskörébe utalta.
Tapasztalataink szerint azonban a települési önkormányzatoknak számos esetben nincs elég kapacitásuk és szakmai ismeretük a helyi védetté nyilvánítással kapcsolatos feladatok ellátására. Gyakran az önkormányzatoknak az előttük álló ügyek sokasága miatt nem jut idejük a természeti értékek megőrzésével törődni. Pedig a természeti értékek pusztulása számos jövőbeli lehetőség elvesztését is jelenti egyben. Annak érdekében, hogy ne vesszenek el a település természeti értékei, érdemes szakmai, civil és kormányzati szervezetekkel, valamint iskolákkal együttműködve foglalkozni a védetté nyilvánítás és megőrzés, illetve a kezelés kérdéseivel. Eredményes természetvédelemhez feltétlenül szükséges az összes érintett (önkormányzatok, kormányzati szervek, társadalmi szervezetek és oktatási intézmények) hathatós együttműködése.

> *„Mikor a kilencvenes évek elején a helyi és megyei önkormányzatok kezébe került a helyi védelem kérdése, az egyesület helyi csoportjának elsődleges törekvése volt, hogy segítse az önkormányzatokat munkájuk ellátásában. Ez a munka kiterjedt közös pályázatok készítésére, előadások megtartására, ismeretterjesztésre, kezelési tervek készítésére."*
>
> *(Nógrádi esettanulmány – Drexler Szilárd)*

[1] Természetvédelmi terület: az ország olyan jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területe, amelynek elsődleges rendeltetése egy vagy több természeti érték, illetve ezek összefüggő rendszerének a védelme (Tvt. 28. § (4) bek.)
[2] Természeti emlék: valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület (Tvt. 28. § (5) bek.)

A védetté nyilvánítás szakmai előkészítése

A védetté nyilvánítási eljárás első és legfontosabb lépcsője a megfelelő szakmai előkészítés. Fontossága abban rejlik, hogy szakmailag kell az adott településen legveszélyeztetettebb vagy a védelemre leginkább érdemes területeket kiválasztani, illetve sorrendjüket megállapítani, valamint ezután védelem alá helyezni őket. A szakmai előkészítés továbbá megalapozza a kötelezően elkészítendő kezelési terveket is.

„Fontos szempont, hogy a védelemre javaslatot tevő igen jól ismerje a területet, a természeti értékeket, a gazdálkodókat. Előnyös, ha az előkészítést, indoklást elismert szakember, szaktekintély végzi. Ez még akkor is előnyt jelent, ha védetté nyilvánításra egyesület, szervezet tesz javaslatot."

(Tarcali esettanulmány – Mercsák József László)

„Problémát jelent az, hogy az önkormányzat érzelmi fellángolással olyan területeket is helyi védelem alá helyez, amelyeknek igazi értéke nincsen…. Védelem alá olyan területeket kell helyezni, amelyek hosszú távon is szerepet fognak játszani a településkép vagy környezet formálásában."

(Szegedi esettanulmány – Gaskó Béla)

A szakmai előkészítésre nincs általános szabály. A következő pontokban foglaltuk össze javasolt szempontjainkat:

- A szakmai előkészítés jó alapja egy növénytani alapú természeti területtérképezés, kiegészítve egy alaposan elvégzett egyedi táji érték kataszterrel. Ennek eredményeképpen egy nem részletes, de mindenre kiterjedő áttekintés születik az adott település természeti értékeiről, illetve élőhelyeiről.
- Következő lépésben érdemes legalább három kategóriába sorolni a természeti értékeket:

1. helyi védelemre feltétlenül érdemes terület

2. olyan terület, amely a további vizsgálatok alapján a jövőben helyi védelemre érdemessé válhat

3. helyi védelemre nem érdemes terület

- Az első két kategória esetében a terület jellegének megfelelően (erdő, gyep, mocsár, stb.) specifikus kutatásokat érdemes szervezni. Ezek a kutatások egy vagy több fajcsoportra terjedjenek ki: kisemlősök, madarak, hüllők, kétéltűek, halak, lepkék, szitakötők, futóbogarak, egyenesszárnyúak, tegzesek, vízi bogarak, stb. Amennyiben több fajcsoport is szóba kerül, de időhiány vagy finanszírozási okból nincs lehetőség sok fajcsoport kutatására, érdemes az adott területen várhatóan legnagyobb értéket képviselő fajcsoportokat kutatni, vagy azokat, amelyek nagy fajszámuk és jól ismert indikációjuk révén sokat elárulnak a területről (ilyenek például a lepkék és a tegzesek). Természetesen a szakemberellátottság is módosíthatja a kutatásokat. A védetté nyilvánítást követően is lehet, sőt érdemes folytatni a kutatásokat a területen (lásd egy későbbi fejezetben).
- Az előkészítés során továbbá meg kell vizsgálni a védelem és a kezelés céljainak megvalósításához nélkülözhetetlen intézkedéseket, a védelemhez és kezeléshez szükséges feltételek és pénzügyi eszközök biztosíthatóságát, valamint a védelem várható következményeit.
- A szakmai előkészítés után javaslatot kell kidolgozni, amelyet át kell adni a politikai döntéshozóknak.

A szakmai előkészítés után kellő információval kell arról rendelkeznie a védettséget javasolóknak, illetve a védetté nyilvánítást megvalósítóknak, hogy mely területek a legértékesebbek, és mik azok az értékek, amelyek alapján ezt kijelentjük. Ez azért rendkívül fontos, mert szinte minden település területén számos természeti terület és természeti érték található, de általában a települési önkormányzatok ezek közül csak korlátozott mértékben tudnak vagy kívánnak védelem alá helyezni területeket. Ebben az esetben van talán a legnagyobb jelentősége a szakmai előkészítésnek. Ugyanis sok terület közül kell kiválasztani azokat, amelyek a leginkább védelemre érdemesek. Ilyen helyzetekben nélkülözhetetlenek a szakemberek.

„Nyíregyháza területén az E-misszió Egyesület felmérései alapján 111 darab (3720 hektár) természeti terület található. Első ütemben védelemre javasolt 15 darab (1517 hektár), második ütemre javasolt 30 darab potenciális terület 970 hektárral. Az ön-kormányzat hosszas politikai és szakmai egyeztetés után is csak néhány területet kíván védetté nyilvánítani, holott számos fokozottan védett, vagy éppen berni egyezményes faj élőhelye is szerepel a területek listájában."

(Nyíregyházi esettanulmány – Inántsy-Pap Tamás és Lukács Attila)

Ritka eset, hogy egy település területén nincs, vagy csak egy-két védelemre érdemes természeti terület vagy érték található. A visszaérkezett kérdőívek tanúsága szerint a települések 20%-a gondolja azt, hogy nem található védelemre érdemes terület közigazgatási határain belül. Bár nem kétséges, hogy létezhet ilyen település, mégis szinte biztos, hogy az esetek döntő többségében van védelemre érdemes terület, illetve adott esetben sok ilyen található. Éppen ezért is fontos szakemberhez fordulni, mielőtt

határozottan kijelentenénk lakóhelyünkről, hogy ott nem található védelemre érdemes természeti érték.

Sajnos nagyon ritka az a település, amely teljes külterületét, vagy a külterületén fekvő összes természeti területet[3], illetve értéket meg akarja óvni, védetté kívánja tenni. Példamutató kivételek természetesen vannak. Azonban ebben az esetben is szükséges a szakemberek részvétele a területek kezelési terveinek elkészítésében, valamint a későbbiekben a hatósági munka során is (lásd a kiadvány erről szóló fejezeteit). Mivel az új védetté nyilvánítások kihirdetéséhez a kezelési tervekről szóló rendelet megjelenése után már szükséges a védetté nyilvánítással egy időben a kezelési terv is, gyakorlatilag ennek elkészítése is az előkészítéshez tartozik.

> *„Szár, Szárliget, Vértessomló, Várgesztes, Gánt és Tatabánya önkormányzata és a Pro Vértes Közalapítvány 1993 évben aláírt szándéknyilatkozatának megfelelően 1994 októberéig minden önkormányzat a saját közigazgatási területén lévő Észak - Vértes 6500 hektár területen kialakította a „zöld folyosót". E példaértékű összefogás eredményeként szinte egy időben mind az öt önkormányzat védetté nyilvánította a közigazgatási területén lévő Észak - Vértes területet."*
>
> *(Vértes esettanulmány - Laki Ferenc)*

Azokon a területeken, amelyek fontos madárélőhelyek is egyben (lásd az apróbetűs részt), a szakmai előkészítést segíthetik a Magyar Madártani és Természetvédelmi Fgyesület tagjai, szakemberei által készített IBA-akciótervek is.

A Fontos Madárélőhelyek (IBA) védelme akcióterveken keresztül

A Fontos Madárélőhelyek hálózata az egész világra kiterjed. E hálózatot a madárvédők nemzetközi szervezete, a BirdLife International hozta létre azzal a céllal, hogy megvédje a vadon élő madarakat és azok élőhelyeit. Hazánkban a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) keretein belül működik a program 1986 óta. Jelenleg 43 területet jelöltek ki, amelyek az ország több mint 15%-át fedik le. Ezeken a területeken az MME önkéntesei és munkatársai segítségével sokrétű védelmi tevékenységet fejt ki. Ezeknek a programoknak és akcióknak elsődleges célja, hogy a veszélyeztetett madárfajokat az élőhelyükkel együtt megvédje, és figyelemmel kísérje a területek állapotában és a madárfajok állományában bekövetkező változásokat. Kiemelt cél továbbá az is, hogy a Fontos Madárélőhelyek bemutatásán, népszerűsítésén keresztül a helyi lakosságot is bevonjuk programjainkba, és a társadalomban növeljük a madárvédelem, természetvédelem iránti elkötelezettséget, végső soron pedig a környezeti tudatosságot.

E programok létrehozása, megvalósítása és értékelése egy tudatos tervezési folyamat keretében lehet csak sikeres, ezért az egyes területekre lebontva akcióterveket készítenek, amelyek a következő részekből állnak:

- A terület általános leírása, a természeti értékek bemutatása
- Közigazgatási információk a területekről (önkormányzat, nemzeti park, stb.)
- Művelési ágak szerinti megoszlás, tulajdonosi szerkezet
- A főbb élőhelytípusok természetvédelmi prioritásai és azok megfelelő természetvédelmi kezelési feladatai
- A veszélyeztetett fajok védelmi teendői, optimális kezelési gyakorlat az egyes fajok szempontjából

[3] Természeti terület: A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. Törvény alkalmazásában valamennyi olyan földterület, melyet elsősorban természetközeli állapotok jellemeznek (Pl.: a legtöbb gyep, nádas, vízállás, honos fafajú erdő)

• A területen végrehajtandó és végrehajtható kezelési tevékenységek időbeni ütemezése, prioritási sorok felállítása a védendő értékek között
• A terület élőhelyeinek, fajainak és a veszélyeztető tényezőknek a folyamatos monitoringja
• A terület felhasználása a szemléletformálás céljaira
• Publikációs tervek, sajtóhírek, projektjelentések, éves beszámolók
• Oktatási, szemléletformálási és képzési feladatok (gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt)
• Éves munkaterv

Az IBA akcióterveket az MME önkéntesei, a Helyi Csoportok hálózatának tagjai, munkatársai, külső szakértői készítik el. A tervezési folyamatba bekapcsolódnak a területeken illetékes önkormányzatok képviselői, a különféle hatóságok (természetvédelmi, környezetvédelmi, vadászati, halászati, stb.), a földhasználók, gazdálkodók, oktatási intézmények is.

Arra a kérdésre, hogy ki végezze a szakmai előkészítést, nem lehet egyértelműen jó választ adni, mert ez függ a terület és az értékek jellegétől, az elérhető közelségben lévő hozzáértő emberektől, akik lehetnek szakirányú végzettségűek, tanárok, diákok, vagy amatőr, de hozzáértő természetvédők. Amennyiben a védettséget kezdeményezők között nincs ilyen ember, akkor az előkészítésnél érdemes a helyi vagy a közelben tevékenykedő, természetvédelemmel foglalkozó szervezeteket, vagy a területileg illetékes nemzeti park igazgatóságot megkeresni, hogy ők javasoljanak szakembereket. Kiadványunk végén felsoroljuk a nemzeti park igazgatóságok elérhetőségeit, valamint az országos, regionális és helyi hatáskörű, természetvédelmi célú társadalmi szervezeteket.

Az ideiglenes védettség lehetősége

Ha valamely védelemre tervezett területen a terület jelentős károsodásának veszélye áll fenn - az érdekelt hatóságok véleményének kikérése mellett -, a területet azonnal végrehajtható határozattal, egy alkalommal ideiglenesen védetté lehet nyilvánítani [Tvt. 27. § (1)-(2)].

Ilyen veszély számos esetben előállhat, ezért az ideiglenes védettség lehetőségével számolni érdemes. Ma hazánkban ezzel a lehetőséggel még ritkán élnek, pedig számos esetben szükség lenne rá.

„Előfordult, hogy amikor kiderült egy területről, hogy védelem alá akarják helyezni, a tulajdonos, bérlő vagy éppen az önkormányzat rohamszerűen elkezdett olyan tevékenységeket folytatni, amely a területen elhelyezkedő természeti értékek pusztulásához vezetett. Mire a védetté nyilvánítási folyamat lefolytatódott, addigra nem volt már ott semmi védelemre érdemes természeti érték. Nagy nehézséget okoz a lakosság teljes érdektelensége, a védetté nyilvánítási folyamatokat inkább ellenzik, akadályozzák, mintsem segítik vagy támogatják."

(Szegedi esettanulmány – Gaskó Béla)

Maga az ideiglenes védettség lehetősége is felhívja a figyelmet a szakmai előkészítés szükségességére, hiszen csak azt a területet érdemes ideiglenesen védetté nyilvánítani, amelyiken ismerjük az ott előforduló természeti értékeket, és tudomásunk van a veszélyeztető tényezők hatásáról is. Alapos és jó minőségben elvégzett szakmai előkészítés után nagyobb biztonsággal javasolhatjuk, vagy hirdethetjük ki az ideiglenes védettséget. Az ideiglenes védettség ideje alatt a veszélyeztető tevékenység folytatását korlátozhatja, felfüggesztheti, illetve megtilthatja a jegyző, illetve a polgármester is. A gyakorlatban tehát az ideiglenes védettség minden lehetőséget megad arra, hogy a védetté nyilvánító rendelet megjelenéséig a terület természeti értékeit megóvjuk a pusztulástól.
Az ideiglenes védettség a végleges védettséget kimondó jogszabály hatálybalépéséig, de legfeljebb három hónapig tartható fenn. Mivel a törvény szigorúan csak egy alkalomra és csak három hónapig teszi lehetővé az ideiglenes védettség intézményét, ezért mindenképpen szükséges úgy ütemezni, hogy a három hónap leforgása alatt a teljes védetté nyilvánítás megtörténhessen, különben adott esetben értelmetlenné válhat az ideiglenes védettség.
Amennyiben a védetté nyilvánítás nem történik meg, és a tulajdonosnak vagy a használónak tényleges gazdasági kára származott az ideiglenes védettségből, akkor kártalanításra is igényt tarthat.
Fontos tudni, hogy ideiglenes védetté nyilvánításra fokozottan védett élőszervezet élőhelyének időszakos védelme céljából kizárólag a területileg illetékes nemzeti park igazgatóság jogosult.

Egyeztetés a nemzeti park igazgatósággal

Helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánításra irányuló eljárásban a jegyzőnek a terület védetté nyilvánításának indokoltságát alátámasztó iratok megküldése mellett meg kell keresnie a területileg illetékes nemzeti park igazgatóságot, hogy nem kívánja-e a terület országos jelentőségű védett természeti területté nyilvánítását. A megküldött iratokból egyértelműen ki kell derülnie a terület tágabb környezetében való elhelyezkedésének, és a védetté nyilvánítandó terület pontos lehatárolásának. Erre jó lehetőséget kínál az 1:25.000-es katonai topográfiai térképeken való körbehatárolás, valamint mellette szükség szerint az 1:10.000es

topográfiai és helyrajzi számos földnyilvántartó térképeken való körbehatárolás is. Mindemellett érdemes az érintett helyrajzi számokat listaszerűen is mellékelni. Indokolt az eljárás kezdeti szakaszában is tisztában lenni az érintett ingatlanok ingatlannyilvántartási adataival (a földterület tulajdonosi viszonyaival; művelési ágával stb.), mivel a hatósági egyeztető tárgyalásra az érintett tulajdonosokat és más érdekelteket is meg kell hívni, valamint a védetté nyilvánító jogszabály kötelező tartalmi eleme a földrészletek helyrajzi száma, továbbá a védettség ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének is ez az alapja.
A terület védetté nyilvánítását alátámasztó iratok alatt a terület természeti értékeinek leírását kell érteni; melynek növényzeti leírásból és fajlistákból kell állnia, kiemelve benne a védett és fokozottan védett fajok előfordulásait.
Mindezen egyeztetésre azért van szükség, mert az igazgatóságok is folyamatosan dolgoznak védetté nyilvánítási eljárásokon, viszont ők sincsenek birtokában minden terület esetében az ott előforduló természeti értékekre vonatkozó információknak. Az országos védetté nyilvánításnál is elemi érdek az, hogy szakmai rangsor alapján legyenek a területek felterjesztve védelemre, ezért az egyeztetés egyik célja, hogy az eljárás során esetleg előkerülő, eddig nem ismert természeti értékek is mérlegelés alá essenek az országos védetté nyilvánítás szempontjából. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy ritka az az eset, amikor az igazgatóság a helyi védelemre előkészített területek esetében országos védettséget kíván azonnal elérni. Ritka az is, hogy már létező helyi védelemből terjesztenek fel országos védelemre egy területet, főleg ha a helyi védelem is jól működik, betölti a funkcióját. (Természetesen kivételek mindig vannak, erre jó példa az „ex lege" területek kijelölése /pl. lápok, szikes tavak/, melynek során számos, korábban helyi védett terület került országos védelem alá.)
Az igazgatóság megvizsgálja a védetté nyilvánítás indokoltságát, a védelem céljainak megvalósításához szükséges intézkedéseket, a védelemhez szükséges feltételek és pénzügyi eszközök biztosíthatóságát, valamint a védelem várható következményét.
Az igazgatóság - a Minisztérium állásfoglalása alapján - nyilatkozatát 60 napon belül megadja. Amennyiben az igazgatóság nem kívánja országos védelem alá helyezni a területeket, és jó kapcsolat alakul ki az igazgatósággal, akkor érdemes tőlük olyan nyilatkozatot kérni, amelyben nemcsak pusztán a helyi védelemre helyezés megengedése szerepel, hanem e- mellett valamilyen szakmai vélemény is a nemzeti park igazgatóság részéről.
Amennyiben a terület országos jelentőségű védett természeti területté nyilvánítása indokolt, az igazgatóság a védetté nyilvánítás előkészítését hivatalból folytatja le, és erről értesíti nyilatkozatában a települési önkormányzatot.

Egyeztetés az érintett tulajdonosokkal, a helyi lakossággal

A jegyzőnek a természeti terület védetté nyilvánításának előkészítése során - az érdekeltek álláspontjának megismerése érdekében - egyeztető megbeszélést és - az indokoltsághoz képest - helyszíni szemlét kell kitűznie.

> *„A tulajdonosok nem értik a jogi nyelven közzétett nyilatkozatokat és kezelési terveket. Sokkal többet használ egy gyűlés, ahol lehetőség van a személyes találkozásra, és ahol el lehet magyarázni, hogy mit és miért védünk az adott területen, illetve átbeszélni velük, hogy milyen gazdálkodási formák segítik elő a védelmet és melyek azok, amelyek ártalmasak."*
>
> *(Szegedi esettanulmány – Gaskó Béla)*

Mindkét egyeztetési forma előtt az érintett tulajdonosokat, szakhatóságokat és egyéb érdekelteket (terület használói, bérlői, stb.) legalább 15 nappal kell értesíteni az egyeztetés pontos helyéről, idejéről és céljáról. A kiadványunk mellékletében találhatók ezen egyeztetések meghirdetésére szolgáló sablonlevelek is. Az egyeztetésre való meghívást tértivevényes levélben kell az érdekelteknek elküldeni. Érdemes mellékelni egy kitölthető formanyomtatványt is azok kedvéért, akik nem tudnak eljönni a védetté nyilvánítással kapcsolatos egyeztetésekre, de a kérdőív visszaküldésével tudják jelezni véleményüket. Bár a terület tulajdonosainak és használóinak beleegyezése nem szükséges a védetté nyilvánításhoz, azonban lehetőséget kell számukra biztosítani a véleményalkotásra, valamint értesíteni kell őket a tervezett rendeletről.

Indokolt, hogy több terület egyidejű védetté nyilvánítása esetén ez egyeztető megbeszéléseket (és természetesen a helyszíni terepszemlét is) területenként külön-külön érdemes megtartani, hogy az egyes területek esetében felmerülő problémák és aggályok jól elkülönüljenek egymástól. Ennek eredményeképpen az egyeztetések végére tisztán lehet látni, hogy az egyes területek esetében milyen minőségű és mértékű problémák, vagy megválaszolandó kérdések merülnek fel.

Az egyeztetések során a tulajdonosokkal ismertetni kell a várható lehetőségek mellett a korlátozásokat és kötelezettségeket is, amennyiben ilyenek meghatározására sor fog kerülni. A területekre elkészülő kezelési terveket is meg kell velük ismertetni. A korlátozásokból fakadó esetleges anyagi károk (amelyek nem jelentkeznek szükségszerűen) mellett beszélni kell a lehetséges kompenzációról éppúgy, mint az agrár-környezetvédelmi program adta lehetőségek kihasználási módjáról is (lásd a későbbi fejezetekben). Az egyeztető eljárásról jegyzőkönyvet és összefoglalót kell készíteni, melyet a védetté nyilvánításra vonatkozó javaslattal együtt a Közgyűlés elé kell terjeszteni.

Nem törvényi kötelesség, de mindenképpen érdemes a tulajdon szempontjából nem érintett helyi lakosságnak is tudni a helyi védetté nyilvánítás szándékáról. A helyi médián keresztül sajtómegjelenések keretében lehet elérni azt, hogy még viszonylag nagyobb települések esetében is aránylag széles réteg értesüljön a védetté nyilvánítási tervekről. Semmiképp sem ajánlatos azonban az ilyen tájékoztatást a tulajdonosokkal való egyeztetés előtti időpontra tenni, mivel ha a tulajdonosok először a sajtóból értesülnek a tervekről, az sok félreértéshez, illetve ellenségeskedéshez vezethet. Ezért a szakmai és

politikai előkészítés után először mindenképpen az érintett tulajdonosokkal és használókkal kell egyeztetni, és csak utána kell következnie a tágabban értelmezett helyi lakosságnak. Ez alól kivételt képezhet az az eset, amikor a helyi önkormányzat ellenáll valamilyen érdek miatt a természeti értékek megőrzésének, mert ekkor a nyilvánosságon keresztül nyomást lehet gyakorolni a politikai döntéshozók szándékára.

„A Sas-hegy déli lejtőjének beépítési szándéka igen erős volt: tervek készültek, befektetési szándékkal külföldiek is pályáztak erre a területre (ausztrál-hongkongi mulatóközpontot, irodaházakat, gyógycentrumot kívántak létesíteni). Egyesületünk (Sas-hegy Védő Egyesület) … és a lakosság több fórumon is tiltakozott… Újságban tájékoztattuk a lakosságot a fejleményekről… 1991. november 4-én az Önkormányzat által a lakossági fórumon bemutatott déli lejtő beépítési tervre rendkívül hevesen reagált a lakosság és állást foglalt a zöldterületként való megőrzés mellett. Az Önkormányzat képviselőit a tudományos érvek végül is meggyőzték… Hosszú harc után 1993. áprilisában a XI. kerület Önkormányzati Testülete a helyi védettségi folyamat elindítását megszavazta és a Fővárosi Szabályozási Kerettervben a déli lejtő egésze turisztikai erdő kategóriába került."

(Sas-hegyi esettanulmány – Dr. Pomeisl Imréné)

Természetvédelmi kezelési terv készítése

A védetté nyilvánító önkormányzati rendelet kötelező részét képező természetvédelmi kezelési terv készítéséről és tartalmáról szóló jogszabály kivonatát a mellékletben lehet megtalálni.
A természetvédelmi kezelési terv az egyik legfontosabb elem a védett terület sorsát illetően: a védett természeti terület és természeti értékei felmérését, nyilvántartását, megóvását, fenntartását, bemutatását, valamint helyreállítását célzó valamennyi tevékenységet, továbbá a területen tartósan fennmaradó, vagy a jövőben várható gazdasági, gazdálkodási tevékenységeket és az azokra vonatkozó előírásokat magába foglaló terv.
Helyi jelentőségű védett természeti területre vonatkozó természetvédelmi kezelési tervet is a természetvédelmi kezelési tervek készítésére, készítőjére és tartalmára vonatkozó szabályokról szóló 30/2001. (XII. 28.) KöM rendeletet (továbbiakban: természetvédelmi kezelési tervekről szóló rendelet) mellékletében foglalt tartalmi követelmények szerint kell elkészíteni.
A kezelési terv ideális esetben részletesen, helyrajzi számra, élőhelyekre, területhasználati módokra lebontva elemzi a szükséges intézkedéseket. A kezelések és a kezelési módok egyes szempontjairól kiadványunk egy külön fejezete foglalkozik.

A kezelési tervek mellett egyéb eszközök segítségével is lehet élni annak érdekében, hogy a természeti értékek fennmaradjanak. A településrendezési eljáráson keresztül a környezet- és természetvédelmi érdekek érvényesítése nagyon fontos! A településrendezés eszközei: a településfejlesztési koncepció, településrendezési terv (melynek két része van: szerkezeti és szabályozási terv), valamint a helyi építési szabályzat.

A természetvédelmi kezelési terv egyeztetése

A természetvédelmi kezelési tervek készítésére, készítőjére és tartalmára vonatkozó szabályokról szóló 30/2001. (XII. 28.) KöM rendeletet a természetvédelmi kezelési terv készítésének és egyeztetésének feladatkörét csak országos jelentőségű védett terület esetében utalja egyértelműen az illetékes nemzeti park igazgatóság feladatai közé. A helyi jelentőségű védett természeti területre készülő természetvédelmi kezelési terv készítéséről és egyeztetési folyamatáról nem rendelkezik külön, így ennek megfelelően azokat a szabályokat kell betartani, ami az országos jelentőségű védett területek kezelési terv készítésére és egyeztetésére vonatkoznak.

A természetvédelmi kezelési terv tervezetére vonatkozóan be kell szerezni a területen érintett területi államigazgatási szervek, települési önkormányzatok, területi gazdasági kamarák véleményét. E szereplőket írásban kell megkeresni. A tervezettel kapcsolatban a szervezetek - tevékenységi körüket érintően - 30 napon belül jogosultak véleményt adni. Az államigazgatási szervek véleményét a kezelési terv tervezetének véglegesítése során figyelembe kell venni, kivéve, ha az abban foglaltak a természetvédelmi célok megvalósításával ellentétesek. Véleményeltérés esetén meg kell kísérelni az eltérést egyeztetés útján megszüntetni. Az egyeztetés tényét, a képviselt álláspontokat és azok indokait, valamint az egyeztetés ellenére fennmaradt véleményeltérést a védetté nyilvánításról szóló jogszabálytervezet felterjesztésében rögzíteni kell.
A területen érintett tulajdonosok, vagyonkezelők, gazdasági tevékenységet folytatók véleményét is meg kell ismerni, továbbá a természetvédelmi kezelési terv tervezetével kapcsolatban a természetvédelmi céllal alakult társadalmi és érdekképviseleti szervezetek is jogosultak véleményt nyilvánítani. A vélemények megismerése és a jogok érvé-

nyesítése érdekében a természetvédelmi kezelési terv tervezetével érintett települési önkormányzat, valamint a természetvédelmi igazgatóság hirdetőtáblájára 15 napra kifüggeszti a természetvédelmi kezelési terv tervezetét. Az érdekeltek a kifüggesztés utolsó napjától számított 45 napon belül tehetnek észrevételt.

A védetté nyilvánító önkormányzati rendelet

A közgyűlés által megszavazott védetté nyilvánító rendeletben a következők szerepelnek:

- a védetté nyilvánítás indoklása,
- az érintett helyrajzi számok felsorolása,
- a hatóság engedélyéhez vagy hozzájárulásához kötött tevékenységek köre,
- a terület természetvédelmi kezelési tervének rendelkező részei,
- mellékletként a terület 1:10.000-es topográfiai térképe, illetve
- egyéb szükségesnek ítélt rendelkezések (pl. a rendelet 5 évenkénti felülvizsgálata, a terület értékeinek és kezelésük eredményeinek bemutatása a képviselő testület tagjai és a település lakosai számára stb.)

A rendeletben meg kell határozni a védett természeti terület védőövezetében az engedélyhez vagy a hozzájáruláshoz kötött tevékenységek körét is. Ennek megfelelően nem elegendő csak magára a védett területre koncentrálni, lehetőség van meghatározni tevékenységi köröket egy védőövezeten belül, amelyek engedélyhez kötöttek.
A védetté nyilvánításról rendelkező önkormányzati rendeletben biztosítani kell a területen a védetté nyilvánítás előtt megkezdett közérdekű tevékenységnek a szükséges mértékű folytatását.
A védettség ingatlan-nyilvántartási bejegyzésének érdekében kérvényt kell benyújtani a területileg illetékes földhivatalnak, amely a kérvény alapján bejegyzi a tulajdoni lapra a védettség tényét.
A mellékletben bemutatunk egy rendelettervezetet a tatai védett területekre vonatkozóan.

A védettség feloldása

A védettség feloldása esetén a védetté nyilvánításra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni azzal a kiegészítéssel, hogy a helyi védett természeti terület védettségének feloldásához a természetvédelmi igazgatóság véleményét be kell szerezni.
Tehát amennyiben az önkormányzat egy területet fel kíván a védettség alól oldani, akkor azt helyi rendeletben teheti meg. A helyi védettség feloldásáról szóló rendelet

meghozatalára korlátok között van lehetőség. Az iránymutatásul szolgáló alapelveket és szabályokat ismertette az Alkotmánybíróság az önkormányzatokra is vonatkozó 28/1994 (V.20.) és a 48/1997 (X.6.) AB határozataiban, melyek alapján egyértelmű, hogy a védettség feloldására csak akkor van lehetőség, ha a Tvt. 24.§ (4) bekezdésében foglaltak teljesülnek, azaz a védelem indokai a továbbiakban már nem állnak fenn.

A védettség feloldásáról rendelkező önkormányzati rendelet megnevezheti a teljes területet is és a terület egy részét is. Tehát nem kötelező a teljes területet feloldani, amennyiben az nem szükséges a feloldást kiváltó tényező szempontjából.

A feloldás megtétele előtt szükséges szakemberek véleményét is kérni, mivel sok esetben nem feltétlenül szükséges a védettség feloldása: a kezelések módosításával, vagy területi kompromisszumok megkötésével sok esetben a védettség is megmaradhat. Ezt a célt szolgálja az is, hogy ki kell kérni a rendelet meghozatala előtt a területileg illetékes természetvédelmi hatóság véleményét is.

A védettség feloldása esetén lehetősége van az önkormányzatnak csereterület védelem alá helyezésére. Természetesen e csereterületet is szakemberek javaslata alapján érdemes megnevezni. A csereterület esetében is ugyanazt az előkészítő eljárást kell végrehajtani, mint minden más terület esetében (tehát a feloldott terület helyett védetté nyilvánítandó terület előkészítő eljárását nem helyettesíti a feloldott terület korábbi előkészítő eljárása).

Részlet az Alkotmánybíróság 48/1997. (X.6.) határozatából, amelyet a Pomáz és Csobánka közötti ökológiai folyosó védettség alóli feloldásának ügyében hozott:

„A természetvédelemben a védettség szükségességének objektív - bizonyos körben nemzetközi normákban kötelezően megállapított - ismérvei vannak. A természetben okozott károk véges javakat pusztítanak, sok esetben jóvátehetetlenek, a védelem elmulasztása visszafordíthatatlan folyamatokat indít meg. Emiatt a környezetvédelemhez való jog érvényesülésében nem lehet a gazdasági és társadalmi körülményektől függő olyan minőségi és mennyiségi hullámzást megengedni, mint a szociális és kulturális jogokéban, ahol a körülmények megkívánta megszorítások később orvosolhatók. E sajátosságok miatt a környezethez való jog védelmének eszközei között a megelőzésnek elsőbbsége van, hiszen a visszafordíthatatlan károk utólagos szankcionálása nem tudja helyre állítani az eredeti állapotot. A környezethez való jog érvényesítése alkotmányosan megköveteli azt, hogy az állam - amíg jogi védelem egyáltalán szükséges - az elért védelmi szinttől csakis olyan feltételekkel léphessen vissza, amikor alanyi alapjog korlátozásának is helye lenne. A környezethez való jog érvényesítése a védelem elért szintjének fenntartásán belül azt is megkívánja, hogy az állam a preventív védelmi szabályoktól ne lépjen vissza a szankciókkal biztosított védelem felé. Ettől a követelménytől is csak elkerülhetetlen szükségesség esetén, és csak arányosan lehet eltérni. (28/1994. (V.20.) AB határozat, ABH 1994, 140-141.)."

A régióközpontok és a megyei önkormányzat szerepe

A régióközpontok szerepe a helyi jelentőségű védetté nyilvánításban még nincs meghatározva. Mivel hasonló működést fejtenek ki, mint a megyei önkormányzatok, ezért a régióközpontokra nézve is a megyei önkormányzati lehetőséget látjuk érvényesnek.

Fontos azonban tudni, hogy a régióknak sokkal erőteljesebb gazdasági eszközök állnak a rendelkezésére, hogy a természetvédelmet támogassák, mint a megyei önkormányzatoknak. A régiók által kiírt pályázatok és finanszírozási lehetőségek (lásd pl.: Phare CBC programok a határ menti területeken) lehetőséget kínálhatnak az önkormányzatok számára akár önálló természetvédelmi programok kivitelezésére is.

A megyei önkormányzat törvényileg legfőbb feladata az illetékességi területén található helyi jelentőségű védett természeti területek védelmével kapcsolatos tevékenységek összehangolása. Ennek keretében a következőkre nyílik lehetősége:

- javaslatot tesz helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánításra,
- a települési önkormányzat felkérése alapján részt vesz a helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánítás előkészítésében,
- elősegíti a települési önkormányzatok természetvédelmi tevékenységét.

A rendszerváltáskor sajátosan átalakuló települési és megyei önkormányzati viszonyrendszert jól példázza a fenti rész is: míg korábban egy alá-fölérendeltség volt jellemző, addig most már a törvény egyértelműen mellérendeltségi viszonyt határoz meg. Ennek következtében a megyei önkormányzat nem utasíthat, csak együttműködésen keresztül tud hatással lenni a települési önkormányzatokra. Ez a szerep azonban szintén nagy lehetőségeket rejt magában: a kezdeményezésen, az összehangoláson keresztül valódi hatást is ki lehet fejteni a települési önkormányzatokra. Ahhoz azonban, hogy a megyei önkormányzatok és a régiók hatékony segítséget nyújthassanak, az önkormányzatok számára ki kellene alakítani mindkét igazgatási szinten egy – néhány szakemberből álló – csoportot. A csoport feladata az lenne, hogy érdemben segítse a helyi jelentőségű természetvédelemmel kapcsolatos feladatokat, illetve a területek létrehozása során esetleg felmerülő konfliktusok feloldását.

Civil szervezetek szerepe

Egy helyi, regionális természetvédő szervezet igen jól ismerheti működési területének természeti értékeit. Mint azt felmérésünk is igazolta, nagyon sok esetben hívják fel a figyelmet a közelben található természeti értékre, kezdeményezik helyi jelentőségű védett terület kijelölését.

Általában sok tapasztalattal rendelkeznek a természetvédelmi kezelések területén is, a védettség előkészítő folyamatában sokszor ők készítik el a kezelési terv tervezetét, és gyakori, hogy az önkormányzattal kötött megállapodás értelmében civil szervezetek

végzik a terület kezelését is a védetté nyilvánítást követően. (lásd Pro Vértes Közalapítvány, Csákvár).
A kezdeményezés és a kezelés mellett komoly segítséget nyújthatnak az önkormányzatok és a területileg illetékes természetvédelmi hatóság közötti kommunikáció, együttműködés elősegítésében. Emellett szinte valamennyi társadalmi szervezet foglalkozik ismeretterjesztéssel, szemléletformálással is, ami hosszú távon biztosítja a természeti értékek megóvását.

Iskolák és települési közösségek szerepe

Az iskolák, lakossági csoportok legfontosabb szerepe, hogy ráirányítsák a figyelmet a településen és annak környezetében lévő természeti értékekre, kezdeményezzék annak helyi védelem alá helyezését, adott esetben vegyenek részt a védetté nyilvánítás folyamatában is.
Fontos feladatuk továbbá, hogy adatgyűjtéssel segítsék a védettség megalapozását, hiszen nagyon sok iskolai természetvédő, természetjáró szakkör rendszeresen jár egy-egy területen és felméri annak növény- és állatvilágát. A védetté nyilvánítást követően részt vehetnek a terület kezelésében, valamint annak folyamatos monitoringjában is, akár a Nemzeti Biodiverzitás Monitoring Rendszer előírásait figyelembe véve, igen hasznos munkát végezve.
Az iskolák számára sokszor kifejezetten ideális terepgyakorlati helyek a települések védett területei. Az iskolák jelentős szerepet kell, hogy betöltsenek a tudatformálásban is, a közvetlen tapasztalatok nyomán ugyanis a gyerekek jobban magukénak érzik, megismerik környezetük természeti értékeit, és megóvják azokat.

A VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁS KÖVETKEZMÉNYEI – MI A TEENDŐ A VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁST KÖVETŐEN?

A védetté nyilvánító rendelettel a helyi jelentőségű természetvédelmi terület felett az önkormányzat elsőfokú természetvédelmi hatóság lesz, amely lehetőségekkel és kötelezettségekkel jár.

Lehetőségek és jogosultságok az önkormányzat oldalán

Védett természeti területen lévő helyi közúton a közlekedést (tartózkodást) - ha az a védett természeti területet vagy értéket zavarja, veszélyezteti, károsítja - a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére korlátozni lehet, vagy meg lehet tiltani. Ilyen eset természetesen ritkán fordul elő helyi védelem esetén, de mint lehetőséggel, mindenképpen számolni kell. Földutak esetében természetesen könnyebb elérni korlátozásokat, mint forgalmas közutak esetében.
Az önkormányzatok helyi jelentőségű védett természeti területek fenntartása érdekében megállapodást köthetnek, vagy társulást hozhatnak létre. Ennek tipikus példája, amikor az önkormányzat civil szervezettel köt megállapodást a terület természetvédelmi kezelésének ellátására.

> *„A hat önkormányzat szerződést kötött a Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvánnyal (melyet korábban egy helyi önkormányzat hozott létre) a helyi védett területek természetvédelmi feladatainak elvégzésére. A közalapítvány az adott védett területen folyamatosan dolgozik, természetvédelmi őröket foglalkoztat, szakemberei révén döntésre előkészíti a különböző hatósági feladatokat az illetékes jegyző számára, megszervezi e helyi védelem alatt álló területek fenntartását és folyamatos kutatását, természetvédelmi oktatási-nevelési és tudatformálási tevékenységet végez, elsősorban a környék lakosságának és diákságának körében. Elvégzi a helyi védett területek törvényben előírt információs és figyelemfelkeltő táblákkal történő ellátását. Mindezen feladatok ellátásáért a hat település önkormányzatai évről-évre (szerződés alapján) egy kialkudott összeggel járulnak hozzá a közalapítvány természetvédelmi tevékenységének folyamatos ellátásához.”*
>
> *(Vértes esettanulmány – Laki Ferenc)*

A természet védelmének helyi-területi feladatainak ellátására az önkormányzat környezetvédelmi alapjában természetvédelmi célokat szolgáló részt hozhat létre. Bár – mint elvi lehetőség – ez adott, azonban ilyen elkülönítésről nincs tudomásunk. Az viszont számos esetben előfordul, hogy a települések környezetvédelmi alapjukból rendszeresen támogatnak természetvédelmi célokat.

> *„A terület természetvédelmi szempontú kezelésével Nyíregyháza MJV Önkormányzata 1994-től a Felső–Tisza Alapítványt bízta meg. A kezeléshez szükséges anyagi hátteret az Önkormányzat Környezetvédelmi Alapja biztosítja az Alapítványnak.”*
>
> *(Igrice mocsárral foglalkozó esettanulmány – Görögh Zoltán)*

Bár az önkormányzat természetvédelmi őrszolgálatot is működtethet, nincs ilyen esetről tudomásunk. Sokkal gyakoribb (mint a fenti két eset is jól mutatja), hogy a szerződéses alapon ellátott természetvédelmi kezelés részeként a megbízott szervezet elvégzi az őrzéssel kapcsolatos munkákat is. Jó lehetőséget kínál emellett a mezőőrökkel való együttműködés, illetve hatáskörük kiegészítése a természetvédelmi őrzés feladatainak ellátására is. A közterület-felügyelet hatáskörének külterületekre való kiterjesztésével, valamint jogkörökkel való felruházásával is lehet növelni a természeti értékek őrzésének hatékonyságát. Van arra is jogi lehetőség, hogy a településen lakók polgári természetőr szolgálatot szervezzenek, a polgárőr mozgalomhoz hasonlóan. A polgári természetőrök lehetőségeit jogszabály határozza meg.

> *„A kubikgödrökből történő orvhalászat, valamint a holtágakból nyári időszakban engedély nélkül történő öntözővíz kivétele, a holtágakba bemosódó mezőgazdasági vegyszerek, műtrágyák, állattartó telepek közelsége ugyancsak potenciális veszélyt jelentettek. Ez utóbbiak ellenőrzésében lényeges szerepet tölt be a Környezet- és Természetvédők tagsága által megalakított Polgári Természetőr Szolgálat, az Önkormányzat ugyanis anyagiak hiányában nem tud természetvédelmi őrt alkalmazni a területen."*
>
> *(Csongrád – Deák József és Deák József Áron)*

Helyi jelentőségű védett természeti terület tulajdonjogának megváltozásakor – sorrendben az állam után – az önkormányzatot illeti meg az elővásárlási jog. E lehetőségnek az önkormányzatok életében jelentős szerepe lehet. Ugyanis ha az önkormányzat komolyan tervez a városfejlesztési tervekben zöldfelületi, ökológiai és természetvédelmi fejlesztéseket, akkor ezek megvalósítására az elővásárlási jog kiváló alapot teremthet. A lehetőség egyik gyakorlati alkalmazási lehetősége a településeket körülölelő véderdő, vagy legalábbis zöldfelületi övezet (védett területek zónájának) létrehozása, amelynél az elővásárlási jog nagy lehetőségeket kínál.
Helyi védett természeti terület esetén a jogszabályban meghatározott előírások teljesítése érdekében a tulajdonost, illetve használót kötelezheti az eredeti állapot helyreállítására, különösen a károsodott természeti érték és terület, továbbá a védett természeti érték és terület helyreállítására. A mindennapi természetvédelmi kezelések megvalósításában ilyen esetre számos példa akad. Sok esetben a védett terület határainak nem kellő ismerete miatt következik be károkozás, vagy gazdasági haszon reményében, vagy egyszerűen csak bosszantás végett. Sajnos mindenre akad példa. Ilyenkor azonban a jegyzőnek, mint a hatósági feladatok ellátójának van lehetősége arra, hogy az érintett területre jellemző eredeti állapotokat helyreállíttassa.
Mindemellett a jegyző természetvédelmi bírságot is kiszabhat. Ilyen eset is számos alkalommal bekövetkezhet: illegális hulladéklerakás, védett virág szedése, stb.
Helyi védett természeti terület esetében korlátozni, felfüggeszteni, vagy megtiltani is lehet a védett természeti értéket és területet károsító vagy súlyosan veszélyeztető tevékenységeket. Utóbbi esetben a határozatot azonnal végrehajthatóvá is lehet nyilvánítani.

Kötelezettségek az önkormányzat oldalán

A teljes hatásköri jegyzék mellékletben megtalálható, így itt csak a legfontosabbakat elemezzük.
A települési önkormányzatnak államigazgatási hatósági hatáskörébe tartozó ügyekben

el kell látnia az első fokú természetvédelmi hatósági feladatokat, valamint a természetvédelmi igazgatás jogszabályban meghatározott feladatait is. A hatósági feladatokat kisebb települések esetében közvetlenül a jegyző, míg nagyobb települések esetében különböző osztályok látják el.
A helyi jelentőségű védett természeti terület fenntartásáról, természeti állapotának fejlesztéséről, őrzéséről köteles gondoskodni.
A védett természeti területet meg kell jelölni, és fel kell hívni a figyelmet annak védettségére és a főbb korlátozó rendelkezésekre. A megjelölés általában tájékoztató és figyelmeztető táblák segítségével valósítható meg. A főbb korlátozó rendelkezések (pl. virágszedés és állatgyűjtés tiltása) ezeken a táblákon is megjelentethetők, azonban a részletes korlátozásokat a kezelési tervnek kell tartalmaznia, amelyet az érintett tulajdonosok és területhasználók számára el kell juttatni.
Védett természeti terület károsítása, veszélyeztetése vagy jogellenes zavarása esetén a hatóság köteles az ilyen magatartás tanúsítóját a tevékenység folytatásától eltiltani. Ennek alapja a hatékony őrzés, valamint a hatósági munka szakmai segítése a kezelők vagy szakmai szervezetek részéről.
A település illetékességi területén található helyi jelentőségű védett természeti területek fenntartására tervet kell készíteni, melyet rendelettel kell elfogadni. (2002-től védetté nyilvánítást csak kezelési tervvel együtt lehet kihirdetni, így a védetté nyilvánító rendelet magába foglalja a fenntartási tervet is.) A fenntartási tervek előkészítése során be kell szerezni az illetékes természetvédelmi igazgatóság véleményét. Az elfogadott önkormányzati természetvédelmi terv egy példányát meg kell küldeni a nemzeti park igazgatóságnak is.
Amennyiben él az önkormányzat a természetvédelmi őrszolgálat létrehozásának lehetőségével, akkor az alkalmazott önkormányzati természetvédelmi őrökről - a létrehozást, illetve az alkalmazást követő 15 napon belül – tájékoztatni kell a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumot. Az önkormányzati természetvédelmi őrként foglalkoztatott személyek köréről nyilvántartást kell vezetni. Biztosítani kell az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat vagy az önkormányzati természetvédelmi őr működésének feltételeit. A jegyző közvetlenül ellenőrzi az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat, illetőleg az önkormányzati természetvédelmi őrök feladatainak ellátását, működését, biztosítja a továbbképzésen való részvétel feltételeit.
Amennyiben vannak, akkor a polgári természetőrökről nyilvántartást kell vezetni, azokat irányítani kell, amelynek megvalósítására ki kell jelölni azt a munkatársat, aki ezt a feladatot el fogja végezni. Meg kell határozni a polgári természetőr részletes feladatait, irányításuk, ellenőrzésük rendjét egy megállapodásban kell rögzíteni. A polgári természetőr számára arcképes és sorszámozott igazolványt, valamint az igazolvány sorszámával megegyező sorszámú természetőr jelvényt kell a rendelkezésére bocsátani. A polgári természetőr nem hatósági ügyintéző.

Lehetséges költségek

A védetté nyilvánítás költségei

A védetté nyilvánítás folyamata szakembert és időt is igényel. Ennek megfelelően a legtöbb esetben pénzbe is kerül. Sajnos arra vonatkozóan nem tudunk általános útmutatással szolgálni, hogy mennyibe is kerül területegységre vonatkoztatva a folyamat vagy éppen a kezelés, mivel ez nagyon sok tényezőtől függ. Azt tudjuk javasolni, hogy mindenképpen tájékozódjanak erről a folyamat megindítása előtt, hiszen a költségekkel mindenképpen tisztában kell lenni.

A költségeket belső (pl. Települési Környezetvédelmi Alap, városi költségvetés), valamint külső forrásokból (Környezetvédelmi Alap Célelőirányzat, alapítványok, állampolgárok hozzájárulásai és egyéb forrásokból) lehet megteremteni, akár változó finanszírozási arányban is.
A fentiek mellett azonban meg kell azt is jegyeznünk, hogy számos eset azt bizonyítja, hogy minden különösebb költség nélkül is sok esetben sikeresen lehet véghezvinni védetté nyilvánításokat, amennyiben ennek a feltételei egyébként adottak. Költségek tehát nem minden esetben merülnek fel, mivel nincs szükség szakértő kirendelésére, ha a kezdeményező szakértő és az önkormányzat számára is elfogadott a szakember. Nincs minden esetben szükség szemlére sem, ha mindenki egyetért az indokokkal. A őrzési, kezelési és fenntartási munkák elvégzése megoldható bérbeadással, illetve iskolák, civil szervezetek bevonásával is.

Hatósági eljárások költsége

Ilyen költség lehet az eljárás során a helyszíni szemle, a szakértő kirendelésének, az ügyintéző illetményének költsége.

Őrzési, kezelési kiadások

Az Önkormányzati Természetvédelmi Szolgálat fenntartásának, a táblák kihelyezésének, a helyreállításnak, állapotfenntartásnak költségei tartoznak ide.

Lehetséges bevételek

A helyi jelentőségű természetvédelmi területek vonatkozásában számos bevételi lehetőséggel számolhatnak az önkormányzatok, illetve a védett területek tulajdonosai, bérlői vagy akár a település lakói, természetesen attól függően, hogy milyen jellegű területek és természeti értékek birtokában vannak. A következőkben néhány bevételi lehetőséget ismertetünk. A tágabb, nemcsak pénzügyi értelemben vett hasznokról egy külön pontban teszünk említést.

Belépődíjak

Kisebb látványosságnál, amelynek körbekerítése megoldható, lehet belépődíjat szedni, főleg akkor, ha a látványosság különleges (pl. arborétumok).

Kiadványok árusítása

A szemléletformálás egyik eszköze a színvonalas kiadványok (könyvek, füzetek, képeslapok, plakátok, térképek, matricák) terjesztése. A kiadványok másik szerepe, hogy velük együtt elviszik a település hírét is távolabbi vidékekre.

Bérleti díjak

Ez a bevétel akkor keletkezik, ha a védett természeti területnek minősülő ingatlan vagy az azon lévő épületek önkormányzati tulajdonban állnak.

Természetvédelmi bírság

A bírságolásokból származó bevétel az önkormányzat Környezetvédelmi Alapjába befolyva növelheti a lehetséges fenntartási, megőrzési és szemléletformálási munkálatokra fordítható összegek arányát. A bírságolásnak azonban soha nem lehet az a célja, hogy bevétel teremtődjön. Ennek érdekében - ha csak lehet - kerülni kell a bírságolást, és egyéb alternatívákat kell keresni a károk helyreállítására.

Pályázati bevételek

Mind a hazai, mind pedig a külföldi pályázati kiírások között találhatók olyanok, amelyek természeti értékek megóvását célozzák, vagy azokat a pályázatokat részesítik előnyben, amelyek természeti értékekkel bíró területekre vonatkoznak.

Agrár-környezetvédelmi, vidékfejlesztési programok[4]

Az Európai Unió számos tagállamában, illetve már egyes elemeiben hazánkban is működik egy, a tervek szerint átfogó agrár-környezetvédelmi program, amely lehetővé teszi, hogy bizonyos típusú helyi jelentőségű védett természeti területek[5] előnyös helyzetből pályázzanak a kifizetések elnyerésére. A helyi jelentőségű természeti területek előnye abból adódik, hogy fenntartása során gyakran agrár-környezetvédelmi intézkedésekre van szükség, illetve a természeti értékeknek és adottságoknak jellegzetes kulturális kapcsolódási pontjai is vannak.

Vendéglátás

Egyes helyi jelentőségű védett természeti terület közelében a vendéglátásból származó bevételek jelentősek lehetnek, igaz ezek a bevételek nem közvetlenül az önkormányzatnál csapódnak le, hanem a település lakóinál, vállalkozóinál jelennek meg.

Adományok

Alapítványok létrehozásával lehet ilyen bevételhez jutni, főképp külföldi forrásból, de nem elhanyagolható az állampolgárok adójának 1%-ából származó lehetőség sem.

A védett természeti terület nevének használatból befolyó díj

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 70. § lehetővé teszi, hogy a név, illetve jelkép felhasználásáért a jogosult önkormányzat díjat kérjen[6].

Helyi védelemből származó lehetőségek – Milyen érvek szólnak a helyi védettség mellett?

Az önkormányzatok több ezer feladata közül az egyik csupán a helyi természetvédelem. A feladatok sokasága között könnyen elvész, különösen akkor, ha a települések lakói, közösségei, iskolái és civil szervezetei nem szorgalmazzák a természeti értékek megóvásának ügyét. A következő pontokban bemutatunk néhány megfontolásra érdemes szempontot, amelyek a természeti értékek megőrzéséből adódó lehetőségeket körvonalazzák.

Természeti értékek, tájszerkezet, tájkép, mint erőforrás és tőke

Az önkormányzatok fennmaradása, gazdálkodása számára rendkívül fontos szempont, hogy mekkora saját, helyi tőkével, illetve erőforrással rendelkezik. Egy régión vagy egy

---

4 Részletesen lásd: Unióban a természettel, avagy hogyan pályázzanak agrártámogatásokra az EU csatlakozás után a magyar gazdák? c. kiadványt, amelyet a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálata és a WWF Magyarország adott ki 2003-ban, és a www.mme.hu oldalon is megtalálható és letölthető.

5 Forrást jelenthetnek például az agrár-környezetvédelmi program következő intézkedései: érzékeny természeti területek (amennyiben a védett terület ezen területek közé tartozik), extenzív gyep- és vizes élőhely gazdálkodás (gyepek és vizes élőhelyek esetében az egész ország területén), ökológiai gazdálkodás.

6 70.§ A védett természeti terület nevének, jelképének, illetve a természetvédelem jelképének felhasználásáért – a jogosult és a felhatalmazó közötti polgári jogi szerződésben meghatározottak szerint – a felhasználó díjat köteles fizetni.

kistérségen belül elhelyezkedő települések különböző értékeket tudnak felmutatni a helyi lakosok, a vendégek, utazók, illetve az értékorientált befektetők, érdeklődők számára. Az önkormányzatoknak saját érdekük, hogy megismerjék és megóvják a területükön található értékeket, tudatában legyenek a birtokukban lévő értékekben rejlő lehetőségeknek.
Meggyőződésünk, hogy a legtöbb helyi önkormányzat területén található olyan érték, terület (rét, mező, erdőfolt, vízfolyás), amely védelemre érdemes.

Természeti érték védelmének indoka: pusztán, hogy létezik

A természeti értékek, mint például a jellegzetes tájkép, tájszerkezet, területhasználat, a különböző állat- és növényfajok és azok élőhelyei, valamint ásványok, kőzetek, barlangok vagy akár egy természeti képződmény, amelyhez valamilyen kultúrtörténeti emlék fűződik, vagy egyediségében képez védendő értéket, mind-mind pótolhatatlan érték. A természeti értékek elvesztése azt jelenti, hogy a település elvesztett valamit, amit csak sokszor tíz vagy száz év elmúltával kaphat vissza, vagy sok esetben pótolhatatlan érték tűnik el, amely létre nem hozható, meg nem ismételhető. Egy erdőnek vagy egy ősgyepnek évtizedekre van szüksége, hogy a maga teljességében pompázzon, míg egy bennszülött faj elvesztése pótolhatatlan érték eltűnését jelenti. Az elvesztett érték az ott lakókból, emlékeikből, életükből és gyermekeikből, unokáikból is elvész.

Életminőség, élmény, öröm és kreativitás

A településen élők számára sokoldalúbbá, változatosabbá, gazdagabbá tehetik a környezetet a természeti értékek. Egyre többen vágyakoznak arra, hogy lakóhelyük közelében csendes, „érintetlen", természeti környezetet találjanak, ezért igen komoly anyagi áldozatot is hoznak (távolabbi munkahely, magasabb ingatlanárak stb.). Az életminőségnek egyre inkább elismert része, eleme a környezet állapota, amelyben élünk. Nem csak az üdülés, pihenés pillanatait, de a mindennapi munka örömeit is megsokszorozza a természeti környezet gazdagsága. Nem csak a költőt, az iskolás diákot, hanem a mindennapi embert is csodálatra készteti a növényzet formagazdagsága, az állatvilág színpompája és a táj varázsa. Csupán az a kérdés, keresik-e, észre veszik-e azt a sok szépséget, amelyet akár csak egy rét rejt magában.

Megélhetés, egészséges élelmiszer és vonzerő

A természeti területek nagy részén, így a helyi jelentőségű természetvédelmi területek többségén is mezőgazdasági tevékenységet lehet folytatni a terület értékeinek megőrzése mellett, sőt sokszor annak érdekében kell azt folytatni. Például bizonyos gyepterületek esetében a legeltetés elmaradása többek között az élőhely jellemzőit változtatja meg. (Bár hasonlóan negatív hatású a túl intenzív legeltetés is.) A területek fenntartásához, legyen az gyep, szántó vagy akár tó, gyakran a helyi hagyományos gazdálkodás folytatása a legmegfelelőbb, adott esetben annak bizonyos fokú korlátozásával. A tulajdonosok vagy bérlők számára finanszírozási lehetőséget nyújtanak az agrár-környezetvédelmi programok és pályázatok, mint például az extenzív gyepgazdálkodási, a vizes élőhely és az érzékeny természeti területek célprogramok (lásd a már említett *Unióban a természettel* c. MME kiadványt).
Amennyiben szántóföldről van szó, a területen vegyszermentes, természetkímélő módszerekkel előállított termékek mind a helyi, mind a távolabbi piacokon, mint a terület nevével fémjelzett helyi márkázott termék is értékesíthető lehet a jövőben.
A gazdálkodás bizonyos hagyományőrző formái, a különböző állatfajok, növényekből a speciális tájfajták és az azokból készült termékek már önmagukban vonzerőt jelenthetnek az odalátogatók számára, anélkül, hogy a gazdálkodást kifejezett turisztikai

céllal folytatnák, vagy turisztikai vonzerőként tartanák számon.

Oktatás, nevelés, szemléletformálás

A védett értékek jellegéből adódik, hogy alkalmas-e iskolai programba való beépítésre. Sok helyütt a diákok gyakorlati ismereteinek, terepi tapasztalatainak bővítésére nincs lehetőség a település közelében. Ám ott, ahol helyi jelentőségű védett gyepterület, erdő, vizes élőhely található, a tanórán kívüli oktatás, gyakorlatozás, szemléletformálás, élményszerzés széles tárháza nyílik meg. A gyerekek akár az egyes területek megfigyelői, jó gazdái is lehetnek hosszabb időszakon át, amellyel a terület védelmét is szolgálhatják.

Hírnév, kultúra, kutatás

A védett területek, értékek híre messzire elviheti a település hírét. Sok esetben a területen kutatások elvégzésére, folytatására is sor kerülhet, amely kutatás eredményeinek bemutatása akár külföldön is erősítheti a település - és vele a szűkebb-tágabb régió - hírnevét. Az önkormányzat természeti környezetéhez kötődő kulturális hagyományok a szerves kultúra részét képezik, amelyek feleleventése szintén a településen élők gazdagságát és hírét növelheti.

SZEMPONTOK A HELYI JELENTŐSÉGŰ VÉDETT TERMÉSZETI TERÜLETEK KEZELÉSÉHEZ

Ha egy-egy fajt, élőlénytársulást elterjedési területének, élőhelyének minél több pontján védelem alá helyeznénk, kialakulhatna a természetközeli állapotú területek olyan hálózata, amelyben a fajok természetes vándorlása, kicserélődése is biztosított lenne, valamint az egyes társulások „vándorlása" és váltakozása (foltdinamika) is megvalósulhatna.
Ennek megvalósulását szolgálja a Nemzeti Ökológiai Hálózat is, amelynek elemei vagy kiegészítői lehetnek a helyi jelentőségű természetvédelmi területek. A természetközeli területek hálózata megadhatja a lehetőségét annak, hogy a durva emberi beavatkozásokat követően – pl. tarvágás, gyepfeltörés – egy-egy természetközeli területről népesülhessenek be újra az elpusztult élőhelyek.
Indokolt tehát, amikor azt hangsúlyozzuk, hogy minden lakott hely, település körül legyen legalább egy helyi védettséget élvező gyep, vízállás, vízfolyás vagy erdőfolt. Ezen területek sajátos értékét az adja, hogy létrehozásukkal növelhető a védett élőlények stabil populációinak száma és megőrizhető az egyes települések határában az eredetihez közeli, gazdag élővilág egy szelete.
A védetté nyilvánítást követően, sőt azt megelőzően is felmerül a kérdés, hogy mit kell tennünk a terület fennmaradása, esetleg helyreállítása érdekében. A gyakorlat azt mutatja, hogy sok esetben sikerül megfelelő szakembereket találni, akik segítenek az önkormányzatnak vagy a tulajdonosoknak a kezelési, fenntartási tervek elkészítésében. Gyakran a területek kezelését külön erre a célra létrehozott civil szervezetek látják el, mint például a Pro Vértes Közalapítvány csákvári székhellyel. Mindenképpen hangsúlyozzuk, hogy megfelelő szakemberek, elkötelezett lakosok (természetvédők, fenntartók és gazdálkodók, diákok, tanárok) segítsége vagy hathatós közreműködése nélkül nem tarthatók fenn hosszú távon a legtöbb védetté nyilvánított terület értékei.
A kezelési, védelmi feladatok ellátásához kívánunk a következő pontokban néhány tájékoztató jellegű szempontot, segítséget nyújtani, kiemelve, hogy a konkrét feladatokat, teendőket, minden esetben az adott védett vagy védelemre kijelölt területen lehet meghatározni. Az alábbi szempontok összeállítása során azt tartottuk szem előtt, hogy az önkormányzatok dolgozói, a civil szervezetek munkatársai átfogó képet kapjanak a védelmi célokról és a várható feladatokról. A szempontok nem teljes körűek, tehát csak tájékoztató jellegűek.

Vizes élőhelyek

Egyes vizes élőhelyeket veszélyeztető tényezők

Az alábbiakban azokat a veszélyeztető tényezőket foglaljuk össze, amelyek az állat- és növényfajokra, illetve azok élőhelyeire valamilyen formában (közvetetten vagy közvetlenül) veszélyt jelentenek.

Veszélyeztető tényező	Valószínűsíthető hatás a fajokra és azok élőhelyeire
1. Kiszáradás, vízelvezetés	Élőhelyek megszűnése és darabolódása
2. Part menti területek tönkretétele (mezőgazdasági művelés vagy szabályozás által)	A part menti területek fizikai átalakulása vagy a jellemző növényzet elvesztése. A táplálék elvesztéséhez, pihenő és szaporodó helyek megszűnéséhez, a predáció (ragadozók általi elpusztítás), a taposás és a zavarás potenciális növekedéséhez vezet.
3. A terhelhetőséget figyelmen kívül hagyó turizmusfejlesztés, és szabadidős tevékenységek	Az élőhely-szerkezet megváltozása A zavarás akadályozza a fajok megmaradását, szaporodását, és élőhely-használatát
4. A növényzet nem megfelelő kezelése, hasznosítása	Az élőhely-szerkezet átalakulása vagy elvesztése, pl. nádas, sás és a folyóvizek menti növényzet, amely a fészkelés és a táplálkozás alapfeltétele
5. Tápanyagszennyezés	Változik a víz feletti és a víz alatti növényzet szerkezete, nyílt vízfelületek elvesztése; alga feldúsulás; a csökkenő oxigéntartalom és víztisztaság a tápanyag-előfordulás és -elérhetőség csökkenéséhez vezet
6. Vízfelhasználás (öntözés, ipar, energia stb.)	Alacsonyabb vízszint, csökkenő mennyiség: megváltozik a növénytársulások összetétele, módosul a kémiai összetétel és az ülepedés dinamikája
7. Toxikus szennyezések	Nehézfémek, peszticidek, szerves anyagok befolyásolják a szervezetek és az ökológiai folyamatok működését (közvetlen pusztulás, közvetett hatások, pl. a táplálékon át)
8. Nem megfelelő vízszintszabályozás	A vízszint hullámzó váltakozása (csökkentés, növelés) átalakítja a növényzet szerkezetét és akadályozza a fajok táplálékhoz jutását, ill. fészkelését (szigetek eltűnése, fészek elárasztás)
9. Vadászat	Veszélyezteti az életben maradást, szaporodást és az élőhely használatát; megváltoztatja a növényzet szerkezetét, összetételét és az állatközösségeket
10. Természetes vizes területek duzzasztása, szabályozása	Az elárasztás az ökológiai jellemzők széles körben történő megváltozásához vezet, pl. táplálékforrás, költésre alkalmas élőhely, helyi klíma, a környező területek kiszáradása
11. Csatornázás	A vízfolyás természetes dinamikáját változtatja meg, a táplálékforrás és a szaporodási lehetőségek megváltozása, környező területek száradása és az élőhelyszerkezet uniformizálódása
12. Halastavi gazdálkodás és horgászat	A táplálékhálózatban bekövetkező zavar (versengés a táplálékért, hal-madár); a növényzet kezelése (nádvágás, pusztulás); zavarás, vízszint változtatása (fészkelő hely, táplálékforrás változása)

Általános kezelési és fenntartási célok a vizes élőhelyekre vonatkozóan

Az élőhelyek minőségi javítása és fenntartása érdekében alapvető az adott területen előforduló fajok számára fontos élőhelyi sajátosságok, jellemzők megőrzése és növelése, amely cél érdekében az alábbiaknak kell teljesülniük:

1. A vonuló fajok számára fenn kell tartani a pihenő- és költőhelyek összefüggő hálózatát (flyway networks).
2. Gondoskodni kell a talajvíz és a felszíni vizek megfelelő szinten tartásáról, illetve - a lehetőségekhez mérten - azokat helyre kell állítani. .
3. Fenn kell tartani a természetes hidrodinamikai folyamatokat, illetve ahol kivitelezhető, helyre kell állítani azokat. Az intézkedéseknek ki kell terjedniük a természetszerű ártéri növényzet helyreállítására, összekötve a holtágakat „csatornákkal", amelyek kialakításánál a természetes, meanderező mederalakítást kell a mesterséges egyenes vonalvezetéssel szemben előnyben részesíteni, lehetővé téve az időszakos vízszintingadozást.

4. A módosított folyómedreket természetes kialakulásuk jellemzőinek figyelembe vételével kell kialakítani (mint pl. a mederfejlődés dinamikai jellemzői, oldalágak, szigetek, tocsogók). A vizes területek további fontos jellemzőit (pl. víztisztaság, áramlási sebesség, hőmérséklet) a természetes állapotokhoz közeli szinten és a természetszerű változásokat figyelembe véve kell kezelni. A vízszintet és a vízáramlást úgy kell szabályozni, hogy az a szaporodást (pl. fészkelést), a táplálékforrásokat és a táplálkozási lehetőségeket se veszélyeztesse a természetesnél nagyobb mértékben.
5. A part menti élőhelyek fenntartása során kiemelt figyelmet kell fordítani az alábbi jellemzőkre: a természetes partszerkezetre és profilra (pl. homokszirtek, sekély, sáros partszakaszok, kapcsolódó lápok, mocsarak, üledékes szigetek), honos fákra, holt fákra, a part menti vegetációra és a víz fölé emelkedő vegetációra. Ezen élőhelyi összetevőket, mozaikokat úgy kell fenntartani, hogy az megfeleljen a prioritással rendelkező fajok igényeinek.
6. Az emberi tevékenység okozta eutrofizációt meg kell előzni, illetve ahol lehetséges, vissza kell fordítani a folyamatot, mivel az eutrofizáció következtében megszűnik a nyílt vízfelület, csökken a víztisztaság, az oxigéntartalom és a tápanyagforrás.
7. A toxikus szennyezések mértékét a védett fajokra bármilyen negatív hatással

bíró szint alá kell csökkenteni minden egyes vizes élőhelyen.

8. A vizes élőhelyek kémhatásának a természetestől eltérő megváltozását meg kell előzni, mert ez a halak és más vízi állatfajok pusztulásához vezethet, vagy megnövelheti a toxikus vegyületek mobilitását.

9. Az emberi tevékenység okozta zavarásokat (pl. vadászat, halászat és szabadidős tevékenységek) meg kell előzni a fészkelési területek környékén, és az elfogadható szintre kell csökkenteni - a faj igényei és adott hely adottságainak megfelelően.

10. Vizes élőhelyek gazdasági, szociális és kulturális értékeit, úgy is, mint a vadon élő állatfajok szempontjából betöltött jelentőségüket, széles körben ismertté kell tenni.

11. Az időszakosan belvizes-száraz területeken a természetes domborzati viszonyokhoz igazodva meg kell oldani a vízvisszatartást a nedves élőhelyek fenntartása érdekében, illetve a belvíz és árvízvédelmi tervekbe, vízgazdálkodási folyamatokba, szabályozókba be kell építeni a természetvédelmi követelményeket. Például az egyes madárfajok fészkelési időszakában történő elárasztását (a belvízvédelmi célokhoz kapcsolódva) el kell kerülni; a természetvédelmi területekről történő túlzott mértékű vízelvezetést meg kell szüntetni.

12. Az emberi tevékenység okozta zavarások hatásait és a korlátozás szükségességét széles körben ismertetni, publikálni kell, különösen a vadászokat, a vízi sportot űzőket és a horgászokat megcélozva. Ha szükséges, akár önkormányzati rendeletek keretében is szabályozni kell, hogy a fenti csoportok a vizes élőhely mely részét, illetve milyen időszakban használhatják. Biztosítani kell, hogy a vizes területek használatára kiadott engedélyek a kezelési tervekben lefektetett szempontok alapján készüljenek. A zavarás megelőzésének hatékonyságát monitorozni kell és a tapasztalatokat áttekintve – amennyiben szükséges – a kezelési tervet is módosítani kell.

13. Az értékes vizes természeti területeken erdősítésre csak indokolt esetben (pl. ártereken) és kizárólag a területnek megfelelő honos fafajokkal kerülhet sor, az ilyen terület erdősítése természetvédelmi szempontok figyelembevétele mellett támogatható.

Erdők

Egyes erdei élőhelyeket veszélyeztető tényezők

Az alábbiakban azokat a veszélyeztető tényezőket foglaljuk össze, amelyek az állat- és növényfajokra, illetve azok élőhelyeire valamilyen formában (közvetetten vagy közvetlenül) veszélyt jelentenek.

Veszélyeztető tényező	**Valószínűsíthető hatás a fajokra és azok élőhelyeire**
1. Nem megfelelő erdőgazdálkodás a) intenzívebbé váló gazdálkodás, géphasználat b) erdőtelepítés, erdősítés	Idős fák hiánya, gyors rotáció, holt faanyag hiánya, fafajok számának és élőhelyi változatosság csökkenése Homogén állapot létrehozása (gyakran nem honos fajokból) a biológiailag változatos idős erdők rovására
2. Fakitermelés (természetközeli, idős erdőkben)	Folyamatos élőhely csökkenés. Gyakorta intenzívebb erdőgazdálkodás követi
3. Szabadidős tevékenység és zavarás	Állatfajok zavarása; a növényzet és a talaj károsítása a taposás és a járművek (motor, autó, kerékpár) által; tűz; erdei "termések" gyűjtése
4. Infrastruktúrabővítés	Élőhely leromlás, feldarabolódás és megszűnés (pl. életképtelen egységek kilakulása)
5. Élőhelyek darabolódása	Növekszik a zavarás valószínűsége, csökken az erdő mérete, ezért a nagyobb élőhely-igényű fajok életfeltételei is romlanak; egyes fajok terjedése gátolttá válik; növekszik az erdőszél aránya a belső területekhez képest
6. Intenzív vízgazdálkodás a) folyószabályozás b) gátépítés c) vízelvezetés	Az árvédelem és a kanalizáció csökkentheti az időszakos (szükséges) árasztásokat és kiszáríthatja a talajt Az erdő elárasztása; a lefolyás és az árasztás pozitív következményeinek csökkentése (pl. gyorsítja az árasztás lefolyását) Ártéri erdők és ártéri vizes élőhelyek megszűnése
7. Túllegelés, taposás (vad)	Romlik az élőhely minősége, mivel megváltozik az erdő szerkezete és összetétele (taposásra érzékeny növényfajok eltűnnek, a gumós-hagymás növények a frekventált kitúrások miatt eltűnnek)
8. Légszennyezés	A fák növekedésének és lombozatának károsodása; fapusztulás; zuzmók eltűnése; az erdő talajának savasodása
9. Tűz	Az élőhelyek megszűnnek. Megindul az erózió, a környező élőhelyek nyitottá válnak, egyszerűsödik a növényzet szerkezete
10. Nem megfelelő vegyszerhasználat (erdőben)	Közvetett hatások, csökkenő növényi és állati eredetű táplálékforrás; közvetlen hatás a mérgezés

Általános kezelési és fenntartási célok az erdei élőhelyekre vonatkozóan

Az erdei élőhelyek minőségi javítása és fenntartása érdekében alapvető az adott területen előforduló fajok számára fontos élőhelyi sajátosságok, jellemzők megőrzése és azok kedvező irányba való befolyásolása, amely cél érdekében az alábbiaknak kell teljesülniük:

1. El kell kerülni a meglévő nagyobb kiterjedésű erdeink - különösen a jelentősebb természeti értékkel bírók - emberi tevékenység okozta fragmentálódását. A prioritás erdők - pl. természetes és természetszerű, honos - telepítését elő kell segíteni. A nem honos fafajok leváltásával, kitöltő telepítéssel csökkenteni kell a fragmentálódást. Mindezeket más prioritás fajokra gyakorolt káros hatások elkerülésével kell végezni. A telepítések során ösztönözni kell a természetközeli összetételű, elegyes állományok kialakítását.

2. Az erdei fajok számára fontos kapcsolódó élőhelyek - mint a vizes élőhelyek, agrár- és gyepterületek, mocsarak és lápok stb. - fenntartását is biztosítani kell a táj jellegének és az alapvető táplálkozási és fészkelési követelményeknek megfelelően.

3. Az ártéri erdők hidrológiai viszonyait a lehetőségekhez mérten a természeteshez közeli állapotban kell fenntartani, de minimálisan az alapvető feltételekről kell gondoskodni (pl. rendszeres elárasztás).

4. A régióra és az élőhelyre jellemző honos fafajoknak kell dominálnia az erdőkben. Az erdőgazdálkodás során meg kell előzni a nem honos fák telepítését és a nagy területű tarvágásokat.

5. A természetes erdőkben hagyni kell érvényesülni a természetes folyamatokat. A kezelt és gazdasági erdőkben fenn kell tartani, illetve ha szükséges, helyre kell állítani a természetes erdőszerkezet jellemzőit (mint pl. a nagyméretű, idős fák, odvas fák, elegyesség, vegyes korúság, többszintű faállomány, honos cserjefajok, gyepszint, elhalt faanyag jelenléte). Tarvágásokat és a nagy területű, közel egykorú foltok keletkezését el kell kerülni a kis területű, csoportos jellegű felújító vágás, a szálaló vágás módszerének alkalmazásával.

6. Előnyben kell részesíteni az erdő természetes regenerálódását a telepítéssel szemben, ahol csak lehet. Ha ez nem lehetséges, akkor a magvetést kell előnyben részesíteni. Kerülni kell a telepítések előtti teljes talaj-előkészítést, az erdőfelújítások előtti tuskózás és tolólapozás a lehető legkevesebb helyen legyen alkalmazva.

7. Szükség esetén a legelést és a nagyvadak (vaddisznó, szarvas, őz, muflon) számát korlátozni kell a sikeres erdőfelújulás érdekében.

8. Ahol lehetséges, ott az erdőgazdálkodás során el kell kerülni a rovarirtók, gyomirtók és a műtrágya használatát a tápanyagforrások, tápláléklánc megőrzése érdekében.

9. Az érzékeny fajok zavarását el kell kerülni, különösen az érzékeny életperiódusokban (pl. költési szezonban). Zavarást okozhatnak az egyes erdőgazdasági műveletek, a szabadidős tevékenységek és más emberi tevékenység (pl. vadászat).

10. A települési önkormányzatoknak fel kell lépniük a fatolvajlás ellen, értve ez alatt a fasorok és magányos fák védelmét is. A faállomány, természeti értékek védelmét a mezőőri, vagy a polgárőri szolgálat keretében is meg lehet oldani.

Gyepek és agrárterületek

Egyes mezőgazdasági élőhelyeket, gyepterületeket veszélyeztető tényezők

Az alábbiakban azokat a veszélyeztető tényezőket foglaljuk össze, amelyek az állat- és növényfajokra, illetve azok élőhelyeire valamilyen formában (közvetetten vagy közvetlenül) veszélyt jelentenek.

Veszélyeztető tényező	**Valószínűsíthető hatás a fajokra és azok élőhelyeire**
1. Intenzív növénytermesztés (magas műtrágya bevitel, intenzív fajták, öntözés)	A gyors növekedésű, magas, sűrű vegetáció nem alkalmas a fészkelésre és/vagy a táplálkozásra
2. Vegyszerhasználat	Közvetlen mérgezés (esetenként); vegyszerérzékeny növényfajok eltűnése, a vegetáció átalakulása. A gerinctelenek általános eltűnése; a növényi és állati eredetű táplálékforrások leszűkülése
3. Gyepek felhagyása	A szukcesszió az élőhely eltűnését eredményezi (cserjék és fák jelennek meg stb.) Vannak területek, ahol éppen a szukcesszió folyamatának elősegítése lehet a cél, de sok esetben értékes gyepterületekről lévén szó káros ez a folyamat
4. Magas állatállomány szint (vagy a nedves gyepek kora tavaszi legeltetése)	Túllegeltetett, alacsony és ritka növényzet kevés gerinctelennel; nagy a taposási kár (tojás és fióka – nedves gyepek); makk hiánya a fás legelőkön
5. Élőhely szegélyek, mezsgyék hiánya (pl. fa, sövény, gyep, cserje)	Szaporodási, táplálkozási és pihenési lehetőségek hiánya
6. Erdőtelepítés	Élőhelyvesztés és darabolódás, nyílt területek megszűnése
7. Gyepek művelése (természetes és féltermészetes gyepek esetén)	A fészkelési és táplálkozási lehetőségek elvesztése (ami egyenlő lehet prioritásfajok élőhelyvesztésével)
8. Gazdálkodási tevékenység	Az állatfajok életmódjának megzavarása (pl. tojások, fiókák és felnőtt egyedek elpusztulása)
9. Szántóföldi változatosság csökkenése (vetésforgó hiánya, szántóföldi specializáció, a területek nagysága növekszik)	Fészkelési és táplálkozási lehetőségek csökkenése; a művelési gyakoriság és a szervestrágya használatának hiánya a talajban élő gerinctelenek számának csökkenéséhez vezet
10. Rekreáció (turizmus, sport, vadászat, stb.)	Szaporodási, táplálkozási tevékenység zavarása; növényzet megváltozása; erózió
11. Egyéb szerkezetek (elektromos vezeték, szélerőmű stb.)	Közvetlen pusztulás madarak esetében (pl. áramütés); csökkenti az élőhely nagyságát, annak nyitottságát stb.

12. Predátorok gyarapodása (az emberi tevékenység következtében), pl. róka, kutya, varjú	A fiókák, tojások és a felnőtt egyedek közvetlen pusztítása
13. Városiasodás, útépítés	Élőhelyvesztés, darabolódás és csökkenő nyíltság
14. Vízelvezetés és árvízvédelem	Nyílt vízfelületek, nedves élőhelyek eltűnése; a növényzet szerkezeti és összetételi jellemzői megváltoznak; alacsonyabb vízszint; meredek oldalak nyírása stb.
15. A magányos fák, facsoportok számának / denzitásának csökkenése)	Fák hiánya a fás legelőkön; ennél fogva táplálkozási és fészkelési lehetőségek hiánya egyes fajok számára
16. Szénatermő gyepek hiánya	A magas és sűrű gyepek elvesztése
17. Alacsony legeltetési szint	Magas növekedésű, eltérő összetételű növényzet
18. Az idős termőfák eltűnése (fiatalra és új fajra cserélik)	Fészkelésre alkalmas odvak csökkenő száma; csökkenő táplálékforrás a rovarevő fajok számára
19. Idős, ill. alkalmas épületek hiánya	Csökkenő fészkelési lehetőségek
20. Aljnövényzet hiánya (gyümölcsösök)	Táplálkozási és fészkelési lehetőségek hiánya
21. A legelők átalakítása (silótakarmány ill. szénatermesztés céljaira)	Magas, sűrű és uniform növényzet; magas pusztulási arány a gazdálkodási műveletek során (pl. kaszálás)

Általános kezelési és fenntartási célok a gyepekre és agrárterületekre vonatkozóan

A gyepek és agrárterületek minőségi javítása és fenntartása érdekében alapvető az adott területen előforduló fajok számára fontos élőhelyi sajátosságok, jellemzők megőrzése és növelése, amely cél érdekében az alábbiaknak kell teljesülniük:

1. A szaporodó területek és helyek, valamint a táplálékforrások nagyarányú változatosságát a termesztett kultúrák és/vagy a művelési rendszerek (pl. különböző kaszálás, vízszint vagy legeltetés) mozaikjainak fenntartásával kell biztosítani a mezőgazdasági jellegű tájakon.

   Újabb kultúra bevezetését el kell kerülni, ha a nagyobb kiterjedésű, természetszerű élőhely alapvető fontosságú egy védett faj számára.

2. Speciális gyepeket és szántóföldi kultúrát kell fenntartani, amennyiben az a védett faj fennmaradásának alapvető feltétele.

3. A fontos szegély jellegű élőhelyek jellemzőit, mint a fák, sövények, vizes árkok, gyepek stb., fenn kell tartani, és ahol lehetőség van rá, ott helyre kell állítani, létre kell hozni ezeket az élőhelyeket.

4. Az élőhelyek nyitottságát fenn kell tartani, különösen ott, ahol ez a védett faj számára fontos, mint például a sztyepp jellegű és nedves gyepeken.

5. A nagy kiterjedésű természetszerű élőhelyek fragmentálódását (darabolódását) el kell kerülni, mint például száraz, nedves hegyi rétek és a fás legelők esetében.

6. A földön fészkelő madárfajok számára biztosítani kell a megfelelő szerkezetű és összetételű növényzetet, az alábbiak segítségével:

   a) műtrágya használatának csökkentése;

   b) az öntözés és a természetszerű gyepek gyorsan növő fajokkal való felülvetésének elkerülése;

   c) a gyepek megfelelő kaszálása és legeltetése;

   d) tavaszi vetés előnyben részesítése;

   e) egyes földön fészkelő madárfajok számára lelegelt gyepre és csupasz talajra van szükség;

   f) a földön fészkelő fajok tojásainak, fiókáinak és felnőtt egyedeinek pusztulását minimálisra kell csökkenteni mind a gazdálkodási műveletek (széna és siló betakarítás során), mind pedig az állatállomány taposása során (száraz és nedves gyepeken) a megfelelő időzítés és gazdálkodási vertikum kialakításával (pl. számosállatok száma).

7. A nem földön fészkelő prioritásfajok számára megfelelő és elérhető fészkelési lehetőség biztosítása pl. régi épületekben (ahol lehetséges), és ahol szükséges, ki kell alakítani mesterséges fészkelési lehetőségeket (mesterséges odú, fészek).

8. Fenn kell tartani a gerinces és gerinctelen faunát, biztosítani kell a természetes növénytakarót, az alábbiak segítségével:

   a) a rovarirtók használatának elkerülése, vagy a szelektív és gyors bio-rovarirtók használata;

b) ugar, szántók menti élőhelyek (set-aside) fenntartása, tarlók megtartása (különösen, a nem vegyszerezetteket) a tél folyamán, elősegítve a magevők táplálékhoz jutását;

c) mesterséges műtrágyák helyett a szervestrágya használata (megfelelő korlátok között, megelőzve a szennyezést), termelési rendszer, amely során ugaroltatást, vetésforgót alkalmaznak, és az intenzív művelési technikák (pl. mélyszántás) gyakori alkalmazásának elkerülése (a talajban élő gerinctelenek megőrzése érdekében).

9. A nedves gyepek szezonális hidrológiai rendszerének olyannak kell lennie, hogy a növényzet (gyep) magassága és a vízszint megfelelő legyen, és hogy a védett fajok számára a talajlakó gerinctelenek hozzáférhetőek legyenek. Az ártéri gyepeken és a belvizes területeken biztosítani kell a rendszeres téli és kora tavaszi árasztásokat a természetes folyamatokhoz közeli szinten, és a költési szezonban magas talajvízszintet kell biztosítani (viszont el kell kerülni az emberi tevékenység okozta árasztást).

10. A gyümölcsösökben, ahol lehet, meg kell hagyni egy-egy idősebb termőfát és az aljnövényzet kezelésénél tekintettel kell lenni a prioritásfajok jelenlétére. Növelni kellene a szántón létrehozott, vagy korábbi gyümölcsösök átalakításának eredményeképpen létrejövő extenzív és biogyümölcsösök számát és kiterjedését. A széleróziós károk csökkentése, valamint a vadon élő állat- és növényvilág számára való élettér-biztosítása érdekében a sorközöket füvesíteni kellene. A gyümölcsösök határán is törekedni kellene zárt, több sorból álló elegyes és vegyes fa- és cserjesorok létrehozására.

11. A fás legelők kezelése során biztosítani kell a tölgyfák hosszú távú fennmaradását, regenerálódását, pótlását, úgy mint a legeltetett gyepek, gabonafélék és cserjés foltok mozaikjainak fennmaradását.

12. Az érzékeny fajok zavarását el kell kerülni, illetve minimálisra kell csökkenteni a mezőgazdasági műveletek során, különösen az érzékeny életszakaszok során.

13. A toxikus vegyületek használatát olyan alacsony szintre kell csökkenteni, amely már nem veszélyezteti az állatfajok populációit.

14. A predátorok (ragadozók) jelenlétét a természetes szinten kell tartani, megakadályozva az emberi tevékenységek következtében történő elszaporodásukat (vörös róka, kóbor macskák).

15. Az elektromos áram okozta pusztulásokat a tervezés, kivitelezés során meg kell előzni, vagy szigeteléssel kell csökkenteni annak negatív hatását.

16. A gyepterületeket, mocsarakat súlyosan károsító szabadföldi, nagyüzemi libatartást vissza kell szorítani a természetes, vagy közel természetes területekről, illetve csak ellenőrzött körülmények közt, mesterségesen vetett gyepen szabad engedélyezni.

17. Ahol a természeti értékek jelenléte azt megkívánja, támogatni kell a kézi kaszálásra való visszatérést (szikeseken és egyéb vizes élőhelyeken a kaszáló, bálázó és egyéb gépek jelentős és maradandó károkat okoznak, talajtömörödést előidézve, illetve megváltoztatva a növényzet szerkezetét)

18. A legelő állatlétszám óvatos, átgondolt növelése elsősorban a parlagterületek hasznosítása érdekében kell, hogy történjen.

19. Szarvasmarha-, juh-, kecsketelepek létesítésekor figyelembe kell venni a meglévő gyepek eltartó képességét, valamint gyeptelepítéseket kell végezni szántóföldekre, illetve parlagokra.

20. Vissza kellene szorítani a tarlóégetéseket. A tarlóégetések visszaszorítását fokozottabb ellenőrzésekkel, tájékoztatással, szemléletformálással, erőteljesebb szankcionálással kellene elérni.

21. Művelési ág váltások elősegítésével (erdősítés, gyepesítés), helyes agrotechnikai módszerek kiválasztásával csökkenteni kell a szántóföldi művelés által okozott deflációs (széleróziós) károkat. Elő kell segíteni a fa- és cserjesorok telepítését a táblaszegélyekbe. Elő kell segíteni a deflációval erősen sújtott területeken a mozaikos parcellák létrejöttét.

A KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS TAPASZTALATAI

Bevezetés

A kiadvány tervezésekor mindenképpen fel szerettük volna mérni, hogy milyen helyi jelentőségű védett területek találhatók hazánkban - és ami még ennél is lényegesebb volt számunkra -, hogy az adott területeken illetékes önkormányzat milyen információval rendelkezik azokról. Ennek érdekében egy olyan címlistára volt szükségünk, amely tartalmazza azon településeket, ahol információink szerint van helyi jelentőségű védett terület. Mivel ilyen címlista nem áll rendelkezésre, ezért az 1996-ban dr. Tardy János szerkesztésében megjelent „Magyarországi települések védett természeti értékei" című kiadványban felsorolt településeket vettük alapul. Ez alapján 544 település jegyzőjéhez juttattuk el kérdőívünket, valamint 351 civil szervezetet kerestünk meg levélben ugyanezen céllal. A visszaérkezett kérdőíveket elektronikus formában dolgoztuk fel, a kérdőívben adott válaszok egytől-egyig visszakereshetők. Középtávú célunk egy adatbázis létrehozása, fejlesztése, ezért a jövőben folytatni szeretnénk a helyi jelentőségű természetvédelmi területek felmérését.

A kérdőívezés eredménye

A kérdőívek visszaküldését illetően sokkal aktívabbak voltak az önkormányzatok, hiszen a kiküldött kérdőíveknek több mint 40%-a visszaérkezett hozzánk. Ezzel szemben a társadalmi szervezetek csak a postázott kérdőívek 13%-át juttatták vissza.
A védetté nyilvánítás időpontját illetően a válaszadók úgy nyilatkoztak, hogy a jelenleg helyi védelem alatt álló területek 64%-a a rendszerváltás után vált védetté. Ez a viszonylag magas szám annak is köszönhető, hogy a beküldő sok esetben nem is volt tisztában azzal, hogy mi történt ezen a téren a rendszerváltás előtt. Érdekes adat volt, hogy az önkormányzatok 23%-a válaszolt nemmel arra a kérdésre, hogy részt vette-e a védetté nyilvánítási eljárásban. Azok, akik igennel válaszoltak erre a kérdésre, a rendszerváltás óta sokkal aktívabbá váltak a folyamat valamennyi részében (ez igaz az önkormányzatokra és a civil szervezetekre is). Mindkét csoport egyébként a védettség kezdeményezésében játszott legnagyobb szerepet.

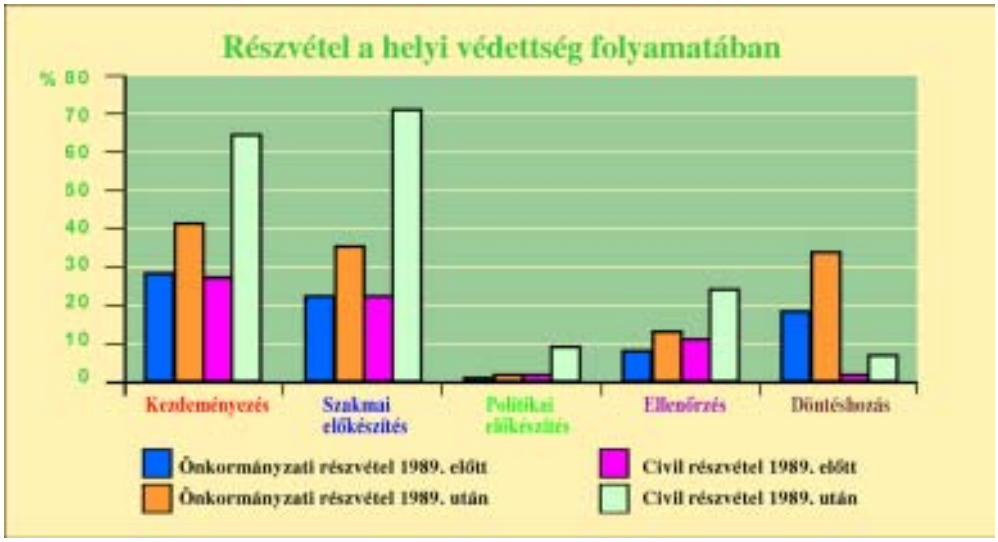

A következő kérdések a területek kezelésére, fenntartására vonatkoztak. A területek kezelésében a válaszok tükrében a társadalmi szervezetek aktívabbak, mert a civilek 87%-a válaszolt igennel a kezelést illetően, míg ez az arány az önkormányzatoknál 74%. Azok, akik részt vesznek a kezelésben, leginkább a felmérésben, nyilvántartásban, valamint a megóvásban és a fenntartásban a legaktívabbak. A kezelésben résztvevő önkormányzatoknak alig több mint a fele vesz részt viszont a területek felmérésében és nyilvántartásában, ami meglehetősen csekély arány.

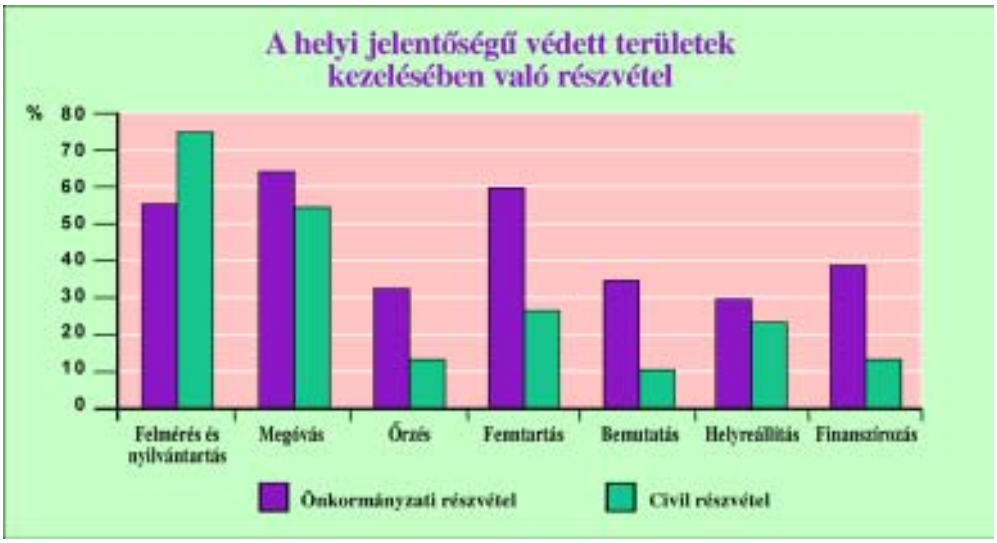

Ezután a kezelés finanszírozásával kapcsolatban tettünk fel kérdést. Arra kerestük a választ, hogy az önkormányzat, az állam milyen mértékben vesz részt a kezelés anyagi hátterének megteremtésében. Az önkormányzati és civil válaszok jelentősen eltértek ennél a kérdésnél, az önkormányzati válaszadók úgy vélték, hogy a helyi jelentőségű természetvédelmi területek kezelésének költségeihez az önkormányzat 75%-ban járul hozzá, ezzel szemben ugyanez az arány a társadalmi szervezetek véleménye szerint nem éri el az ötven százalékot sem.

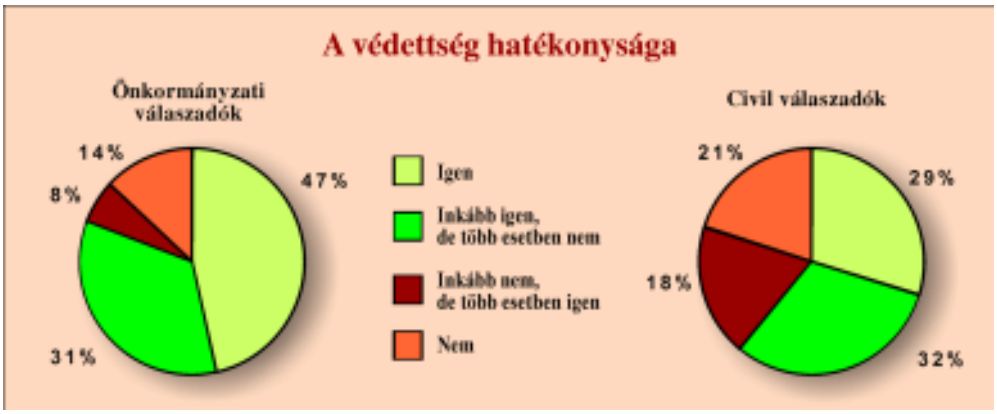

Ezt követően azt szerettük volna megtudni, hogy az önkormányzat vagy társadalmi szervezet tervezi-e új helyi jelentőségű védettség kezdeményezését. Az önkormányzatoknak alig több mint 40%-a válaszolt a kérdésre igennel, míg a civilek esetében ez az arány 85% volt.

Azoktól, akik nemmel válaszoltak, megkérdeztük ennek okát is. Ezen válaszok három indok köré csoportosultak: részben arra hivatkoztak, hogy nincs arra érdemes további terület, vagy nem lenne a településnek elegendő forrása annak fenntartásához, illetve a település lakossága nem igényli, szorgalmazza azt. Annak tudatában, hogy szinte elképzelhetetlen olyan település, amelynek ne lenne a közigazgatási határain belül helyi védelemre érdemes terület (hacsak nem országosan védett a teljes területe), az első indok magas százaléka nagyon meglepő.
Az utolsó kérdés arra kereste a választ, hogy a válaszadók mennyire tartják hatékonynak a helyi védettséget. Annak ellenére, hogy az önkormányzatok 60%-a nem tervezi újabb helyi jelentőségű védett terület kijelölését, közel 50%-uk hatékonynak tartja a helyi védelem intézményét. A társadalmi szervezeteknek csupán 29%-a tartja azt hatékonynak, ennek ellenére mégis tervezik újabb helyi védettség kezdeményezését.

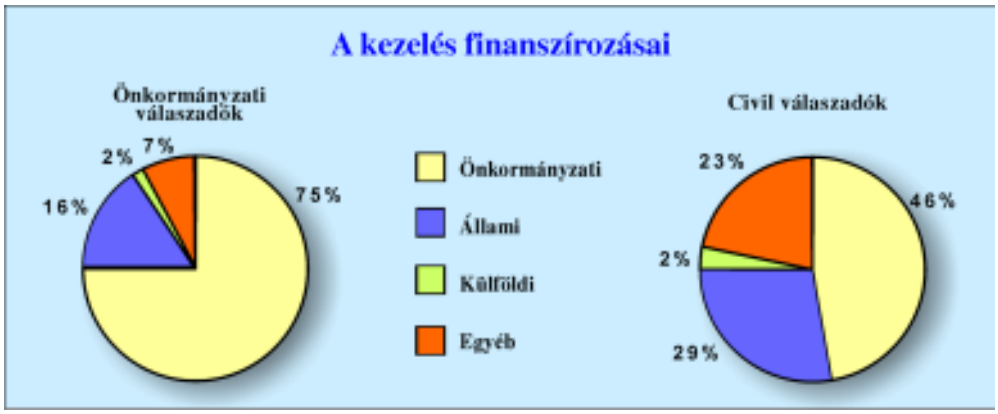

A kérdőív hátoldalán arra kértük a válaszadókat, hogy számoljanak be olyan védetté nyilvánítási eljárásokról, amelyek példaértékűek lehetnek valamilyen szempontból. A társadalmi szervezetek 35%-a beszámolt ilyen tapasztalatról, ez az arány az önkormányzati válaszadók között 22% volt.
A beküldött esettanulmányok közül a legtartalmasabbak kerültek bele a következő fejezetben szereplő válogatásba.

ESETTANULMÁNYOK

Úgy éreztük, hogy nagyon fontos a védetté nyilvánító eljárás lépéseinek ismertetésén túl az eljárásra vonatkozó konkrét, gyakorlati tapasztalatokról is beszámolni, hiszen ezek komoly segítséget nyújthatnak más önkormányzatoknak, illetve civil szervezeteknek a védetté nyilvánítás során. Ezért kiadványunk ezen fejezetében esettanulmányokat közlünk, melyeket önkormányzatok és civil szervezetek olyan munkatársai írtak, akik javaslattevőként vagy a hatósági munkában részt vettek már helyi védetté nyilvánítási eljárásban. Az egyes esettanulmányokban megfogalmazódó követendő példák vagy esetleg elkerülendő hibák elősegíthetik az önkormányzatok, civil szervezetek munkáját, új helyi jelentőségű védett területek kijelölését ösztönözhetik.
Az esettanulmányok kiválasztása a visszaküldött kérdőívek alapján történt, a kiválasztásnál fontos szempont volt, hogy azok legyenek minél változatosabbak, legyenek köztük önkormányzati és civil tapasztalatok is, a bemutatott területek jellege (művelési ága) változatos legyen, szerepeljen köztük park, gyepterület, erdő, holtág.
A bemutatott védetté nyilvánítási eljárások egy része lezárult már, de van köztük olyan is, ami még folyamatban van. Ezen eseteknek is sok tanulsága van, ezért mindenképpen érdemesnek találtuk a megjelentetésre.
A beérkezett esettanulmányok szerkesztése során törekedtünk arra, hogy megmaradjon az eredeti szöveg és benne minden lényeges információ, de emellett megpróbáltuk egységes szerkezetűvé is formálni azokat. Az esettanulmányok felépítésekor először röviden bemutatjuk a terület elhelyezkedését, annak értékeit, ezután következik a védetté nyilvánítási eljárás leírása, majd a terület kezelésének bemutatása. Végül pedig minden szerző összefoglalta az esetek tanulságait, tapasztalatait, tanácsokkal látta el azokat, akik a jövőben helyi védettséget szeretnének kezdeményezni.
Reméljük, sok hasznos tanács található az esettanulmányok között!

A TARCALI TAKTA HOLTÁGAK TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLET

Mercsák József László, Tarcal község Polgármesteri Hivatal Településfejlesztési Bizottsága

A terület elhelyezkedése

A két területből álló vizes élőhely egyik része a Hódos-lapos, a másik az Ökörtó. Tarcal község határában, attól délnyugatra 5 km-re, illetve nyugatra 2 km-re. A két terület között mintegy 4 km távolság van. A terület nagysága 159 hektár.

A terület leírása a védetté nyilvánítás előtt

A Taktaköz területe Tisza ártér, alluviális síkság, melyet a Tisza fattyú ágai (Takta) töltöttek fel

hordalékaikkal. Hajdani két meder nyomai, mint tófüzérek figyelhetők meg, amelyek Tokaj és Tiszaladány települések között léptek ki az anyamederből. Ez a mai Takta, az általa feltöltött síkság pedig a Taktaköz. (A Takta elfelejtett ősi magyar kifejezés, átkelőhelyet, gázlót jelent). A Taktaközben található holtágakat természetes fokok, erek, mesterségesen ásott csatornák kötik össze. A felszínen a hajdani övzátonyok sora jól érzékelhető. A még ma is nagy területeket borító gyepeken jól érzékelhető az övzátonyok léte, a feltöltődött medrekben főleg a tavaszi hóolvadás után tartósan megmaradó vizek biztosítják a talaj tartós nedvességét.

A területek jelentős részét nádas borítja, váltakozva kisebb-nagyobb szabadvíz-felületekkel. A Tisza szabályozása előtt a Tisza mellékága volt és hordalékával feltöltötte a mai Taktaköz területét, árvízjárta területből ma már csaknem a kiszáradásig megváltozott.
A vízutánpótlást ma a Taktaközi öntöző főcsatorna biztosítja.
A védetté nyilvánítást indokolta, hogy mindkét terület az őszi és tavaszi madárvonulás útvonalába eső, kitűnő pihenő és táplálkozó hely. Megpihenő, táplálkozó madarai a nyári lúd, vetési lúd, nagy lilik, bütykös ásólúd, daru, szürkegém, bakcsó, kiskócsag, nagykócsag.
A területen költ a vörösgém, törpegém, kis és nagy kócsag, kis vöcsök, feketenyakú vöcsök, vörösnyakú vöcsök, búbos vöcsök, vadrécék és nádi énekesmadár fajok.
A tavak ritka halfaja a réti csík és a lápi póc.

Védetté nyilvánítási eljárás időpontja

1984-ben tettem védetté nyilvánításra javaslatot a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács VB. Mezőgazdasági Osztályán. Ez a szerv folytatta le a védetté nyilvánítási eljárást, kereste fel a helyszínt, folytatta le az egyeztető tárgyalást a Tarcali Tanács VB épületében. A védettség és a földkönyvi bejegyzés 1985. évben történt meg, az eljárás nem vett igénybe egy évnél hosszabb időt.

Eljárás szereplői:

OKTH Észak-magyarországi Felügyelősége, Miskolc

Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács VB, Miskolc, Mezőgazdasági Osztály

Tarcal községi Tanács VB, Tarcal

ÉVIZIG, Miskolc - a terület vízügyi kezelője

Tokajhegyaljai Mgtsz. Tarcal – a terület használója

Kötelezően előírt szakhatóságok (HM, Magyar Posta, Földhivatal, stb.)

Mercsák József László javaslattevő

Az eljárás lépései

- A védetté nyilvánítási javaslat megtétele után a helyszín bejárása az OKTH Észak-magyarországi Felügyelősége, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács VB Mezőgazdasági Osztály képviselőivel, valamint Mercsák József László javaslattevővel.
- Egyeztetés az érintett földtulajdonosokkal, szakhatóságokkal. Védetté nyilvánítást támogató nyilatkozatok megküldése, a védetté nyilvánítási javaslattal, a terület értékeinek ismertetésével együtt.
- Védetté nyilvánítást megelőző hatósági tárgyalás összehívása és megtartása Tarcal községi Tanács VB épületében.
- A területen található természeti értékek és azok védelmének indoklása, ismertetése. A hatósági tárgyalást a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács Mezőgazdasági Osztályának vezetője vezette le.
- Az írásban és a helyszínen a támogató nyilatkozatok ismertetése.
- A védetté nyilvánítást mindenki támogatta, ellenvetés, tiltakozás, félelem, ellenérv nem merült fel.

Az eljárás végeredménye

1985-ben megtörtént a védetté nyilvánítás kihirdetése a Tanács Közlönyben és a földkönyvi bejegyzés a Városi Földhivatalban, Szerencsen.

A terület fenntartása

A védetté nyilvánítás után nem történt semmi, még a hatósági táblával történő megjelölés sem. Fenntartásra, őrzésre egyetlen forintot sem fordított senki. Szerencse, hogy a terület önmagát, a természeti értékeket, kezelés nélkül is megőrizte. A jelenlegi állapot kielégítő. A Hódos-lapos 1986 óta a Tokaj-Bodrogzug Tájvédelmi Körzetbe került bővítés során, az Ökörtó 2000 óta "ex lege" láp, kibővített területtel. Mindkét területen mára igen fontossá vált az állandó vízmagasság biztosítása.

A kezelés legfontosabb irányelvei:

1. A védett terület a Taktaköz vizes élőhelyeinek, száraz, szikesedő gyepeinek megőrzésére jött létre.
2. A védett területet a művelési ágnak megfelelően művelni kell!
3. A művelési ágak megváltoztatásához a természetvédelmi hatóság engedélye szükséges.
4. A védett gyepeken legeltetni a liba és kecske kivételével lehetséges, a kaszálás a természetvédelmi kezelővel történő mindenkori egyeztetéssel történhet.
5. A védett területen csak környezetkímélő módon (integrált, bio) folytatható szántóföldi művelés. A talajerő utánpótlására csak istállótrágya használható.

6. Légi növényvédelem nem végezhető, földi védekezés csak szélcsendes időben végezhető, szelektív szerekkel.

7. A védett területen még időszakosan sem lehet mérget, üzemanyagot, kenőolajat, kenőzsírt tárolni.

8. Tarlót, nádat és gazt égetni, valamint nádat és gyékényt vágni csak a természetvédelmi hatóság engedélyével lehet.

9. Tüzet rakni és sátorozni, táborozni csak a kijelölt helyeken lehet. (Ha erre hely nincs kijelölve, akkor tilos.)

10. Halászni és horgászni érvényes engedéllyel a természetvédelmi hatóság engedélyével, az általa kijelölt helyen lehet.

11. A közlekedési utakról, kijelölt gyalogösvényekről, kerékpárutakról letérni, átvágni, rövidíteni nem lehet.

12. A területen a rendet, a szabályok betartást természetvédelmi őrök ellenőrzik.

A terület rehabilitációja:

a) Erdősítés-fásítás a szükséges helyeken, természetszerű, őshonos fafajú állomány telepítése. Meglevő erdőfoltok felújítása, pótlása.
b) Vízszabályozás, állandó vízmagasság biztosítása.
c) Korábban itt élt növény- és állatfajok visszatelepítése. (Pl.: ázsiai hód)
d) Vízhasználat, közlekedés, földhasználat szabályozása.
e) Turizmus tervezett irányítása, bemutatóhelyek kialakítása.

A terület környezetkímélő hasznosítása, gazdálkodás:

a) Szántó művelési ágú területeken biogazdálkodás ösztönzése.
b) Irányított gyékény és nádvágás! A levágott gyékény és nád felhasználása, eszközkészítésre, dekorációs és építőanyagként.
c) Természetszerű erdőtelepítés és ápolás.
d) Zöld turizmus. Látogatóhelyek, pihenőhelyek, kerékpárút, kilátó kiépítése.
e) Túraútvonalak kijelölése, útba igazító füzetek, kiadványok segítésével.
f) Horgászat és kisszerszámos halászat megfelelő engedélyekkel.

Folyamatos feladatok:
1. A terület őrzése, folyamatos ellenőrzése.
2. Karbantartás, felújítás, hulladékszállítás.

Tanulságok, javaslatok

A terület védetté nyilvánítása még a rendszerváltás előtt történt. Azóta a földterületek tulajdonjoga a kárpótlás következtében megváltozott. A művelési ágak nem változtak meg, de jelentős nagyságú az értéktelen, alacsony aranykoronájú szántók parlagon hagyása. Igen divatossá vált a nád aratása, ami nem minden esetben történt irányítottan.

Fontos szempont, hogy a védelemre javaslatot tevő igen jól ismerje a területet, a természeti értékeket, a gazdálkodókat.
Előnyös, ha az előkészítést, indoklást, elismert szakember, szaktekintély végzi. Ez még akkor is előnyt jelent, ha védetté nyilvánításra egyesület, szervezet tesz javaslatot.
A legfontosabb a védetté nyilvánítás utáni természetvédelmi fenntartás, kezelés anyagi biztosítása, folyamatos őrzés, területellenőrzés.

Megvalósítás sorrendje:

1. Meglevő adatok alapján a bővítés helyszínének bejárása, adatgyűjtés, fotó- és videofelvételek készítése.
2. A látottak és a meglevő adatok értékelése. A védelemre javasolt területek lehatárolása 1 : 10.000-es kataszteri térképen.
3. A megismert és felmért értékek alapadatként történő pontos rögzítése a fejlesztési és fenntartási (kezelési) tervekhez.
4. A védelemre javasolt területek kezelési irányelveinek elkészítése. (Mit és hogyan kell tenni az értékek megőrzéséért, védelméért.)
5. A védetté nyilvánítást megelőző egyeztető tárgyalás összehívása és megtartása.
6. A védetté nyilvánítás kihirdetése.
7. A védett terület határainak táblával történő megjelölése.

ÖNKORMÁNYZATOK A VÉRTESÉRT

Laki Ferenc, környezetvédelmi referens, Tatabánya

A Magyar Alkotmány egységesen biztosítja minden magyar állampolgár számára az egészséges környezethez való jogot. Ez a jog minden magán- és egyéb közösségi érdek felett áll és elvehetetlen az állampolgároktól – az Alkotmánybíróság az egyes jogértelmezéseknél eddigi és jövőbeni működése során ennek rendre érvényt szabott és szab.
Hazánk lakosságának mintegy negyede lakik megyei jogú nagyvárosban. Elvitathatatlan ezen településeknek a felelőssége abban, hogy városaik környezetvédelme mellett miként szervezik meg a különböző jelentős természeti értékeik és területeik védelmét. Ugyanis kiemelkedő e területek rekreációs szerepe, amely visszahat a lakosság közérzetére, nem beszélve, hogy különösen a nagy iparvidékeken a városi és városkörnyéki zöldövezetek pl. a légszennyezés mérséklésében kiemelt fontossággal bírnak.

A terület elhelyezkedése

A Vértes szűken vett területe – a Dunántúli-középhegység 314 km^2 nagyságú része – a Bakony és a Gerecse között terül el a Velencei-hegység és a Velencei-tó szomszédságában. A Vértes, mint tájegység 300-400 m magas hegységet és az azt körülvevő pusztákat, réteket foglalja magába.

A terület leírása

A síkság és a hegység találkozásában rendkívül változatos domborzati viszonyok és klímahatások eredményeként ritka, gazdag élővilág figyelhető meg. A hófehér dolomittömbök tagolta hegyoldalak déli peremét szubmediterrán klímaviszonyok mellett sziklagyepek és karsztbokor erdők borítják, míg a völgyek északi oldalán magashegységet idéző, alhavasi jellegű növényritkaságok rejtőznek. Ősszel a déli Vértesben a kivillanó fehér sziklákat díszítő, sokak szerint a kanadai indián nyarat idéző színpompában, a cserszömörce sokszínű lombszínesződésében gyönyörködhet az idelátogató.
A Vértes ragadozó- és vízimadár állománya Európahírű. A szurdokvölgyek és a hegylábi vidék ürgés legelői felett gyakran kering a parlagi sas, kerecsensólyom, kígyászölyv. Innen néhány lépésre sík, Hortobágyot idéző tájat találunk, láp- és mocsárréteket hatalmas madárcsapatokkal és száraz füves pusztákat tavaszi virágtengerekkel.

Az eljárás sajátosságai

A 314 négyzetkilométeres Vértes-hegységből 1976-ban egy 130 négyzetkilométeres országos védettségű területet jelöltek ki. Sajnos a kialakítás időszakában nem csak a természeti értékek, hanem a kor szabta lehetőségek is nagy szerepet játszottak. Így állhatott elő az a helyzet, hogy a déli Vértes gazdaságtalan erdői védelem alá kerülhettek, míg az északi hűvösebb, csapadékosabb klímájú részeken kialakult csodálatos erdők esetében a védelem célkitűzései háttérbe szorultak.
A "zöld folyosó" elvének gyakorlati megvalósítását tűzte ki célul hat önkormányzat még 1994-ben. Tatabánya, Szár, Szárliget, Vértessomló, Várgesztes, Gánt önkormányzata és a Pro Vértes Közalapítvány 1993-ban aláírt szándéknyilatkozatának megfelelően 1994 októberéig minden önkormányzat a saját közigazgatási területén lévő Észak-Vértes 6500 hektár területen kialakította a „zöld folyosót". Az önkormányzatok a szóban forgó területek kijelölésénél figyelembe vették azt a tapasztalati tényt, hogy számos helyen az eredeti élővilág – egyszerűen a védett terület kicsinysége miatt – elpusztul akkor is, ha látható veszélyforrás nincs a környéken. A védelem tehát csak akkor ér valamit, ha előírásai nagyobb összefüggő területeken érvényesíthetőek.

A terület fenntartása, jelenlegi állapota

A helyi (önkormányzati) védelem alatt álló terület szervesen kapcsolódik az országos jelentőségű védelem alatt álló Vértes Tájvédelmi Körzethez. A hat önkormányzat - köztük Tatabánya Megyei Jogú Város is - szerződést kötött a Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvánnyal (melyet korábban egy helyi önkormányzat hozott létre) a helyi védett területek természetvédelmi feladatainak elvégzésére. A közalapítvány az adott védett területen folyamatosan dolgozik, természetvédelmi őröket foglalkoztat, szakemberei révén előkészíti a különböző hatósági feladatokat az illetékes jegyző számára, megszervezi e helyi védelem alatt álló területek fenntartását és folyamatos kutatását, természetvédelmi oktatási-nevelési és tudatformálási tevékenységet végez, elsősorban a környék lakosságának és diákságának körében. Elvégzi a helyi védett területek törvényben előírt információs és figyelemfelkeltő táblákkal történő ellátását.

Mindezen feladatok ellátásáért a hat település - köztük Tatabánya Megyei Jogú Város - önkormányzatai évről-évre (szerződés alapján) egy kialkudott összeggel járulnak hozzá a közalapítvány természetvédelmi tevékenységének folyamatos ellátásához.
A védetté nyilvánítási eljárást a Pro Vértes Közalapítvány szakmai segítségével az önkormányzatok kezdeményezték.
Az eljárás során az érintettek és érdekeltek nyilatkoztak. A védetté nyilvánítást az Erdő Felügyelőség és a Vértesi Erdő Rt., valamint a Kincstári Vagyonigazgatóság ellenezte. Mindezek ellenére példa értékű összefogás eredményeként szinte egy időben mind az öt önkormányzat védetté nyilvánította a közigazgatási területén lévő Észak - Vértes területet.

Tanulságok, javaslatok más önkormányzatoknak helyi jelentőségű természetvédelmi területek és természeti emlékek vonatkozásában

1. A település jegyzője I. fokú természetvédelmi hatósági jogokat gyakorol. Ezt a funkciót segítendő, az önkormányzat természetvédelmi őrszolgálatot működtethet, illetőleg megbízhat önkormányzati és egyéb intézményeket, vállalkozásokat, illetve társadalmi szervezeteket azzal, hogy az egyes hatósági tevékenységeket a jegyző számára rendre előkészítse.
2. Az illetékes önkormányzat gondoskodik a helyi jelentőségű védett természeti értékek fenntartásáról és fejlesztéséről önkormányzati vagy más intézmények, vállalkozások, illetve társadalmi szervezetek megbízása révén.
3. Az önkormányzat megszervezi a védett és védelemre tervezett területek természetvédelmi célú kutatását, szükség szerint együttműködve e téren az állami természetvédelmi hatóságokkal és más, kutatással foglalkozó intézményekkel (természetvédelmi területek védetté nyilvánításának és bővítésének elengedhetetlen feltétele az adott területek kielégítő feltártsága természetvédelmi szempontok szerint).

A tatai medence levegője erősen szennyezett, ezért a természetvédelmi célkitűzéseivel összhangban álló kiemelő erdőgazdálkodás mellett nagyon fontos az, hogy az itt élő emberek közvetlen közelükben találkozhassanak felüdülési, pihenési lehetőségekkel.
A mostani nehéz gazdasági helyzetben egyre inkább háttérbe szorulnak a közvetlen környezetünk megóvására irányuló szándékok, s ezért fontos, hogy az itt élő emberek dönthetnek a természeti értékek sorsáról, úgy hogy az önkormányzatok, mint I. fokú természetvédelmi hatóságok a lakosság és a természetvédelem érdekeit képviselik. A védett területek kialakítása hosszú távra biztosítja a természeti értékek fennmaradását.
A Vértes és a Gerecse területének legkézenfekvőbb hasznosítása az un. „ökoturizmus" lehetne, melyet népszerűsíteni kell megfelelő propagandaanyagokkal és térképekkel, hogy az idelátogatók, pihenni vágyók válogatni tudjanak a lehetőségek közül (gyalogtúra, tájékozódási futás, kerékpározás, lovaglás, horgászat, vadászat, fürdés, falusi turizmus, a környék történelmi értékeinek megtekintése stb.). A Natúrpark kialakításának lehetőségét a Pro Vértes Közalapítvány megkezdte.

Az eddig elvégzett munka, az anyagi áldozatvállalás azonban még kevés a sikerhez, a legszélesebb társadalmi összefogásra és tenni akarásra is szükség lesz a természeti értékek, területek további fenntartása és hasznosítása érdekében.

Az önkormányzatok további fontos természetvédelmi funkciói településeiken:

1. A természetvédelmi oktatás-nevelés elősegítése. Mindezek érdekében kívánatos az együttműködés a településeken tevékenykedő természetvédelmi társadalmi szervezetekkel, és minden lehetséges eszközzel ösztönözniük kell az önkormányzati oktatási intézmények (pedagógusok) úgynevezett környezeti nevelési tevékenységét is.
2. Az adott településen a lakosság természetvédelmi tudatosságának növelése, az emberek rekreációjának magas színvonalon történő biztosítása a helyi jelentőségű védett természeti értékek bevonásával is. Ennek érdekében az önkormányzat együttműködve helyi intézményekkel, vállalkozásokkal és társadalmi szervezetekkel, biztosítja a helyi lakosság megfelelő szintű természetvédelmi tájékoztatását (pl. Madarak és Fák Napja szervezése), gondoskodik arról, hogy a helyi természetvédelmi területek az élővilág állapotának fennmaradása mellett kultúrált módon biztosítsák a területek bemutatását (pl. táblák, tanösvények, sétautak révén stb.) és a lakosság felüdülését, rekreációját.

KIS RÉT

Schán Éva, Sellye

A terület elhelyezkedése

A Kis rét Baranya megye D-i részén, Sellye város külterületén található. A helyi védelem alatt álló természetvédelmi terület közel 82 ha-on terül el.

Terület leírása védetté nyilvánítás előtt, védettség indokoltsága

A sellyei Kis rét a Dráva sík legértékesebb, nagy területű, gyönyörű kaszálórétje magassásos- és mocsárrét-társulásokkal, öreg fákkal, fa- és bokorcsoportokkal és a rétet körülvevő fasorral. A terület növényfajokban gazdag, összesen 216 faj jelenlétét sikerült kimutatni. Az itt élő védett fajok többsége tömeges előfordulású, és csak ezen a réten él elegendő, hosszabb távú fennmaradást biztosító mennyiségben.

Védett fajok: szibériai nőszirom (Iris sibirica), nyári tőzike (Leucojum aestivum), kornis-tárnics (Gentiana pneumonathe), hússzínű ujjaskosbor (Dactylorhiza incarnata), madárfészek (Neottia nidus-avis), poloskaszagú kosbor (Orchis coriophora), agárkosbor (Orchis morio), mocsári kosbor (Orhis laxiflora).
Nem védett, de ritka fajok: francia rózsa (Rosa gallica), csikorgófű (Gratiola officinalis).
A rétet a '90-es évek közepéig legalább részben kaszálták, ami természeti értékeit tekintve a rét természetvédelmi kezelését jelentette.

A védetté nyilvánítási eljárás időpontja

Az eljárás 1993 júniusában kezdődött és 2001 szeptemberében fejeződött be.

Az eljárás szereplői

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Baranya Megyei Csoportja a Dráva sík füves területeinek állapotfelmérése közben egyedülálló ritkaságokra bukkant a sellyei Kis rét vizsgálata során. Az MME javaslatot tett Sellye Város Önkormányzatának, hogy nyilvánítsa védetté a területet.
Az eljárás szereplői között meg kell említeni 56 magánszemélyt is, akik Sellye Város Önkormányán kívül a 82 ha-os rét tulajdonosai.
A Janus Pannonius Múzeum Természettudományi Osztálya is támogatta a védetté nyilvánítást.

Az eljárás sajátosságai

Sajátosságként megemlíthető, hogy az 56 magánszemély tulajdona részarányban van kifejezve, (osztatlan közös). A terület egy része kárpótlás útján került új tulajdonosához. A rét nagy része gyep művelési ágú, ezen kívül erdő és szántó is alkotja. A művelési ág megváltoztatása (pl. a rét szántóvá alakítása) alapvetően veszélyeztetné a természeti értékeket, a védett állomány teljes megsemmisülését eredményezné. A védelem alá vonást alapvetően ez indokolta, ezért a védelemről szóló rendelet és annak melléklete tartalmazza a terület kezelésére vonatkozó kötelezéseket és korlátozásokat.
A tulajdonosok rosszallással fogadták a rendeletet.

Az eljárás végeredménye

A védetté nyilvánítási eljárás végeredményeként Sellye Város Önkormányzata Képviselő-testületének 16/2001. (IX.26.) sz. rendelete az egyes helyi jelentőségű természeti értékek védetté nyilvánításáról védelem alá vonta a sellyei Kis rétet.

A terület fenntartása, jelenlegi állapota

A 2001 óta helyi védelem alatt álló sellyei Kis rét természetvédelmi terület esetében a problémát az okozza, hogy a 82 ha-os rét az önkormányzaton kívül 56 magánszemély tulajdonát képezi. A magántulajdonban lévő területet a gondozatlanság jellemzi. A kezelés érdekében Sellye Város Önkormányzata létrehozta az Ormánság Természet- és Környezetvédelmi Közhasznú Alapítványt és kérte a tulajdonosok hozzájárulását az aktuális kezelési, ápolási munkák elvégzéséhez. A kezelési terv tervezetét az MME Baranya megyei csoportjának útmutatása alapján készítettük el. Annak ellenére, hogy a közalapítvány térítésmentesen ajánlotta fel szolgáltatását, csak néhány tulajdonos jelzett vissza és adta beleegyezését. Így a Kis réten csak az önkormányzati tulajdont képező 3,35 ha áll kezelés alatt, ezen kívül csak kb. 3 ha-t kaszálnak a magánszemélyek.
Művelés hiányában megindult a beerdősülés, így veszélybe került a védett fajokban rendkívül gazdag terület élővilágának fennmaradása. A növényállomány megóvása

érdekében a rétet kaszálni kell és el kell végezni a bozótirtást; elegendő talajvíz szükséges a mocsári társulások és a ritka orchideák, mint pl. az európai vörös könyves pompás kosbor fennmaradásához.
Sellye Város Önkormányzata 2003-ban pályázaton támogatást nyert, így közmunkaprogram keretében lehetőség nyílik a terület tisztítására, kaszálására. A 3 hónapon át tartó munkák elvégzéséhez a tulajdonosok is hozzájárulnak, tehát időlegesen megoldást találtunk a problémára.

Tanulságok, javaslatok a helyi védetté nyilvánítások kapcsán

Védetté nyilvánításra bárki javaslatot tehet, akár magánszemélyek is. Már a legfiatalabb korosztálynál el kell kezdeni a környezet- és természetvédelmi szemlélet kialakítását. Ennek érdekében Sellye Város Önkormányzata immáron harmadik éve rendezi meg a Föld Napjával összekötött Köztisztasági Napot, melynek lebonyolításában részt vesznek a helyi óvoda, általános- és középiskola tanulói, valamint pedagógusai is.
Tanácsoljuk minden települési önkormányzatnak, hogy a területén található értékeket nyilvánítsa önkormányzati rendeletben védetté, melyre az 1996. évi LIII. törvény alapján felhatalmazása van.
A Természetvédelmi törvényt sajnos nem ismerik széles körben, ezért az önkormányzatok nagy részének nincs tudomása törvény adta jogairól. A figyelemfelhívás érdekében Sellye Város Önkormányzata országos mozgalmat indított el azzal a céllal, hogy minél több értékes terület kerüljön legalább helyi védelem alá.
A Nemzeti Parkok szintén segíthetik az illetékességi területükön található, védelemre érdemes természeti értékkel bíró önkormányzatokat abban, hogy a védetté nyilvánítás megtörténjen az olyan kisebb, helyi jelentőségű élőhelyeken található védett növény- és állatfajok egyedeinek megóvása érdekében, melyek országos védelem alá vonása nem indokolt.
Mivel a helyi védelem alá vonás az országosnál lényegesen rövidebb idő alatt megtörténhet, az országos védelem alá vonás előtt a helyi eljárás lefolytatása ideiglenes megoldás lehet.

SAS-HEGY TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLETET HATÁROLÓ DÉLI LEJTŐ

dr. Pomeisl Imréné, Sas-hegy Védő Egyesület

A terület elhelyezkedése

A Sas-hegyi természetvédelmi terület (TVT) alatti déli lejtő, mint védőövezet (Bod P. u. - Brassó u. - Dayka G. u. által határolt terület a Vízműig).

A terület leírása védetté nyilvánítás előtt

A Sas-hegy egyre jobban beépül, a természetvédelmi terület északi határa körüli terület már teljes egészében építési terület lett. A természetvédelmi területnek meg-felelő élőtérre, védőövezetre van szüksége, hogy ezek a rendkívüli értékek megmaradjanak. Ennek legalább 200 m-esnek kellene

lennie, bár ez az érték az EU-ban már 300 m-es.
A TVT értékei: jégkorszaki, mediterrán növény- és állatvilág (értékes madárfajok, szikla-gyep, karsztbokor-erdő, pannongyík). A déli lejtő hőforrásai miatt hidrogeológiailag védett, valamint városökológiailag is jelentős légcsatorna, és itt található egy földrengésjelző műszer is, amely az európai lánchoz tartozik.
A déli lejtő, mint védőövezet megtartása igen fontos, azért is, mert egyes védett növények, már ide is átterjedtek, a területen előforduló madaraknak további fészkelőhelyre van szükségük.

Védetté nyilvánítási eljárás időpontja

1988-89 óta folyt a küzdelem a terület beépítése ellen, holott geológiailag sem alkalmas a terület építmények elhelyezésére (suvadásos, barlangokkal kivájt).
Hosszú harc után 1993 áprilisában a XI. kerület Önkormányzat Testülete megszavazta a helyi védettségi folyamat elindítását és a Fővárosi Szabályozási Kerettervben a déli lejtő egésze turisztikai erdő kategóriába került.

Az eljárás szereplői

Sas-hegy Védő Egyesület, Sas-hegyi Természetvédelmi Terület kezelői (Duna-Ipoly NPI – Siklósi Engelbert, korábban dr. Madas Katalin), WWF Magyarország, az itt élő emberek, a terület tulajdonosai: a XI. kerületi és a Fővárosi Önkormányzat, a Honvédség, magántulajdonosok, illetve a kiskertek bérlői.

Az eljárás sajátosságai

A területen a beépítési szándék igen erős volt, tervek készültek, befektetési szándékkal külföldiek is pályáztak erre a területre (ausztrál-hongkongi mulatóközpontot, irodaházakat, gyógycentrumot kívántak létesíteni). 1990-ben alakult Egyesületünk több fórumot szervezett, melyeken a lakosság is tiltakozott a beépítések ellen. Újságban tájékoztattuk a lakosságot a fejleményekről. Geológiai és természetvédelmi hatástanulmányok elkészítését szorgalmaztuk: dr. Bohn Péter: Környezetföldtani hatástanulmány és szakvélemény és dr. Milkovits István: A Sas-hegy értékei tanulmánya 1992-ben jelent meg.
Az 1990-1994-es ciklusban a Környezetvédelmi illetve Környezetvédelmi és Egészségügyi Bizottságban és 1994-98-ban a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Bizottság munkájában részt vett alelnökünk, mint külső szakértő. A lakosság érdekeinek védelmében érvelt és adatokat gyűjtött a déli lejtő védetté nyilvánítása érdekében.
Azóta is tartjuk a kapcsolatot az Önkormányzat illetékeseivel, a Település-

fejlesztési Bizottsággal és a környezetvédelmi bizottságokkal. A WWF munkatársával együtt a témával kapcsolatos bizottsági üléseken alelnökünk kifejtette véleményét a déli lejtővel kapcsolatban.

1990. április 26-án a Magyar Rádió Déli Krónikája és május 21-én az MTV Körzeti Stúdiója is foglalkozott a beépítés elleni tiltakozásunkkal.
1990. június 8-án környezetvédő egyesületekkel együtt konferenciát rendeztünk (270 résztvevővel) „Budapest légveszélyben" címmel.
1992-ben „A Sas-hegy értékei" címmel tudományos előadást szerveztünk.
1991. november 4-én az Önkormányzat lakossági fórumon bemutatott déli lejtő beépítési tervére rendkívül hevesen reagált a lakosság és állást foglalt a zöldterületként való megőrzés mellett. Természetes ellenérdekelt felek voltak a tulajdonosok és a kiskertek bérlői. Az Önkormányzat képviselőit a tudományos érvek végül is meggyőzték (európai értékű állat- és növényritkaságok, sajátos mikroklíma védelme, a hidrogeológiai sajátosságok, a fürdők hőforrásainak léte és a talaj mechanikai adottságainak alkalmatlansága építkezésre vonatkozóan), hogy a terület hasznosítására a védőövezetté nyilvánítás a leghasznosabb, mert így még légcsatornaként is kifejtheti hatását.

Az eljárás végeredménye

1993. április 28-án a XI. kerületi Önkormányzat Testületi határozata kimondja, hogy a Sas-hegy déli lejtőjének helyi védetté nyilvánítási folyamatát elkezdik. Jelenleg a Fővárosi Szabályozási Kerettervben a terület turisztikai erdő kategóriában szerepel, építési terület helyett.

A terület fenntartása

1992 novemberében szakemberek javaslatának megfelelő fajtájú 150 db fa került elültetésre erdőmérnök tagjaink vezetésével, a lakosság közreműködésével, az Önkormányzathoz benyújtott tervnek megfelelően. Általában évente sétával egybekötött bemutatót tartottunk a TVT területén a lakosság és érdeklődők részére.
Tagjaink tervet készítettek a tanösvény és madárvárta megvalósítására a déli lejtőre, majd a Független Ökológiai Központ és az Egyesület közös pályázatával a World Nature Association-tól elnyert 2000 USD-t részben a „Madárliget" megvalósítására, illetve a tervek elkészíttetésére fordítottuk.
A természeti értékvédelmi és kertépítészeti tervet a Pagony Táj- és Kertépítészeti Iroda munkatársai készítették el egyesületünk szakemberével, Gadó György Pállal konzultálva 1998. év végén és a terveket átadtuk a XI. kerületi Önkormányzat polgármesterének. A tervet alkalmasnak tartjuk a véderdő megfelelő kezelésére.

Ezek után lakossági fórumon ismertették a tervezők az elkészült Madárliget tervét, amely nagy tetszést aratott. A tervről a szakemberek is kedvező véleményt alkottak. Nehézséget jelent az Önkormányzat pénzhiánya, a jogi problémák a tulajdonosokkal és a bérlőkkel. A tervek szerint az elnyert pályázati pénz második fele a megvalósítás kezdő kiadásait fedezhetné.

Tanulságok

Nagyon fontos a lakossággal, civil szervezetekkel való összefogás, a tudományos érvek felsorakoztatása, állandó kapcsolattartás az illetékes önkormányzatok szakembereivel, szakmai szervezetekkel, országos illetékes bizottságokkal (Parlamenti Biz.).

A DÖMÖRKAPU SZIKLAGYEP ÉS KARSZTBOKOR-ERDŐ VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁSA

Piszter Valéria, természetvédelmi előadó
Pécs

A terület elhelyezkedése

Pécsett a Mecseki parkerdő területén a Dömörkaputól a Bertalan kápolnáig - Felsőgyükés IV. útig.

A terület leírása védetté nyilvánítás előtt

A védelemre javasolt terület egy természetes vagy ahhoz nagyon közeli vegetációs foltja a Mecseknek. Az itt található növénytársulás egy karsztbokorerdő, ami mozaikosan elegyedik sziklagyep-foltokkal, illetve sztyepprétekkel kiegészítve. Ez a három növénytársulás országosan, de a Mecsekben is nagyon ritka. A Mecsekben gyakorlatilag csak itt található meg.

A növénytársulás fennmaradása köszönhető a tulajdonosoknak, akik eddig nem nyúltak hozzá, továbbá annak is, hogy a terület nagyon meredek, ezáltal a turisták igen ritkán tévednek erre a részre. A terület különleges azért is, mert dél-keleti fekvésű, ezáltal valamivel nedvesebb, hűvösebb klímájú, mint más területek hasonló társulása. A terület e jellegzetes adottsága miatt növényvilága is gazdagabb, mivel együtt fordul elő a védett növények közül a nedvesebb, hűvösebb klímát kedvelő turbánliliom, szúrós csodabogyó és a melegebb, szárazabb területeken díszlő majomkosbor és vitézvirág. Összesen 28 védett növényfaj található a területen, ezek közül bizonyos szempontokból legértékesebb a tavasszal virágzó leánykökörcsin, továbbá az ősszel virágzó sárga kövirózsa, viszonylag nagy egyedszámban, ami ugyancsak ritka-

ságnak számít. Említést érdemel még az ezüstös útifű, ami Baranyában csak itt fordul elő, továbbá a sápadt kosbor, ami csak itt található meg.
Összegezve: olyan területről van szó, amely minden tekintetben védelemre érdemesült, nem degradált, természetes vegetációfolt, mint növénytársulás is ritka, fajgazdag, védett növényekben is gazdag, továbbá a leánykökörcsinnek egyetlen életképes növény-populációja itt van.

A védetté nyilvánítás időpontja

Az eljárás kezdete 1992. október 7. volt és 1996. november 21-én született meg a rendelet a védetté nyilvánításról.

Az eljárás szereplői

Védetté nyilvánításra javaslattevő:

Dénes Andrea muzeológus

Pécs M.J. Város Önkormányzata

Szakértő

Földmérő

Pécsi Tudományegyetem

Dél-dunántúli Természetvédelmi Igazgatóság

Telektulajdonosok (19 fő)

Az eljárás sajátosságai

A Dömörkapui sziklagyep, karsztbokorerdő védetté nyilvánításra történő javaslattevő Dénes Andrea muzeológus volt. Az eljárással messzemenően egyetértett a JPTE kiváló botanikusa, a szakértőként közreműködő Dr. Békefi Irén, valamint a Dömörkapui sziklagyep társulásokról megjelent szakdolgozat témavezetője, Dr. Borhidi Attila tanszékvezető egyetemi tanár. Hasonló álláspontra helyezkedett Pécs M. J. Város Önkormányzatának Környezetvédelmi és Városépítészeti Bizottsága is.
Minden területtulajdonossal külön helyszíni egyeztetés történt.
Az eljárás során különösebb akadályok nem merültek fel, a tulajdonosok részéről elzárkózás nem volt, egyetértettek a terület védetté nyilvánításával.

Az eljárás végeredménye

1996. november 21-én Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzatának Közgyűlése rendeletet alkotott a Dömörkapui sziklagyep és karsztbokor-erdő helyi védettségéről.

A terület fenntartása, jelenlegi állapota

A területet jelenleg a Mecseki parkerdő szerves részeként kezeli Pécs M. J. Város Önkormányzatának megbízása alapján a Pécsi Városüzemelési és Vagyonkezelő Rt.

A CSONGRÁD NAGYRÉTI TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLET

Deák József tanár, Deák József Áron PhD hallgató SZTE-TTK Éghajlattani- és Tájföldrajzi Tanszék, Szeged

A Csongrád Nagyréti Természetvédelmi Terület legfőbb célkitűzése és feladata a Tisza árvízi szabályozása után kialakult hullámtéri és mentett oldali természetközeli élőhelyek megőrzése.

A terület elhelyezkedése, határai

A védett természeti terület magába foglalja az úgynevezett Körös-toroknak a Hármas-Körös és a Tisza folyókhoz tartozó teljes hullámterét, amely Csongrád város közigazgatási területén belül van és a Tisza bal partjára esik. Hullámtéren kívül része a védett területnek a Külső Ellésparti Kádár Tanya, a Mámairéti Holt-Tisza, a Rázsonyi Holt-Körös és az úgynevezett Fekete-Körös vagy más néven Dög-Körös.
A védett terület déli határa a Hármas-Körös folyó, nyugaton a Tisza, keleten Szentes, északon pedig Csépa közigazgatási területhatára.
A hullámtér folytonos, egybefüggő terület, míg a mentett ártéri területek szabdaltak, követik a levágott holtág-kanyarulatokat.

A terület leírása

A természeti értékek közül kiemelkednek a puhafás ligeterdők, a mocsárrétek, a hullámtéri és a külső ártéri holtágak, a kubikgödrök, a kubikerdők, illetve az itt otthonra lelt természetes élővilág.

Legfőbb természetvédelmi célkitűzés a vizes élőhelyek, az erdők és a gyepek élőhelyi értékeinek növelése a megőrzés és a rekonstrukció eszközeivel. A jogszabályok keretein belül kiemelt feladat az erdőszerkezet átalakítása oly módon, hogy a tájidegen fafajokból álló faültetvények helyére a termőhelynek megfelelő elegyes, őshonos fafajú erdők kerüljenek.

A terület jelenlegi jogi helyzete

Csongrád Város Önkormányzata Képviselő-testületének 42/1995./XII.15./ÖKt. számú rendelete nyilvánította helyi jelentőségű védett területté, mely 1996. január 1-től lépett hatályba.

Védetté nyilvánítás története

A védetté nyilvánítás a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesületének kezdeményezése alapján jött létre, amelyhez szakmai segítséget adott a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága, a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága, a Körös-Maros Vidéki Természetvédelmi Igazgatósága (ma Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatósága).

A lakosság körében kezdetben nem aratott túl nagy sikert a védetté nyilvánítás kezdeményezése, de az idő előrehaladtával elfogadták a helyi védettséget. A védetté nyilvánítási eljárás közel 3 évig tartott, 1993-ban kezdődött és 1996-ban lépett hatályba a védettség.

Előzmények

Deák József, a csongrádi Ének- Zenei Általános Iskola biológia-földrajz szakos tanára 1969 óta kutatja az iskola természetbarát szakkörének tanulóival a Tisza és a Körös folyókat kísérő hullámtéri erdők, kubikgödrök és holtágak élővilágát. 1986-ban egy családi kirándulás során a Tisza bal partján a hullámtéri erdő területén nagy kócsagokat figyeltek meg, amelyek a Nagy-Gombásnál szálltak fel. Ez az élmény felkeltette érdeklődését a terület élővilágnak részletesebb megismerésére, amely újabb és újabb természeti értékek feltárását eredményezte.
1992-ben és 1993-ban bemutattuk a terület természeti értékeit a KTM Természetvédelmi Hivatala által meghirdetett „Még nem védett, de védelemre érdemes területek bemutatása" c. pályázatban. Pályázatunkkal 1993-ban országos I. helyezést értünk el.
Több alkalommal próbálkoztunk a terület védetté nyilvánításával. Miután ez nem járt eredménnyel, úgy döntöttünk, hogy össze kell fogni azokkal, akik aggódnak Csongrád természeti értékeiért. Kezdeményezésünkre 1993. március 20-án megalakult a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesülete 41 fővel, a taglétszámuk ma már 120 fő.

Mi indokolta a védetté nyilvánítást?

Csongrád Nagyréti Természetvédelmi Terület természeti értékei
A területen eddig 123 védett állat- és növényfaj feltárása történt meg. A védett fajok közül 87 faj a madár - közöttük 17 faj fokozottan védett (kis kócsag, nagy kócsag, fekete gólya, fehér gólya, kanalasgém, fattyúszerkő, gyurgyalag, kuvik, rétisas, gólyatöcs, bakcsó, bölömbika, haris, kormos szerkő, piroslábú cankó, pocgém /törpe gém/, vörös gém). A többi védett faj közé emlősök, hüllők, kétéltűek, rovarok és növények tartoznak.
A természetvédelmi terület jellemző fás társulása a fűz-nyár ligeterdő, melynek korosodó állományai főleg a folyók és kubikgödrök mentén őrződtek meg. Noha a nemesnyárasok is betörtek, még mindig találunk olyan ligeterdőket, ahol a fák állva halnak meg. A fákra futó parti szőlő és vadkomló, a nyári melegben a fákról csöpögő víz, a kidőlt fák törzsét és a talajt vastagon borító moharéteg olyan érzést keltenek, mintha egy esőerdőben sétálnánk.

A kubikgödrök partján védett növények is élnek, mint pl. a nyári tőzike és a tiszaparti margitvirág (pontusi-pannon faj). Az erdők számos madárfajnak is otthont nyújtanak. A ragadozó madarak közül az egerészölyv, a héja, a vörös vércse a kabasólyom és a fokozottan védett kuvik a leggyakoribb. Az odvas füzekben búbos bankák, fekete harkályok, nagy fakopáncsok, zöld küllők, kék és széncinegék költenek, de a korai denevéreknek is otthont adnak. A sokszínű énekesmadárfauna tagjai a vörösbegy, a fekete és énekes rigó, a barátposzáta, a sordély, a csilcsalpfüzike, a szürke légykapó, az erdei pinty, a tengelic és a zöldike is.

A védett terület legértékesebb élőhelytípusai a holtágak, amelyek talán legjobban őrzik a táj egykori arculatát. A Tisza és a Körös egykori kanyarulatai jó menedékhelyet adtak

a folyamszabályozással megváltoztatott táj élővilágának. Noha a régi nagyréti mocsarak élővilága gazdagabb lehetett a mainál, azért ma is számos ritka fajjal büszkélkedhet. A holtágak felszínén a sulyom és a rucaöröm alkot mogyorókori reliktum társulást. Az egész terület a Tisza menti zöld folyosó része, ezért nemcsak hazai, hanem nemzetközi jelentősége is van, hiszen eltérő éghajlatú, s ezért eltérő élővilággal rendelkező területeket köt össze, nemzetközi madárvonulási útvonalak vezetnek keresztül rajta. Az őszi és a tavaszi madárvonulás idején darvak és vetési ludak csapatai húznak át a terület felett. A Tisza menti zöld folyosó a kárpáti, illetve az azon túli boreális térségeket (Észak-Európa) összeköti a Földközi-tenger, illetve a Fekete-tenger vidékével. Ez adja a terület igazi jelentőségét. A terület legfőbb értékei a fokozottan védett gázlómadarak - a nagy kócsag, a kis kócsag, a kanalasgém, a fekete gólya és a fehér gólya - is gyakran választják gyülekező-, táplálkozó- és pihenőhelyül a holtágakat. Gyakori a szürke és vörös gém, a bakcsó, a törpegém és a bölömbika is. A szintén fokozottan védett fattyúszerkők a Mámairéti-Holt-Tiszánál figyelhetők meg. E holtágnál a jégmadár is előfordul. Táplálkozás céljából a közeli szikeseken költő bíbicek, piroslábú cankók és a fokozottan védett gólyatöcsök is meglátogatják a sekélyebb holtágakat és ártéri kiöntéseket. A holtágak nádasaiban költ a barna rétihéja, a guvat, a cserregő és az énekes nádiposzáta, valamint a nádirigó, amely gyakran nevel kakukkfiókát.

A Nagyrét egy sajátos mikroklímájú füves élőhelye a gát. Védett növénye a réti iszalag, mely különösen a Körös mentén virágzik nagy tömegben. Értékes élőhelyek a hullámtéri rétek is, ahol egy mediterrán elterjedésű védett növény, a pézsmahagyma is megtalálható. A védett rovarok közül a nappali pávaszem, az atalantalepke és a kis színjátszó lepke gyakori. A gáton futó telefonvezetéket leshelyül vagy pihenőhelyül választja a cigánycsaláncsúcs, a tövisszúró gébics, a kis őrgébics, valamint a fokozottan védett gyurgyalag. A gyurgyalagok kisebb telepben költenek az ellésparti homokfalaknál. Belső-Ellésparton jól megférnek egymás mellett a kultúrtörténeti és természeti értékek. Itt ugyanis egy XI. századból származó bencés monostort tártak fel a régészek, amely az egykori faluhoz, Ellésmonostorhoz tartozott. Az ásatások során feltárt sírok falába néhány gyurgyalagpár mélyített fészket.

A Tisza folyó június végén érdekes eseménnyel lepi meg az erre látogatót. Ekkor látható ugyanis a tiszavirágzás, amely az országban egyre ritkább. A téli madárvendégek közül a fenyőpinty, a fenyőrigó és a süvöltő érdemel említést.

A Csongrád Nagyréti Természetvédelmi Terület országos védettségre való átminősítése folyamatban van, több nemzeti park is érdeklődik a terület iránt. Remélhetően mielőbb

valamelyik közeli Nemzeti Park részeként gyarapítja hazánk természeti értékeit. A terület természeti értékeinek őrzését és további feltárását a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesülete, valamint az Ének-Zenei Általános Iskola Csongrád Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpontja végzi.

A Csongrád Nagyréti Természetvédelmi Terület védetté nyilvánításának célja:

• A még közel természetes állapotban fennmaradt, egyedülállóan gazdag élővilággal rendelkező hullámtéri erdők, holtágak, kubikgödrök megőrzése.
• A Tisza szabályozása következtében kialakult ligeterdők, bokorfüzesek, nádasok, a holtágak fajgazdag növény- és állatvilágának, tájképi értékeinek védelme.
• Kultúrtörténeti emlékek és környezetük megőrzése.
• Az őshonos fajok fennmaradásának biztosítása.
• A védett és fokozottan védett madarak háborítatlan fészkelésének biztosítása.

Az egész terület a Tisza menti zöld folyosó része, ezért nemcsak hazai, hanem nemzetközi jelentősége is van, hiszen eltérő éghajlatú, s ezért eltérő élővilággal rendelkező területeket köt össze, nemzetközi madárvonulási útvonalak vezetnek keresztül rajta.
A védetté nyilvánítást megelőzően Deák József már 100 védett állat- és növényfajt regisztrált a területen. A védetté nyilvánításkor a védett állatok többsége (80 faj) madárfajokból tevődött össze, közöttük 10 faj fokozottan védett volt. Jelenleg 123 védett faj található a területen (6 növény, 1 puhatestű, 4 ízeltlábú, 6 hal, 8 kétéltű, 4 hüllő, 87 madár - közülük 17 fokozottan védett -, 7 emlős). A védett növényfajok között szerepelt a réti iszalag (Clematis integrifolia), a tiszaparti margitvirág (Lecanthemum seretium), a nyári tőzike (Leocojum aestivum), a rucaöröm (Salvinia natans) és a sulyom (Trapa natans).

Mi veszélyeztette korábban a területet?

A védetté nyilvánítással sikerült több olyan nemkívánatos tevékenységet megakadályozni, amelyek korábban veszélyeztették a terület természeti értékeit.
A legfőbb veszélyt a vízügy és a magánszemélyek tulajdonában lévő természetközeli (még nem vágásérett) erdőkből a falopás, az erdőrészek tarvágása és az ott található kubikgödrök betemetése jelentette. Ez utóbbi veszélyeztette a vizes élőhelyeket és az ott előforduló védett madárfajokat.

A terület kezelése

A terület kezelési terve Dobrosi Dénes útmutatásai alapján készült, de folyamatban van egy új kezelési terv kidolgozása, amit a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság szakemberei végeznek. A védetté nyilvánítást követően a Környezet- és Természetvédők Csongrád Városi Egyesülete megegyezett a Vízügyi Igazgatósággal, amelynek ered-

ményeként a Vízügyi Igazgatósággal minden egyes tervezett beavatkozás (csonkolás, gyérítés, fakitermelés) előtt közös helyszíni szemlét tartanak, s az egyesület és az Önkormányzat beleegyezése nélkül nem végeznek semmilyen munkát a területen.
A kubikgödrökből történő orvhalászat, valamint a holtágakból nyári időszakban engedély nélkül történő öntözővíz kivétele, a holtágakba bemosódó mezőgazdasági vegyszerek, műtrágyák, állattartó telepek közelsége ugyancsak potenciális veszélyt jelentettek. Ez utóbbiak ellenőrzésében lényeges szerepet tölt be a Környezet- és Természetvédők tagsága által megalakított Polgári Természetőr Szolgálat, az Önkormányzat ugyanis anyagiak hiányában nem tud természetvédelmi őrt alkalmazni a területen.

IGRICE–MOCSÁR

Görögh Zoltán,

Felső-Tisza Alapítvány

A terület elhelyezkedése

Az Igrice–mocsár Nyíregyháza északkeleti részén, a Nyíregyháza, Sóstóhegy, Ilonatanya által közrezárt területen fekszik.

A terület leírása

A mocsár az egykori Tisza ősfolyómederben alakult ki. Az 1700-as évekből származó térképek tanúsága szerint az akkor még több száz hektáros Nyírvízlapos egészen a Sóstói erdőig terjedt. A folyószabályozásokkal természetes vízellátása csaknem teljesen megszűnt, majd a hetvenes évek meliorációs munkálatainak eredményeképpen napjainkra mindössze hetven hektárosra zsugorodott.
Kis méretei ellenére a mocsár kilenc természetes növénytársulásában több mint 190 növény-, illetve 250 állatfaj él.
Növénytársulásaiból legjelentősebbek a magas- és zsombéksásosok, a fűz- és égerláp (eredetileg telepített), valamint a síkvidéki mocsárrét, melyekben olyan fajok is élnek, mint a védett mocsári kosbor, a tallós nőszőfű és a lápi csalán.
Állattani szempontból hazai viszonylatban is jelentős a rekettyefüzes vegyes gémtelepe, melyben bakcsók és kis kócsagok költenek rendszeresen. A tízhektáros nádasban és gyékényesben vörös gém, bölömbika, törpegém, barna rétihéja és a gyakoribb hazai nádi énekesek fészkelnek. A mocsár a vándormadarak kedvelt pihenő, táplálkozó helye, így vonulás idején kanalas gémek és kis kárókatonák mellett a ritka halászsasok is felkeresik.

A terület védetté nyilvánítása:

A védetté nyilvánítás 1990-1991-ben indult, magánszemélyek és helyi civil szervezetek (E–misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület) kezdeményezésére.
A védetté nyilvánítási folyamat viszonylag gyors lefolyása a kezdeményezők és az

Önkormányzat közötti jó együttműködésnek és a folyamatos kapcsolattartásnak tudható be. Gyakran mondják, hogy az önkormányzatok nem mutatnak kellő együttműködési hajlamot védetté nyilvánításokkal kapcsolatban. Ez, tapasztalataink alapján, csak akkor mondható el, ha előzetes ismereteik hiányában nincsenek tisztában a védelmi státusz előnyeivel, hátrányaival, stb., ezért tartanak tőle. Amennyiben azonban van valaki, aki mindenről részletesen tájékoztatja őket (magáról az eljárásról, a következményekről, kötelezettségvállalásokról), akkor igenis hajlamosak az együttműködésre (és ez más ügyekben is igaz!).
Az Igrice–mocsarat 1992. január 1-jén Nyíregyháza MJV Önkormányzata helyi jelentőségű természetvédelmi területté nyilvánította.
1995-ben a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság (HNPI) szakemberei megvizsgálták az Igrice–mocsár országos védelemre való felterjesztésének lehetőségét.
Ennek eredményeképpen 1997. január 1-vel a mocsár jelentős része, területének 70%-a „ex lege" védett láppá minősült (az 1996. évi LIII. törvény 23. § értelmében). A védettségi státusz hivatalos közlésének időpontja: 2001. december, Magyar Közlöny/ 156. szám, mellékleteként a Környezetvédelmi Értesítő 2002. évi 1. száma.
Az elsődleges természetvédelmi hatóság ettől az időponttól a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság.
Az országos védettség nem befolyásolja a tulajdoni és kezelői jogokat, így az őrzés és védelem kivételével - melyet a HNPI Őrszolgálata lát el - gyakorlatilag minden változatlan marad.

A terület fenntartása

A terület természetvédelmi szempontú kezelésével Nyíregyháza MJV Önkormányzata 1994 óta a Felső–Tisza Alapítványt bízta meg. Az általános kezelési feladatok elvégzéséhez szükséges anyagi hátteret az Önkormányzat Környezetvédelmi Alapja biztosítja.
Első lépés a kezelés során a tulajdon- és birtokviszonyok rendezése volt (illetve lett volna). Ezt területcsere formájában kívántuk megvalósítani. Azonban az Önkormányzat saját tulajdonában lévő földjeiből csak a távol, Nyíregyháza nyugati részén fekvőkből tudott cserére ajánlani, amit a helyi magántulajdonosok, illetve cégek nem tudtak elfogadni. A területvásárlás lehetősége anyagi okokból nem valósulhatott meg.
Ennek megfelelően abban maradtunk, hogy bármilyen tevékenységet a védett területen csak a szakkezelő tudtával és előzetes hozzájárulásával végezhetnek. Ezt többé-kevésbé, de inkább kevésbé be is tartják.

A természetvédelmi szakkezelés magában foglalja a következőket:

Élőhelyvédelem: Az Igrice délkeleti oldalán fekvő mocsárrét a védetté nyilvánítás előtt libalegelőként funkcionált és jelentős mértékben degradálódott. A védetté nyilvánító jogszabály külön kitért a tevékenység betiltására, így a rét természetes állapotának visszaállítása elkezdődhetett. Ebben legfontosabb szerepe a rendszeres kézi gyommentesítő kaszálásnak, valamint a növényzet monitoringjának van. A kezelés eredményességét a májusban virágzó több ezer tő mocsári kosbor mutatja.

A rét gyomosodása mellett az utóbbi években a beerdősödés veszélyével is szembe kellett nézni. Ez kaszálással illetve kézi gyérítéssel eredményesen kezelhető.

Fajvédelem: Fontos feladat a fészkelő madárállomány nyomon követése. Ebben Alapítványunk mellett részt vesznek tanulók, szakdolgozók, az MME helyi csoportja és még sokan mások. Negatív tapasztalat, hogy a város dinamikus fejlődésével, a beépítettség mértékével arányosan évről-évre csökken a költőpárok száma. Ez köszönhető a multiknak és a lakóparkozó milliomosoknak (érdemben nem tudunk tenni ellenük, nyilvánvaló okok miatt).

Vízminőség–védelem: A csatornák vízminőség vizsgálatát a Felső–Tisza-vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség Nyíregyházi Laboratóriuma végzi.

NYÍREGYHÁZA MJV RÖVIDTÁVÚ VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁSI TERVEI

Inántsy-Pap Tamás és Lukács Attila, E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület

Az alábbiakban egy még le nem zárult, de eredményekkel kecsegtető eljárást, illetve előkészítést mutatunk be.

A védetté nyilvánítás eddigi folyamata

2000 tavaszán az E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület elkészítette Nyíregyháza város természeti értékeinek leltárát, valamint ezt alapul véve természeti állapotának értékelését. A leltár tartalmazott minden természeti területről egy dokumentálást (fotókkal és jellemző vegetációjuk leírásával) és egy állapotértékelést. A módszerrel egy átfogó, de nem túl részletes képet kaptunk a város területén található természeti értékekről. A felmérésből egy rövid összefoglaló anyagot készítettünk, mely tartalmazta az itt fellelhető értékesebb és védendő növénytársulások és élőhelyek rövid jellemzését, jelentőségük elemzését, a talált természeti területek értékeinek statisztikai számadatait, az országos és helyi védelemre javasolható élőhelyek listáját. Az elkészült anyagot átadtuk a városházának. A munka anyagi fedezetét részben Nyíregyháza Megyei Jogú Város Önkormányzatának Környezetvédelmi Alapja biztosította.

Korábbi munkáink alapján nyilvánvalóvá vált, hogy számos terület megérdemelné a helyi jelentőségű természetvédelmi területté való nyilvánítást. Mivel Nyíregyháza nagyváros, jelentős fejlesztési, beruházási érdekei vannak, amelyek sérülhetnek a védetté nyilvánításokkal, ezért 2001 elején politikai puhatolózásba kezdtünk, mely során kiderült: amennyiben nem sértünk jelentős érdekeket (pl. ipari park, autópálya nyomvonal, stb.), lenne esély arra, hogy a közgyűlés jóváhagyjon egy védetté nyilvánításról szóló előterjesztést.

2001 júniusában bemutattuk Nyíregyháza MJV Városüzemeltetési Bizottságának ülésén a város természeti értékeivel kapcsolatos eddigi munkáinkat, eredményeinket.

Ősszel (ugyanezen bizottságban) a politikusok elé tártunk egy nagyon rövid koncepciót, melynek megvalósításával szerintünk elérhető lett volna a város természeti értékeinek megóvása, állapotuk szinten tartása vagy javítása. A képviselők a koncepciót és a legfontosabb munkálatok elkezdését, azaz a védetté nyilvánítás elindítását egyhangúlag támogatták.

A Hortobágyi Nemzeti Parkkal történő folyamatos egyeztetéssel sikerült kiválasztani a legfontosabb 15 területet, amely esetében el kívántuk kezdeni a védetté nyilvánítást. A területek összkiterjedése kezdetben 1800 hektár volt.

Egy következő, őszi bizottsági ülésen átnézeti térképen bemutattuk a védettségre tervezett területeket, a képviselők megkapták a területek rövid ismertetését is.
Háttértevékenységként a 15 védelemre tervezett terület esetében az érintett helyrajzi számokat kigyűjtöttük, a helyrajzi számokhoz tartozó tulajdoni lapokat kikértük. A tulajdoni lapokon szereplő címeket feldolgoztuk számítógépes adatbázisba, hogy az értesítések, valamint a későbbi egyeztetések és módosítások könnyebben elvégezhetők legyenek.
Mindezek mellett folyamatos botanikai, ornitológiai és rovartani kutatást végeztünk a területeken. A kutatások során több védett és fokozottan védett (pl. vérfű boglárka - Maculinea teleius) állat- és növényfaj eddig ismeretlen előfordulását rögzítettük. A kutatások mellett folyamatos – kéthetenkénti - dokumentálást hajtottunk végre a védelemre tervezett területeken.
2001 őszén a bizottsági elfogadtatás mellett egyeztettünk a polgármester asszonnyal is a védetté nyilvánítással kapcsolatban. A polgármester asszony szóban támogatásáról biztosított bennünket, valamint ígéretet tett a területek kezeléséhez szükséges minimális pénzösszegek évenkénti szerepeltetéséről a város költségvetésében.
Egyeztetést hajtottunk végre a város jegyzőjével is (ő indítja el a védetté nyilvánítási eljárást), megállapodtunk, hogy amennyiben a politikai egyeztetési folyamat lezajlott és a képviselők felől támogatottság érezhető, elindul az eljárás.
A 2000-2001-es felmérések és egyéb munkák során született eredmények alkotják a Nyíregyháza MJV Környezetvédelmi Programjában szereplő természetvédelmi fejezetek alapját. A Program 2001-ben készült el, melyet abban az évben el is fogadott a város Közgyűlése. A Környezetvédelmi Programban szereplő „Külterületi természeti területek", valamint a „Természetvédelmi projekt" című részek átfogóan foglalkoznak városunk természeti értékeivel (az őket érő hatásokkal, állapotukkal, a velük kapcsolatos célok és feladatok meghatározásával, valamint a végrehajtás súlypontozásával és ütemezésével). A Környezetvédelmi Program egyértelmű feladatokat határoz meg: többek között védetté nyilvánításokat irányoz elő, közalapítvány létrehozását kezdeményezi, egyes természeti területek esetében fejlesztéseket nevez meg, valamint hangsúlyozza egy természetvédelmi monitoring-rendszer megtervezését és működtetését. A feladatok között időben és fontosságban is első helyen szerepelnek a védetté nyilvánítások, mint fontos, elengedhetetlen és rendkívül sürgős feladatok.

2002 tavaszán a kulcsfontosságú Városfejlesztési Bizottság is tárgyalta a védetté nyilvánítással kapcsolatos előterjesztést. Itt számos településfejlesztéssel kapcsolatos aggály fogalmazódott meg (pl. autópálya nyomvonal érintése, településfejlesztési tervvel való egyeztetés, stb.), melyet a közeljövőben kellett volna érdemben a képviselők számára megválaszolnunk. A bizottság kifejezte abbéli igényét, hogy részletesen is szeretnének a területekkel megismerkedni. Ezek után a 2002-es tavaszi országgyűlési választá-

sok, az utána következő nyári szünet, valamint az őszi önkormányzati választások miatt gyakorlatilag egy évre leálltak a politikai előkészítések, és csak a háttértevékenységek zajlottak.
Újabb lendületet a védetté nyilvánítás 2003-ban kapott. Ismét felélénkült a kapcsolat az önkormányzattal: közös menetrendet dolgoztunk ki a városfejlesztési iroda dolgozóival.
Újra felülvizsgáltuk a területek határait: a területek kijelölésekor figyelembe vettük a készülő településrendezési és szerkezeti tervet, a készítők kérésére átadtuk számukra a dokumentumban szereplő anyagokat, így javaslatainkat ők is figyelembe vették. Részletesen vizsgáltuk az országos és helyi útépítési terveket is: a javaslatunkban jelenleg szereplő területek közül egy érintett csak az M3-as és a keleti elkerülő nyomvonalai által. Itt módosítottuk terveinket, és csak az útépítés által nem érintett részeket javasoljuk védetté nyilvánításra.
2003 májusára elkészült a védetté nyilvánítás megalapozó dokumentációja, mely egy 100 oldalas dokumentum, a következő fejezetekkel: Vezetői összefoglaló (5 oldal); Városunk természeti állapotának rövid értékelése (5 oldal); Jövőbeli fejlesztési lehetőségek, alternatívák, javasolt ütemezés, finanszírozási lehetőségek áttekintése (5 oldal); A védetté nyilvánítás részleteinek áttekintése (5 oldal); Védetté nyilvánításra javasolt területek szöveges bemutatása (15 oldal); Védetté nyilvánításra javasolt területek térképes bemutatása (15 oldal); Jogszabályi háttér áttekintése (30 oldal); Irodalomjegyzék (3 oldal).
A dokumentumot bemutattuk a Városfejlesztési Bizottságnak, amely egyhangúlag támogatta az anyag következő közgyűlésre való kerülését. A város vezetőinek is tartottunk egy bemutatót. Bár a bemutató alapvetően sikeres volt, mégis érezhető a városi vezetők távolságtartása a kezdeményezéstől. Ennek megfelelően nem támogatják első körben mind a 15 terület védetté nyilvánítását, hanem az első ütemet is csak szakaszolva kívánják elkezdeni végrehajtani.

A kiválasztott területek elhelyezkedése, jellemzése, természeti értékei

Első ütemben 15 (összesen 1.517 hektár) terület szerepel védetté nyilvánító javaslatunkban. Az egyes területek úgy lettek kiválasztva, hogy lefedjék a Nyíregyháza külterületén található természeti értékek legjellemzőbb élőhelyeit, valamint hogy lehetőleg a legegészségesebb és legösszefüggőbb területek legyenek. Fontos szempont volt a kijelölésben a védett vagy fokozottan védett fajok jelenléte, valamint a területek tájképi értéke is. Ezeket röviden az alábbiakban mutatjuk be.
Külön kiemelést érdemel az Európai Unió védettségi listáján is szereplő 3 faj előfordulása:

- Száraz, rövidfüvű legelőink védett állata az ürge (Spermophilus citellus, hazai eszmei értéke 10.000 Ft), melynek állományai ismeretlen okokból csökkenek, éppúgy, mint természetes rövidfüvű élőhelyei is.
- A mocsaras, nedves helyeken élő kisfészkű aszat (Cirsium brachycephalum, eszmei értéke 2.000 Ft), mely hazánk egyik potenciálisan veszélyeztetett növényfaja.

• Legkiemelkedőbb érték a láprétjeinken két helyen élő vérfű boglárka lepke (Maculinea teleius, eszmei értéke 50.000 Ft), mely nemcsak az EU által védett, hanem egyben Berni Egyezményes, Vörös Könyves faj is.

Természetesen még több, kiemelt értéket képviselő védett faj is található a területeken:

• A növények közül kiemelhetjük az egyedüli orchidea fajt, a pompás kosbort (Orchis laxiflora subsp. Elegans, eszmei értéke 10.000 Ft), mely napjainkban egy potenciálisan veszélyeztetett növényfaj. Nálunk a Nyírségben a ritkábbik alfaj él. Nyíregyházán az alfaj egyik legnagyobb hazai állománya található.

• Az állatok közül kiemelést érdemelnek még fokozottan védett madaraink, mint pl. a gyurgyalag (Merops apiaster), bölömbika (Botaurus stellaris), a piroslábú cankó (Tringa totanus), a csatornákhoz kötődő fokozottan védett emlősünk a vidra (Lutra lutra), valamint a védett, ritka homoki élőhelyhez kötődő sisakos sáska (Acrida hungarica).

Az élőhely típusok közül a következők érdemelnek itt kiemelést:

• Szikes vízállások és mocsarak: Hazánk szikesei Európa legnyugatibb szikes területei. Épp ezért szerepelnek kiemelt védelem alatt az Európai Unióban a szikes területek. Jellegzetes, speciális sótűrő növényviláguk van (például a fentebb említett kisfészkű aszat). Jelentős madárvonuló, költő- és táplálkozó helyek, több fokozottan védett madárfaj élőhelyei.

• Láprétek: Kevés helyen megtalálható, több védett fajnak otthont adó élőhely (pl. pompás kosbor), mely a rendkívül megritkult, nagy értéket képviselő lápjainkból alakult ki száradás és feltöltődés révén, sokszor megőrizve a lápokban élő növény- és állatvilág jelentős részét.

• Nyílt és zárt homok pusztagyepek: Rendkívül megritkult, unikális élőhelyek, speciális növényvilággal, a hozzájuk kötődő ritka rovarfajokkal, valamint a fentebb már említett ürgével.

• Homoki tölgyes: Egyetlen előfordulása a Sóstói-erdő, mely az ország és egyben a világ legészakibb ismert homoki erdősztyepp-erdője, mely homoki gyöngyvirágos és pusztai tölgyes erdőtípusból mára már alig maradt néhány képviselő! Az erdőben védett és fokozottan védett madár- és egyéb állatfajok találhatók, valamint védett növények, mint pl. a ligeti csillagvirág, epergyöngyike, erdei borkóró, kétlevelű sarkvirág.

• A 15 terület többségén üde-vizes élőhelyek találhatók {legnagyobb arányban üde kaszálók és legelők (leginkább réti csenkeszes kaszálók, juh- és marhalegelők), magassásrétek, nádasok, illetve ezek mozaikjai figyelhetők meg}. Egy terület tartozik homoki gyep kategóriába. Szikes gyepek és mocsár két terület a 15-ből. Különös fontosságú az egyedüli homoki erdőként megmaradt Sóstói-erdő, mely eredetileg homoki gyöngyvirágos és pusztai tölgyes.

További tervek, tanulságok

A mi esetünkben a védetté nyilvánítási folyamat még nem zárult le. Bár az alapvető tudományos kutatás (kulcsfontosságú momentum) és a folyamat politikai megalapozása már megtörtént, a jogszabályok által előírt tájékoztatási-egyeztetési kötelezettségek jelentősen befolyásolják a végső eredményt.
A következőket tervezzük a közeljövőben:

- A város felső vezetőinek döntése értelmében előbb az érintett bizottságok, majd a szeptemberi közgyűlés megtárgyalja és elfogadja a védetté nyilvánítás megalapozó dokumentációját, módosítva annyival, hogy nagy valószínűséggel időben szakaszolva, elnyújtva fognak szerepelni az első ütemre tervezett 15 darab terület védetté nyilvánítása.
- A közgyűlés döntése értelmében a jegyző hivatalból elindítja a védetté nyilvánítás hivatalos szakaszát.
- Ennek keretében megtörténnek a tulajdonosokkal való egyeztetések (területenként egy meghallgatással).
- A kezelési tervek elkészítéséhez szükséges további botanikai, rovartani és madártani kutatások folytatódnak.
- A területekhez tartozó kutatási eredmények, valamint egyéb (pl. földhivatali) adatok térinformatikai feldolgozása, megjelenítése folyamatosan zajlik.
- A területek kezelési tervei elkészülnek.
- Védetté nyilvánító határozat javasolt szövege elkészül
- Helyi rendelet elfogadása a védetté nyilvánításról a Közgyűlésen (kezelési tervekkel együtt).
- A védetté nyilvánítás, valamint a kezelési terv adott tulajdonosra vonatkozó részeiről a tulajdonosok értesítése megtörténik.
- A védettséget jelző első információs táblák elkészíttetése és kihelyezése
- Az egyesület elvégzi a területek természetvédelmi kezelését.

HAJDÚBÖSZÖRMÉNY

Horváth Tibor, Hajdúböszörményi Ifjúsági Természetvédő Kör

Az alábbiakban nem egy konkrét terület esettanulmányát közöljük, hanem összefoglaljuk tapasztalatainkat a helyi védetté nyilvánításokkal kapcsolatban.

A terület elhelyezkedése

A területek elhelyezkedése szempontjából fontos az, hogy megfelelő határok álljanak rendelkezésre, a mi működési területünkön keserű tapasztalat az a gyepek esetében, hogy ahol a művelt területek nincsenek elválasztva a védett területektől úttal, árokkal stb., ott rendszeresek a beszán-

tások. A terület megvédése csak valamilyen mesterséges határ kialakításával lehetséges.

A védetté nyilvánítási eljárás időpontja

Jelenleg 5 terület védetté nyilvánítása van folyamatban, ezekből négyet már kb. egy éve elindítottunk és a védelemnek még nyoma sincs. Sajnos nem halad megfelelő sebességgel a folyamat, pedig a javaslaton kívül a kezelési terv tervezetét és minden szükséges dokumentumot átadtunk az önkormányzatnak, és többször sürgettük is őket. A korábbi védetté nyilvánításokról nincsenek adataink.

Az eljárás szereplői

Az érintettek közül a tulajdonosokkal és a kezelőkel volt a legkevesebb problémánk, mert előzetes egyeztetés után készítettük el a javaslatot és a kezelési terv tervezetét, úgy, hogy az „mindenkinek" jó legyen. A szakhatóságok részéről valamivel többet aggály merült fel, leginkább az erdészet részéről, de ez az egyik terület sajátos jellegéből adódott.

Az eljárás sajátosságai

Az eljárást (a jelenleg is folyamatban lévőt) segítette, hogy az érdekelteket is meghallgattuk, felkerestük az anyagok összeállítása előtt, így úgy tudtuk azokat elkészíteni, hogy csak kisebb vitákba kerültünk.
Elősegítette a folyamat előrehaladását a kezelési terv tervezetének elkészítése, így ezzel az önkormányzatnak nem kellett bajlódnia.
Egy esetben megakadályozta, de legalábbis jelentősen eltolta a védettséget egy korábban, a szakhatóságok által vétett hiba, melynek köszönhetően vaddisznóskert céljából bekerítettek nőszirmokban és orchideákban gazdag tölgyest. A védelem érdekében további kerítések vagy kerítésáthelyezés lenne szükséges, ami jelentős anyagi forrásokat igényelne, amiért tiltakozott az erdő- és a vadgazdálkodó is.

Az eljárás végeredménye

A korábbi védetté nyilvánítási javaslatok sikerrel keresztülmentek a bürokrácián.
A jelenleg beadott 5 javaslatból a fent említett tölgyes kivételével 4 területnek jó esélye van a védelem elérésére.

A terület fenntartása, jelenlegi állapota

A területek - mivel helyi jelentőségűek – fenntartása önkormányzati feladat lenne, de sajnos a természetvédelem nem mindig prioritás az önkormányzat számára (és ez gondolom, nem csak nálunk van így) és így forrás sem áll rendelkezésre kellő mennyiségben. Mi olyan szerencsés helyzetben voltunk az elmúlt néhány évben, hogy néha-néha tudtunk mozgósítani pár közhasznú munkást pl. tanösvény kialakítására, vagy adventív cserjék eltávolítására, ami ugyan több a semminél, de több terület fenntartásához ez nem elegendő.

Tanulságok, javaslatok a helyi védetté nyilvánítások kapcsán

Már az eljárás megkezdése előtt célszerű valamilyen szinten egyeztetni az érdekeltekkel, a nagyobb viták elkerülése érdekében. Természetesen csak akkor, ha az valamilyen okból nem hátráltatja a védetté nyilvánítást.
Célszerű a védetté nyilvánítási javaslat mellett az önkormányzatnak és/vagy a hatóságoknak a kezelési terv tervezetét és minden szükséges dokumentumot eljuttatni, mert így is gyorsítható az eljárás.

A GÁT TÉRSÉGÉNEK HELYI JELENTŐSÉGŰ VÉDETTÉ NYILVÁNÍTÁSA

Kladács Györgyi,

városi főépítész, Nagykőrös

A terület elhelyezkedése

Nagykőrös város északkeleti negyedében a városhatáron belül található a 110 hektáros terület.

A terület leírása

A rajta átfolyó Kőrös-ér mentén tovább folytatódik, és szinte észrevétlenül simul bele a Tisza árterületébe. A pleisztocén löszt itt holocén homok takarja, de csak fályolszerűen. Jellemzőek a nagyobb löszfoltok. Már kiszáradt és feltöltődött az Alsógát-tó és a semlyékek nagy része is. A Gát képe csak tavasszal emlékeztet némiképp a két évszázaddal ezelőtti állapotokra. Az egykori nagykiterjedésű kőrisligetek, láp- és mocsárrétek jobbára hygrophil növénytakarója ma csak romjaiban van meg és az egykori tófenéken legelőket és kaszálókat találunk.

A terület természeti értékei

Mégis feltétlenül védelmet érdemel, mert soha nem került művelés alá, tehát háborítatlan ős-láprét, fűzláp, ligeterdő.
A védetté nyilvánítást támogatta dr. Surányi Dezső biológus egyetemi tanár, az Észak-Kiskunság avatott kutatója. Ide vonatkozó írásai közül legjelentősebb az „Éden a Duna-Tisza közén" című munkája. A terület megóvását nehézzé teszi az egyre szárazabb klíma és (véleményem szerint) a túllegeltetés.

A védetté nyilvánítás időpontja:

Nagykőrös Város Önkormányzat Képviselő-testületének 1994. november 3-i ülésén a 22/1994. (XI.3.) ÖT. számú rendelettel elfogadott Nagykőrös Város Általános Rendezési Tervében foglaltak alapján.

A rendezési terv által biztosított védelem:
Nagykőrös általános rendezési tervéhez kapcsolódó városrendezési és helyi építésügyi előírások 28.§-a tartalmazza a „Természetvédelmi előírások”-at, mely helyi jelentőségű természetvédelmi területek közé sorolja a Gát térségét. A hivatkozott § 3.pontja kimondja, hogy „… a terület (Gát térsége) szabadon látogatható, rajta építmény nem helyezhető el, építési telek nem alakítható ki, a mély fekvésű részek nem tölthetők fel, művelési ága nem változhat, kerítés nem létesíthető.”
Egyébként a rendezési terv minden vonatkozó tervlapján szerepel a helyileg védett területek behatárolása.

Az eljárás szereplői

Az általános rendezési terv készítésekor érvényben lévő vonatkozó jogszabályok szerinti illetékesek és természetesen a helyi lakosság.

Az eljárás sajátosságai

A rendezési terv készítése során a Gát térségének helyi védettségét gyakorlatilag egyhangúlag elfogadták. A lakosság zöme érezte, hogy ez a terület a „város tüdeje ”.
Az időközben lezajlott privatizáció folytán az addig túlnyomórészt termelőszövetkezeti tulajdonban lévő füves, ligetes terület magánkézbe került.

Területi elhelyezkedése miatt a Gát térsége közvetlenül csatlakozik a belterülethez, mégpedig oly módon, hogy az utca egyik oldala beépített, a másik oldal maga a védett terület.
Ez az adottság részben előny, hiszen így nem a hátsó kertek (ólak) néznek a látványosan szép védett területre, részben hátrány, mert gazdasági érdek csábítja a tulajdonosokat, hogy közvetlenül hasznot húzzanak a közművesített lakóúthoz csatlakozó területekből. Szerencsére ezt a törekvést a helyi rendelet és a rendezési terv tiszteletben tartásával, illetve tiszteletben tartatásával meg tudtuk akadályozni.

Azóta az építkezni vágyó tulajdonosok is elfogadták a védetté nyilvánítás tényét és következményeit, így bízunk benne, hogy mindannyiunk érdekében ezt a védelmet továbbra is érdemben fent tudjuk tartani.
Örvendetes tény az is, hogy sokan azért vettek itt területeket, hogy mint tulajdonosok is tudják segíteni a terület háborítatlanságát.

A terület hasznosítása

Az évszázados hagyományoknak megfelelően továbbra is kaszáló és legelő, no meg a természetkedvelők kedvelt sétahelye.

Tanulságok, javaslatok

A közvéleménynek meg kell ismernie közvetlen környezete természeti (és egyéb) kincseit, hogy értékelni tudják azt.
Éppen ezért fontosnak tartjuk a helyi természeti értékek szakemberek általi filmre vételét és azok levetítését iskolákban, klubokban, hogy életformává váljék azok felismerése és védelme.

SZENTTAMÁSI PARK

Erdődi Péter László, Törökszentmiklós Város Polgármesteri Hivatalának Építésügyi Irodája

A park bemutatása

Törökszentmiklós város közigazgatási területén, a Mezőtúr felé vezető 46-os számú út bal oldalán a 8,9 kilométerszelvénytől 1,3 km-re fekszik a 0214 hrsz-ú, 11 ha, 525 m^2 területű erdő művelési ágú Szenttamási kastélypark.

A terület északi harmadát 1980 óta átvágja a Nagykunsági-főcsatorna nyugati ága.
A parkot a 144/6/1980. (VII.11.) vb. számú megyei tanácsi határozat 1980. július 11-én természetvédelmi területté nyilvánította.
A park kialakítása 1730. körül kezdődött el, legalábbis erre engednek következtetni a park tölgyeinek, gyertyánjainak öreg példányai.
A park keleti felén találjuk az eredeti növénytakaróból máig megmaradt növényállományt. Közülük kiemelkedik néhány méretes szoliter kocsányos tölgy. A kastélyból szép kilátás nyílik a park mélyebben fekvő nyugati, tisztásokban gazdag részére. Valamikor vízmedence, növényekkel befuttatott filagória is volt a parkban, mindez számos értékes faegyeddel együtt elpusztult a II. világháborúban. A kastély udvari része és az előtte álló parkrész mértani elrendezésű, míg a kert nagyobbik része kifejezetten a tájképi parképítészet stílusjegyeit hordozza.

Szerencsére a park viszonylagosan átvészelte a történelem viharait és bizonyos részei ma is eredeti állapotában találhatók. Sajnos a szökőkút, a szobrok, a rózsakert, a fürdő már csak nyomaiban fedezhető fel.
A terület tulajdonosa a Magyar Állam, kezelője és használója a Törökszentmiklósi Mezőgazdasági Rt. (volt Törökszentmiklósi Állami Gazdaság).

A térségre jellemző környezeti adottságok

A park növényföldrajzilag a pannon flóratartomány (Pannonicum), alföldi flóravidék (Eupannonicum), tiszántúli flórajárásba (Crisicum) sorolható. A Tisza mentén ártéri ligeterdők találhatók. Az egykori gazdag löszpuszta vegetációnak csak kevés maradványa fordul elő. Jellemzőek a nagy kiterjedésű kötött szikesek, helyenként szikes tölgyesekkel.
A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzat Térségfejlesztési Iroda és a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Tájépítészeti, -védelmi és -fejlesztési Kar Tájvédelmi Tanszéke közti hosszú távú együttműködés keretében a III. éves tájépítész mérnök hallgatók 1999. május 25-28. között - szakmai irányítással - felmérték a kastélypark növényállományát.
A parkban a dendrológiai szempontból kiemelkedő értéket képviselő fajok száma nem nagy. Ugyancsak alacsony a gyomfák aránya.
Korukat illetően az igen idős (melyek értékesek is) és a nem átültethető, 10-40 év közötti növények száma nagy, fiatal egyed nincs túl sok. Kora miatt sajnos néhány fa veszélyessé vált. Ezek egy része kezeléssel megmenthető, de akadnak menthetetlen egyedek is.
A kastélyban rendben tartott és elhanyagolt területek egyaránt vannak. Összességében megállapítható, hogy a parkban található növények állapota kielégítő.
Állatvilága igen gazdag, az Alföldre jellemző állatfajok nagy része itt is megtalálható. Madárvilága változatos.

A terület leírása védetté nyilvánítás előtt

A kastélyban az 1970-80-as években a Törökszentmiklósi Állami Gazdaság Központja működött. Az 1970-es évek elején csak nyugatról érkezett turisták szálltak meg, akik éltek azzal a lehetőséggel, amit Szenttamás biztosított nekik, úgy mint lovaglás, vadászat, halászat. Elmondások szerint a park akkor szinte kifogástalan állapotban volt, melynek területén 6-8 páva élt.

A védettség indokoltsága

A védettség indoka a Törökszentmiklósi Állami Gazdaság kezelésében lévő 11 ha 525 m^2 területű park természeti értékeinek megőrzése, megóvása, fenntartása, a fennmaradásukhoz szükséges feltételek megteremtése, a kialakult sokféleség jelen és jövő nemzedékeinek számára való megőrzése volt.
A park megőrzése nélkül a kastély értéke is lecsökkenne.
A zavartalan és tartós fennmaradása, valamint további célszerű hasznosítása érdekében szükségessé vált a park olyan irányú fejlesztése, mely biztosítja:

- az értékes növényállomány fenntartását, új fajták telepítését, a park megfelelő szintű gondozását;
- a látogatók részére a látogatás ideje alatt a bemutatás feltételeit;
- az iskolai elméleti oktatás gyakorlati kiegészítését.

A védetté nyilvánítási eljárás

A védetté nyilvánítás előkészítő szakaszában megtörtént a helyszín bejárása, a védendő értékek körének megállapítása és az értékek számba vétele, a távlati programok megállapítása, a terület körülhatárolása, a védetté nyilvánításra tett javaslatok áttanulmányozása, értékelése, a határozat megfogalmazása, a fenntartás irányelveinek kidolgozása.
A védett terület körülhatárolásánál törekedtek arra, hogy a határvonal minél rövidebb, a vezetése kevésbé szabdalt, minél jobban követhető legyen.
A védetté nyilvánítási folyamat befejezési időpontja 1980. július 11.

Az eljárás szereplői és az eljárás sajátosságai

A védetté nyilvánítást megelőző tárgyalásokon a tulajdonos, a kezelő, az érdekelt hatóságok és szervek védetté nyilvánítással és a tervezett védelmi előírásokkal egyetértettek. A védetté nyilvánítást akadályozó vélemény, illetve tényező nem merült fel.

A terület fenntartása, jelenlegi állapota

A park fenntartását jelen pillanatban a Törökszentmiklósi Mezőgazdasági Rt. végzi. A Park állapotának fenntartása érdekében térszerkezeti, tájképi, esztétikai, növényegészségügyi beavatkozások indokoltak.
Térszerkezeti szempontból tett javaslatok a növényzet helyreállítására
A kert tájképi stílust képvisel. Bár mértani, barokkos részletek nyomai most is láthatók a kastély nyugati homlokzata előtti területen, és ilyen részletek egy tájképi stílusban kialakított kerthez is tartozhatnak, azonban a jelenlegi növény- és térszerkezeti adottságok miatt a barokkos kertrészlet teljes helyreállítása nem javasolható. Ezért a meglévő puszpángsorokból és elszórt puszpángbokrokból csak a nyugati homlokzattal párhuzamos sort kellene meghagyni, a megmaradó területen pedig jellegzetes tájképi térhatást kialakítani.

A megfelelő méretű tér kialakítása érdekében kivágnák az előtérben jelenleg uralkodó szerepet betöltő, zavaró (egyébként is tájidegen) lucfenyőket.
Fontos a parkban lévő zavaró hatású fák kivágása, ugyanis számottevő az olyan egyedek száma (főleg idős karakterfajok), melyek sokkal jobb rálátást, nagyobb teret igényelnek, és a tisztások is hiányoznak.
A kerítések mellett is több helyen kellene cserjét, cserjecsoportot ültetni, valamint néhány új fát telepíteni.
Tájképi és esztétikai szempontból tett javaslatok
Biztosítani kell a túl sűrűn ültetett növénycsoportok ritkítását, így a növények elegendő fényhez jutnak. Új telepítésnél törekedni kell a honos és helyi természetes vegetációba illeszkedő növények alkalmazására, kerülni kell a gyom és gyomosító fajok használatát. A bevezető út két oldalán álló és egyéb nagyobb feketefenyő csoportok fokozatos lecserélése javasolt honos fajokra (pl. Quercus, Fraxinus, Tilia fajok).
Növény-egészségügyi szempontból tett javaslatok
A kiszáradt egyedek kivágása, a kipusztult és kiszáradt egyedek pótlása, amennyiben ez esztétikai, illetve térszerkezeti szempontból indokolt, egészséges és fiatal egyedek

átültetése, ha ezek nem megfelelő helyen vannak. Előfordulnak koruk miatt veszélyessé vált fák és beteg egyedek is, melyek kezelését javasoljuk, ha ezek megmenthetők, de akadnak menthetetlen egyedek, melyeket szintén ki kell vágni.

Tanulságok, javaslatok

A terület intenzív fenntartása komoly anyagi terhet ró a kezelőre. Nagyobb léptékű fejlesztéseket csak állami támogatásokkal lehet megoldani. A fejlesztéseknél, fenntartásoknál elsőbbséget élveznek a kastélyt közvetlenül övező területek, valamint a park bejáratát és a kastélyt összekötő út környezete, hiszen ezek intenzív fenntartása elengedhetetlen. A kastélytól távolabb eső területeken erdészeti kezelés is elegendő.
A természetvédelem feladatait csupán állami intézkedésekkel még sehol nem tudták végrehajtani. Az állam rendelkezésére álló eszközei a természet megvédéséhez szükségesek ugyan, de ezek a feladatok a társadalom támogatása, széles körű társadalmi háttér kialakítása nélkül nem oldhatók meg.
Meg kell szüntetni a területen a növények értelmetlen gyűjtését, pl. az iskolákban elrendelt, elvárt gyűjtéseket (lepke, rovar, növény, termés, stb.).
A legfontosabb, hogy nem szabad megváltoztatni a művelési ágat, csökkenteni a területet, zavaró létesítményeket elhelyezni, és üzemeltetni, vízháztartást kedvezőtlenül megváltoztatni, hulladékot lerakni.

TAPOLCAI RÉGI MÉSZKŐBÁNYA (VÁRHEGYI FELHAGYOTT KŐFEJTŐ)

Demeter Zoltán, Zöld Akció Egyesület

Földrajzi fekvése: Miskolc-Tapolca, Miskolc DNy-i részén. Területe: 30 hektár

A terület leírása

A tapolcai kőbányát az 1890-es évektől 1936-ig intenzíven, majd 1950-ig még csökkentett intenzitással művelték. 1950 és 1970 között a bányaudvarokat törmeléklerakóként használták. Az 1980-as évek elején a területet országos szintű védettségre javasolták, mégis csak 2002-ben sikerült helyi természetvédelmi oltalom alá helyezni. Pedig 20 méterrel a felszín alatt már a Miskolc várost ivóvízzel ellátó tapolcai forrásokhoz áramló karsztvíz található.

A 10 hektáros bányaudvarban húszféle geológiai jelenség látható. Olyan tektonikai és hidrotermális folyamatok emlékei tanulmányozhatók a kőbánya falain, amelyek a Kárpát-medence mai aljzatát képező földkéreg lemezek vándorlásaival összefüggésben egykor nagy mélységekben, magas hőmérsékleten keletkeztek. Emellett egy neolit korú földvár maradványai, hévizes eredetű barlangrendszer és denevérek lakta további karsztos üregek gazdagítják a terület értékeit.

A terület botanikai jelentősége kutathatóságában és a változatos formákból adódó potenciális élőhelyeiben van, de ritka, védett fajokban még nem gyakori (tavaszi hérics, széleslevelű nőszőfű, tarka nőszirom). Kiemelendő viszont a kőbánya peremén, laza kőzetből felépülő mesterséges teraszlépcső meredek lejtőjén található boldogasszony papucsa populáció, melyet gyertyános-tölgyes állomány vesz körbe. A körülbelül 100 egyedet számláló, hazánk egyik legjobb állapotú állománya az Iglói út közelében lévő, már korábban védetté nyilvánított területet is kiválthatja.

A zoológiai értékek tekintetében legfontosabb a sziklafalakon korábban már bizonyított fészkelésű kövirigó, bajszos sármány és hantmadár, illetve a táplálkozási célból előforduló uhu, darázsölyv és holló jelenléte.

A védett gerinces állatfajok közül egyes hüllők jelenléte gyakori. Az ízeltlábúak ritkább fajai – a növényekhez hasonlóan – a tetők gyep- és erdőtársulásaihoz kötődnek. Közülük említést érdemel az imádkozó sáska, a kék és a rezes futrinka, a vörös könyves nagy hőscincér, a barna gyalogcincér és a takácscincér.

A ritkább nappali lepkefajok közül bizonyított előfordulású a díszes tarkalepke - mely egész Európában védett, a kipusztulás szélén álló faj -, a gyászlepke, a nagy fehérsávos lepke, a keleti gyöngyházlepke, a zöldes gyöngyházlepke, a farkasalma lepke, a kardoslepke, a lápi gyöngyházlepke és a keleti boglárkalepke.

A kezelés szempontjából irányadó a természeti értékek megóvása, az ezt figyelembe vevő tájrendezés, mely az illegális szemételhelyezés és az invazív növényfajok problémáját orvosolja. Támogatandó a megkezdett területrendezés és az azt követő, tervezett geológiai bemutató park megvalósítása is.

A Zöld Akció Egyesület tapasztalatai a védetté nyilvánítás folyamán

Egyesületünk - a Miskolc MJV Polgármesteri Hivatalával kötött szerződés alapján - 2001-ben készítette el a terület újbóli állapotfelmérését és a védetté nyilvánítást megalapozó szakanyagot. Ugyanebben az évben történt meg a polgármesteri hivatal által koordinált szakhatósági egyeztetés is, melynek során az érintett hatóságok nem ellenezték a védetté nyilvánítást.

Ugyanebben az időben az alábbi folyamatok indultak el:

Egy helyi vállalkozó gyógyszálló megépítését és ennek a hegy belsejében a barlangfürdővel való összeköttetését tervezte a területen.

A Geokomplex Kft. megkezdte egy korábban nyertes KAC pályázati támogatásához hozzájutva (geológiai bemutató park kialakítása) a bányaudvar rekonstrukcióját (omlásveszélyes sziklafalak megfogása geotextilia és növényzet telepítés révén, gyomos és adventív fafajokkal benőtt bányaudvar parkká alakítása stb.).

E folyamatok hatására a polgármesteri hivatal építési és környezetvédelmi osztálya, 2001 áprilisában egyeztető megbeszélést kezdeményezett a város zöld szervezeteivel, amelynek során az esetleges szállodai beruházás élő és élettelen környezetre gyakorolt hatásait szerette volna felmérni. A megbeszélés során nyilvánvalóvá vált, hogy a szállodaépítés csak a bányaudvar bejáratán kívül helyezhető el. Ugyanekkor szó esett az önkormányzat által tervezett szabadtéri színpad beruházásról is.
A megbeszélést követő közgyűlési ülésen a képviselők végül nem szavazták meg a terület védetté nyilvánítását, amit az akkori ellenzék a politikai egyeztetés hiányával indokolt. Az előterjesztő egyébként a sokak által támadott polgármester volt.
Közben az ügy egyre nagyobb nyilvánosságot kapott a helyi médiában. A szállodaépítés terve végül lekerült a napirendről, amit a vállalkozó a kialakult ellenséges hangulattal indokolt.
2002 szeptemberében a közgyűlés újra napirendre tűzte a terület védetté nyilvánítását, most már a környezetvédelmi bizottság javaslatára, melyet másodszorra már megszavazott a testület.
Kihelyezésre került a védettséget jelző tábla, de a védett értékek kezelésére nem igazán állnak rendelkezésre a szükséges források. Az esetleges kaszálás vagy erdészeti munkák időnként elvégzésre kerülnek, de nem ez a jellemző.

Tanulságok:

Erdőterületek esetében mind az Állami Erdészeti Szolgálat, mind a kezelést végző erdészeti rt. ellenzi a védetté nyilvánítást, amit az erdészeti kezelés szakszerűségével indokolnak. A védelmi funkciójú erdőrészletek esetében nem érthető az elzárkózás, míg a fatermelési funkciójú erdőrészletek esetében nem fogadható el ez az indoklás. Ha esetleg mégis sikerül a védetté nyilvánítás, akkor kártérítést követel az erdészet, illetve különböző fórumokon támadja meg az önkormányzat döntését (pl. közigazgatási hivatal).
Mivel minden közgyűlés elé kerülő ügy politikai üggyé is válik egyben, érdemes az egyeztetést már a szakbizottságban elkezdeni, ahol eleve a pártok jelöltjei ülnek. Ha ott sikerül elfogadtatni egy védetté nyilvánítást, akkor nagyobb esély van a pozitív közgyűlési határozatra is.
Az önkormányzat véleménye szerint a védetté nyilvánítás szakhatósági eljárási folyamata igen körülményes és a kezdeti lelkesedés gyorsan alábbhagy, ahogyan az idő és a papírhalmok egyre nagyobb méreteket öltenek.

KIS-TECE, VÁCRÁTÓT

Kósa Géza és Szilvácsku Zsolt

A terület elhelyezkedése

Vácrátót a Veresegyházi-medence északnyugati részén fekszik. Ez a 100-200 m tengerszint feletti magasságban kialakult medence az Alföld egyik északi öblözete. A vácrátóti arborétumtól délnyugatra helyezkedik el a két területrészből álló (összesen 67,2 ha kiterjedésű) természetvédelmi terület, amelynek egyes részei helyi jelentőségűek, míg a Tece-patak mentén jelenleg országos védelmet élvező lápok is találhatók.

A terület leírása védetté nyilvánítás előtt

A védetté nyilvánítás idején a Tece-patak mentén jellegzetes homokpusztai, mocsárréti, láp-, nedvesréti- és bokorfüzes (egykori égeres) növényi vegetáció található sok ritka növény fajjal.
A nedves- illetve lápréteken a következő fajok fordulnak elő : buglyos szegfű (Dianthus superbus), agárkosbor (Orchis morio), poloskaszagú kosbor (Orchis coriophora), bíboros kosbor (Orchis purpurea), hússzínű ujjaskosbor (Dactylorhiza incarnata), mocsári kosbor (Orchis laxiflora ssp. palustris), szúnyoglábú bibircsvirág (Gymnadenia conopea), mocsári nöszőfű (Epipactis palustris), fehér zászpa (Veratrum album), rezgőpázsit (Briza media), fehérmájvirág (Parnassia palustris), békakonty (Listera ovata), pókbangó (Ophrys sphegodes), kornistárnics (Gentiana pneumonanthe).

Az egykori patakmenti égeres és bokorfüzes, részben magaskórós kisérő társulás növényei a csatlakozó átmeneti zónákkal: mézgás éger (Alnus glutinosa), kutyabenge (Frangula alnus), fehérnyár (Populus alba), szürkefűz (Salix cinerea), csigolyafűz (S. purpurea), mandulalevelű fűz (S. triandra), őszi kikerics (Colchicum autumnale), szibé-riai nősszirom (Iris sibirica), korcs nőszirom (Iris spuria) – ennek fehéres virágú alakja hazánkban csak itt fordul elő, ernyős madártej (Ornithogalum umbellatum), őszi vértő (Sanguisorba officinalis) stb.

Száraz homoki területek növényei: homoki pimpó (Potentilla arenaria), apró lucerna (Medicago minima), pusztai kutyatej (Euphorbia seguieriana), farkas kutyatej (E. cyparissias), homoki pirosító (Alkanna tinctoria), kapaszkodó kakukkfű (Thymus glabrescens), hegyi ternye (Alyssum montanum), fedél rozsnok (Bromus tectorum), magyar csenkesz (Festuca vaginata), gumós perje (Poa bulbosa).

A terület értékét növeli, hogy egymástól igen eltérő jellegű vegetációtípusok itt kis területen, egymással közvetlenül érintkezve, illetve minimális határzónákkal találhatók meg. A tájképi, esztétikai jellegzetességét a terület közepén átfolyó patakot kísérő fűzbokrok és üde növényzet, valamint a vegetáció teljes időszakában látható sokszínű és sokféle virág jelenti, illetve a fennmaradt nyílt homokpusztai gyep.

A védetté nyilvánítási eljárás időpontja és az eljárás leírása

A védetté nyilvánítást Kósa Géza, dr. Kovács Margit és dr. Klincsek Pál javaslattevők kezdeményezték a Pest Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságánál. A védetté nyilvánítást megelőző területbejáráson a résztvevők egyetértettek a tervezett védetté nyilvánítással, előírásokkal és korláto-

zásokkal. A terület akkori tulajdonosa, a sződi Egyesült Virágzó Mgtsz. bejelentette, hogy a Tece patak mentén a korábban megkezdett, majd felhagyott tőzegbányászatot új kitermelőgödrök nyitásával folyatatni kívánja a védendő terület mellett található területekről. 1978 januárjától védett a terület

A védetté nyilvánított terület rendeltetése

- Őrizze a táj természeti értékeit, természetes, zavartalan állapotú és változatos növénytársulásait,
- tartsa fenn a természetes növényi géntartalékot,
- biztosítsa a tudományos kutatás feltételeit,
- tegye lehetővé értékeinek oktatásban és ismeretterjesztő célból történő bemutatását,
- nyújtson a látogatóknak esztétikai élményt.

A védetté nyilvánítás során meghatározták a terület kezeléséhez és védelméhez szükséges irányelveket is.

A terület fenntartása, védelme és jelenlegi állapota

Vácrátót községnek nagyon szűk határa volt, ezért minden tenyérnyi helyet próbálták hasznosítani. A település gazdálkodói, sőt jellemzően a szomszéd települések területeiből is többet béreltek A jelenleg védett nagy homokpuszta gyep is be volt szántva, de felhagyták 80 éve. Azóta tökéletesen visszaállt a vegetáció, ami annak köszönhető, hogy a bolygatás ellenére voltak olyan maradvány területek, ahonnan visszatelepült a növényzet.

A patakmedret nyílegyenesre kotorták több alkalommal is veszélyeztetve ezzel a terület értékeinek fennmaradását. A 70-es években a homokfásítás fenyegette a területet, maradványai most is megtalálhatók a terület határán.

A privatizációt követően a területet felosztották jelenleg is több tulajdonosa van. A legnagyobb probléma a sok tulajdonos teljesen eltérő elképzelése, terve a terület hasznosításával kapcsolatosan. A homokpuszta és a lápterület is más-más problémákat vet fel. A homokpusztán a legeltetés felhagyása (betelepülő fajok megjelenése a következménye) vagy az intenzív legeltetés (lápréten a marhacsorda taposási kára lehet nagy), lótartás által okozott taposási kár egyaránt veszélyt jelent az élőhelyekre, hasonlóan a terepmotorozáshoz. A terepmotorosokat egy közeli homokbányába sikerült elterelni, de óriási károkat okoztak. A terület határain fenyőtelepítés, illetve szántóterületek találhatók, amely területekről rendkívül intenzív növénybetelepülés tapasztalható, különösen a gyepek tönkretett foltjaiban. A vízparti és a lápterületek problémája, hogy eredetileg nem egy nyílt növénytársulás volt a területen, hanem egy fűz-láp és égeres, tehát egy ligeterdő jellegű borítás volt a jellemző. A terület hasznosítása során többek között a legeltetés miatt is kivágták a füzek egy részét, az orchideák elszaporodott a területen és a nyílt társulásokban megjelentek a nyarak, füzek és az éger, illetve különböző invázív fajok, mint például a kanadai aranyvessző (Soldago canadensis). A telepített erdei fenyő nagyon intenzív betelepülése figyelhető meg főleg a tőzeges területekre. Egész kis

fenyőerdők jöttek létre a tőzegen. Az erdei fenyőnek (Pinus sylvestris) van egy lápi típusa, amely előbújik a genetikai állományból, nagyon jól érzi itt magát. Mindkét területet veszélyezteti a bányászati tevékenység. A homokpusztán a homokbányászat, a lápos területeken a tőzegkitermelés jelent problémát.

A védetté nyilvánításkor a területet egy keskeny füzes-égeres lápi bozót- vagy ligeterdő és nagy kiterjedésű nyílt társulások jellemezték, jelenleg mozaikszerűen szétaprózódva lelhetők fel a korábbi társulások számos átmeneti jellegű, intenzív betelepülő fajokkal teli társulásokkal. A területen jellemző folyamat a beerdősödés. A korábbi legeltetés, a fák és cserjék korlátozott kitermelése bizonyos mértékű kezelést jelentett a területen.

Tanulságok, javaslatok a helyi védetté nyilvánítások kapcsán

(1) Mikor védetté lett nyilvánítva egy terület, akkor valami miatt lett védetté nyilvánítva. A terület értékeinek megőrzése érdekében újra meg újra kellene szakemberekkel értékeltetni a területet, mert az élőtársulás egy dinamikus és folyton változó dolog, tehát mindig azt kell szem előtt tartani, hogy a védetté nyilvánítás pillanatában mik voltak a természeti értékei és ezen értékek hogyan őrizhetők meg a területen zajló folyamatok, változások figyelembevételével. Ha kell, akkor a vízháztartási problémákra kell figyelni, azok megoldása a legfontosabb, ha kell akkor legeltetnem kell, ha kell, akkor ki kell vágatnom a betelepülő fás növényzetet, ha kell akkor duzzasztanom kell, de mindezt a védelmi célok érdekében a kezelések és a spontán folyamatok hatásainak figyelembevételével.

(2) A helyi lakosság, de különösen a települések irányítói, véleményformálói számára fontossá kell tenni, a felelősségüket erősíteni kell a település környezetében található természeti értékek iránt. Vácrátóton az arborétum mellett a Kis-Tece, mint helyi jelentőségű védelmet élvező természeti terület regionális jelentőségű értékké nőtte ki magát, mivel a Veresegyház és térsége fejlesztéséért kidolgoztak a települések egy Veresegyház Térsége Életmód-programot, amely készítése során a vácrátótiak megtapasztalhatták annak örömét, amikor a település saját értékként a közösbe fel tudta mutatni a Kis-Tecé-t mint a térség egyik legfonto-sabb természeti kincsét.

(3) A biológia tanárok szerepét nem lehet eléggé hangsúlyozni. A településeken ők azok egyrészt, akik az ifjúság érdeklődését felkelthetik a saját környezetük iránt, elkötelezhetik az értékek megőrzésére, másrészt a szülők bevonásával, illetve a gyerekek közvetítésével a település egészére hatással lehetnek.

(4) A helyi jelentőségű védett területeken is nagy jelentősége lehet a kutatómunkának. Vácrátóton sajátos helyzet alakult ki hiszen egy nemzetközi hírű kutatóintézet szomszédságában van a védett terület. A terület kutatása már hosszú időkre, évtizedekre tekint vissza, mégis egyes tulajdonosok hihetetlen agresszivitással zavarják el a kutatókat a területekről. A település lakóiban még nem tudatosodott annak az értéke, ha nemzetközi fórumokon megjelenik Vácrátót neve, látogatók érkeznek a terület megtekintése végett, egyszóval pozitív híre mehet a településnek a világba.

SZEGEDI TAPASZTALATOK A HELYI VÉDELEMMEL KAPCSOLATOSAN

Az esettanulmányt írta: Gaskó Béla elbeszélése alapján Vetier Márta

Rendeleti szabályozás

Szegeden nemrégiben került elfogadásra az az önkormányzati rendelet, amely lehetővé teszi helyi védettségű területek kijelölését. A rendelet tárgyalása és fogalmazása közben nehézségeket okozott az egymás szándékainak és szakmai szempontjainak meg nem értése, ami a természetvédelmi szakemberek, önkormányzati képviselők és a jogászok között volt. Ennek az lett a következménye, hogy a védett természeti területek – helytelen elnevezéssel – természeti emlék néven szerepelnek a szövegben.

Védetté nyilvánítás folyamata

A védetté nyilvánítás folyamata meglehetősen lassan zajlott Szegeden: el kellett végezni a terület átfogó vizsgálatát és értékelését, a tervezetet el kellett fogadtatni a nemzeti park igazgatósággal, majd az önkormányzat rendeletben kimondta a védelmet.
Előfordult az is, amikor kiderült egy területről, hogy védelem alá akarják helyezni, a tulajdonos, bérlő vagy éppen az önkormányzat rohamszerűen elkezdett olyan tevékenységet folytatni, amely a területen elhelyezkedő természeti értékek pusztulásához vezetett. Volt rá példa, hogy mire a védetté nyilvánítási folyamat lezajlott, addigra nem volt már ott semmi védelemre érdemes természeti érték, mert a területet a tulajdonos felszántotta.
Gyakran nagy nehézséget okoz a védelemre tervezett területek tulajdonosainak, használóinak a hozzáállása, mivel tapasztalataim szerint a védetté nyilvánítási folyamatokat inkább ellenzik, akadályozzák, mintsem segítik vagy támogatják.

Védendő területek

A védett területeket nem véletlenszerűen kellene kijelölni, hanem bizonyos koncepció szerint. Például Szegeden fontos lenne a légszennyezettség csökkentése érdekében, a várost körülölelő véderdősáv telepítése. Ezt az erdőzónát minél hamarabb ki kellene jelölni és szigorú védelem alá helyezni, hogy megakadályozzuk a város további terjeszkedését és az erdősáv területének beépülését.
Problémát jelent az, hogy az önkormányzat érzelmi fellángolással olyan területeket is helyi védelem alá helyez, amelyeknek igazi értéke nincsen, például elöregedett fasort, lebetonozott teret.
Védelem alá olyan területeket kell helyezni, amelyek hosszú távon is szerepet fognak játszani a településkép vagy környezet formálásában. A város közelében, város határában fekvő védett területeknek van a legnagyobb értéke – ezek a közelségük miatt a lakosság számára könnyen elérhetőek, az infrastruktúra kivihető a területre. Ugyanakkor pont ezek azok a területek, amelyek a beruházók számára is a legcsábítóbbak – ahol lakóparkokat, áruházakat, raktárépületeket lehet elhelyezni.

Védett területek kezelése

Sajnos nem volt lehetőség arra, hogy a védett területeket az önkormányzat a tulajdonosoktól megvegye, vagy a tulajdonosoknak a művelés felhagyása miatt kieső jövedelem

összegét kifizesse. Sok helyen a gazdálkodás ugyanúgy folyik a védett területen, mint korábban; felhagyott területeken pedig fennáll annak a veszélye, hogy ha a birtokosnak úgy tartja kedve, akármelyik évben beszántja a területet, felbecsülhetetlen értékeket pusztítva el ezáltal.
A tulajdonosok nem értik a jogi nyelven közzétett nyilatkozatokat és kezelési terveket. Sokkal többet használ egy gyűlés, ahol lehetőség van a személyes találkozásra, és ahol el lehet magyarázni, hogy mit és miért védünk az adott területen, illetve átbeszélni velük, hogy milyen gazdálkodási formák segítik elő a védelmet és melyek azok, amelyek ártalmasak.
A legnagyobb kártételeket a környezetkárosítók mellett a nem kellő felkészültségű és meggondolatlan önjelölt természetvédők is okozhatják – amennyiben az óriási lelkesedés mellől hiányzik a hozzáértés, szakmai odafigyelés, nagyon nagy károkat képesek tenni. A védett és a védelem alá helyezendő területek folyamatos monitorozása rendkívül fontos dolog, de nem mindegy, hogyan végzik! A helytelen monitorozás rosszabb, mint ha semmit sem tennénk a területen! Teljesen valótlan adatok születhetnek, ha például egy növényfaj monitorozásakor a területre minden évben - tegyük fel - csak áprilisban megyünk ki – egyik évben a növény szokásos idejében kihajtott, majd következő évben késett a tavasz és a monitorozás időpontjában a növény még nem bújt ki a földből – téves azt kijelenteni, hogy a faj kipusztult a területről.

Kapcsolódó szervezetek

Szegeden csak néhány szervezettel van kiépített kapcsolat, ezek többsége azonban legfeljebb annyira jó, hogy a felmerülő problémákat kulturált hangnemben tudják megtárgyalni.
A nemzeti park igazgatóságával is mindössze annyi a kapcsolat, hogy időnként sikerül egy-egy védetté nyilvánítást keresztülvinni. Anyagi támogatást szinte csak díjazott pályázatokkal kaptak ezidáig.

NÓGRÁD MEGYEI TAPASZTALATOK A HEYI VÉDETTSÉGGEL KAPCSOLATOSAN

Az esettanulmányt írta: Drexler Szilárd elbeszélése alapján Vetier Márta

Mikor a kilencvenes évek elején a helyi és megyei önkormányzatok kezébe került a helyi védelem kérdése, a Madártani Egyesület helyi csoportjának elsődleges törekvése az volt, hogy segítse az önkormányzatokat munkájuk ellátásában. Ez a munka kiterjedt közös pályázatok készítésére, előadások megtartására, ismeretterjesztésre, kezelési tervek készítésére.
A közös munkák során kiderült, hogy az önkormányzat és a helyi lakosok büszkék védett területeikre, felismerik azok értékeit, alapvetően jó a hozzáállásuk. Fény derült azonban arra is, hogy az idegenforgalmi fejlesztések megelőzik a természetvédelmi érdekeket, valamint, hogy a legkisebb helyi érdek ellen sem mernek már fellépni az önkormányzatok.

A helyi csoport több védetté nyilvánítási eljárásnak is kezdeményezője volt. Példaként három esetet írok le.

János aknai mocsár

A terület a Zagyva árterén fekszik, egy egykori külszíni szénbánya gödrében. Miután 30 éve felhagyták a bányászatot, a terület spontán módon betelepült növényekkel és állatokkal. Igen értékes vízi életközösség alakult ki rajta.
A Madártani Egyesület helyi csoportja a terület védelmét javasolta, az előterjesztését az önkormányzat pozitívan fogadta. A polgármester megígérte, hogy rövid időn belül a képviselőtestület elé terjeszti a javaslatot és megszavaztatja a védetté nyilvánítást.
A természetvédő-madarászok pontosították a terület határait (helyrajzi számok megadása), műszaki mérnökökkel együtt több terepszemlét tartottak, majd megfogalmazták a védetté nyilvánító rendelet tervezetét. A szavazás azonban elmaradt.
Közben kitudódott, hogy folyamatban van a mocsár védetté nyilvánítása, s tulajdonosváltás nyomán a terület egy helyi érdekeltségű vadásztársaság magántulajdonába került. Innentől kezdve kudarcba fulladt az egész eljárás. Az önkormányzat nem vállalta fel, hogy egy jelentéktelen helyi érdekkel szembeszálljon. Természetvédelmi elkötelezettség ide vagy oda, a János aknai mocsár lekerült a palettáról.

Csádalj

A terület az Ipoly hazai felső szakasza mentén fekszik, Ipolytarnóc és Litke között. Nagyon értékes láp, kiterjedése mintegy 250 hektár.
A Madártani Egyesület helyi csoportja a megyei önkormányzathoz fordult, hogy ez a több települést is érintő vizes élőhely védettséget kapjon. A megyei közgyűlés segítségével települési találkozót szerveztek, ahol jelen volt a megye természetvédelmi előadója, a mezőgazdasági osztályvezető, a két illetékes polgármester valamint a két jegyző. Közben a helyi csoport ismeretterjesztési programokat szervezett az érintett két településen: vetítéseket, előadásokat tartottak, szórólapokat, plakátokat terjesztettek.
Az előterjesztést mindenki szívesen fogadta, megígérték, hogy hamarosan megszavazzák a terület védettségét. A helyi csoport elkészített a védetté nyilvánítási rendelet tervezetét. A szavazás azonban elmaradt.
Felmerült ezek után, hogy a Madártani Egyesült vásárolja meg a területet. Akkori árakon a mocsárnak 400.000 Ft volt az értéke. A korábbi termelőszövetkezet vagyonát képező osztatlan közös tulajdonú terület nevesítése után a láp egy magánszemély kezébe került. Ezek után az önkormányzatok már nem mertek szembeszállni a helyi érdekekkel, a területet inkább turisztikai szempontból akarták fejleszteni: vadkacsa telepet, csónakázó tavat és turista paradicsomot akartak ott létrehozni.
A jelenleg érvényben lévő jogszabályok értelmében minden láp „ex lege” védett, a Csádalj is részét képezi az országos lápkataszternek. A terület pontosabb botanikai és zoológiai felmérését a Madártani Egyesület elvégeztette, és az adatokat átadta a Bükki Nemzeti Park Igazgatóságnak, akik ígérete szerint 2003-ban a területet tájvédelmi körzetté nyilvánítják, s ezáltal országos védelmet kap.

Zagyva-menti havária tározó

A Zagyva mentén több havária tározó is van, ezeket csak a szélsőségesen magas árvizekkor töltik fel vízzel.
A helyi csoportnak az az ötlete támadt, hogy ha a tározóban állandóan tartanának egy kevés vizet (20-100 cm mélységben), akkor kialakulhatna egy 2-3 hektáros vizes élőhely a Zagyva mellett. Ezen a vidéken nagyon kevés az ilyen sekély vízű terület. Természetvédelmi értékei mellett a tározó képes lett volna árvízvédelmi szerepét is ellátni.

A helyi vízügyi hatóság engedélyezte a tervet. A budapesti Vízügyi Minisztériumban is majdnem átfutott a dolog.
Ekkor jött a területre egy olyan szélsőségesen magas áradás, amikor az említett tározóban centimétereken múlott csak, hogy a víz nem csapott át a gátakon és nem öntötte el a falvakat. Szerencsére a tározóban előzőleg nem volt víz, ha lett volna, óriási katasztrófa következett volna be.

Civil szervezetek feladatai

Önkormányzati védelmi eljárási kezdeményezések általában nem természetvédelmileg megalapozottak, inkább a szépség, érdekesség, egyediség vezérli őket. Segíteni kell ezen területek védelmét is. Meg kell teremteni a megfelelő kezelést – kezelési terveket kell készíteni.
Környezet- és természetvédelmi tanácsadó irodák működtetésével segíteni kell az önkormányzatok döntéseit, valamint a megfelelő jogi szabályozást és természetvédelmi kezelést.
Segíteni kell az önkormányzatokat különböző pályázatok megírásában.
Publikálni a megyei hivatalos lapokban. Ezek közvetlenül a polgármesterekhez és a képviselőkhöz jutnak el.
Ismeretterjesztés, környezeti tudatformálás rendkívüli jelentőséggel bír, ezért folyamatos jelleggel biztosítani kell, együttműködve települések önkormányzatával, iskolákkal.
Együttműködések erősítése más szervezetekkel (nemzeti park igazgatóság, nemzetközi szervezetek stb.)

Helyi védelem jelene és jövője

Jelenleg nagyon sok olyan védett terület van, amelyek nem szakmai szempontok alapján lettek kijelölve. Alaposan fel kellene mérni, majd felülvizsgálni a helyi védelmet élvező és a nem védett területeket.
Egy kidolgozott értékelési rendszer alapján el lehet dönteni, hogy mely területeket kell védeni (megtartani a védelmet vagy védelem alá helyezni) és mely területek védelme nem fontos (esetleg megszüntetni a védelmet). Ezek után el kell készíteni a területek kezelési tervét, amit következetesen be kell tartani.
Egy ilyen átfogó felülvizsgálat nagyon sok személyi és anyagi befektetéssel jár. Kell valaki, aki koordinálja az egész projektet, valamint a szakemberek, akik a felméréseket végzik, terveket készítik. Nagyon sokat tud segíteni egy akcióban a helyi lakosság és a civil szervezet.

MELLÉKLETEK

SZEMELVÉNYEK A TERMÉSZETVÉDELEM JOGI HÁTTERÉBŐL

Természetvédelmi szempontból fontos általános jogszabályok listája

- 1976. évi 24. törvényerejű rendelet 4. § (természetvédelmi terület kisajátítása)
- 33/1976. (IX. 5.) MT rendelet 32. § (természetvédelmi terület kisajátítása)
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 281.§
- 6/1985. (XII. 28.) OKTH rendelkezés (szakértői tevékenység engedélyezése környezet- és természetvédelem területén, és a természetvédelem egyes területein szakértői tevékenység engedélyezése)
- 1991. évi XXXIII. Tv. 7-8. § (természetvédelmi területek önkormányzati tulajdonba adása)
- 1991. évi XLIX. Tv. 4. § (természetvédelmi területek csőd-, illetve felszámolási eljárás alóli mentessége)
- 7/1992. (II. 25.) FM rendelet 4. § (természetvédelmi területen növényvédelem légi járművel)
- 1992. évi II. tv. 13-27. § (természetvédelmi terület kijelölése mezőgazdasági szövetkezet közös használatában lévő földek felosztása során)
- 28/1994. (V. 20.) AB határozat (természetvédelmi terület kijelölése mezőgazdasági szövetkezet közös használatában lévő földek felosztása során, és természetvédelmi terület, illetve állat- és növényfajok védetté nyilvánítása)
- 1994. évi I.V. Tv. 42. §
- 29/1995. (V. 25.) AB határozat (természetvédelmi terület, illetve állat- és növényfajok védetté nyilvánítása)
- 1995. évi LIII. törvény (természetvédelmi terület, illetve állat- és növényfajok védetté nyilvánítása)
- 1995. évi XCIII. Tv. 4-6.§
- 1995. évi XXXIX. Tv. 6. § (természetvédelmi területek privatizációja)
- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- 1996. évi LIV. Törvény Az erdőről és az erdő védelméről
- 4/1997. (I. 10.) KTM rendelet, melléklet (természetvédelmi technikus szakképesítés szakmai és vizsgakövetelményei)
- 33/1997. (II. 20.) Korm.rend. (a természetvédelmi bírság kiszabásával kapcsolatos szabályokról)
- 13/1997. (V. 28.) KTM rendelet a védett természeti területek és értékek nyilvántartásáról
- 14/1997. (V. 28.) KTM rendelet a nemzeti parkok területének övezeti kategóriákba való besorolásáról
- 19/1997. (VII. 4.) KTM rendelet az elkobzott védett természeti értékekkel kapcsolatos intézkedésekről
- 83/1997. (IX. 26.) OGY határozat (természetvédelmi terület, illetve állat- és növényfajok védetté nyilvánítása)
- 48/1997. (X. 6.) AB határozat (természetvédelmi terület, illetve állat- és növényfajok védetté nyilvánítása)
- 33/1997. (XI. 20.) KTM rendelet a polgári természetőrökről
- 211/1997. (XI. 26.) Korm. rendelet a környezetvédelmi felügyelőségek, valamint a nemzeti park igazgatóságok feladat- és hatásköréről, továbbá a Környezet- és Természetvédelmi Felügyelőségről
- 36/1997. (XII. 8.) KTM rendelet a környezetvédelmi felügyelőségek, valamint a nemzeti parkok igazgatóságok illetékességi területéről
- 1997. évi CLIX. törvény A fegyveres biztonsági őrségről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról
- 1997. évi XLIX tv. 11-15. § (természetvédelmi őrszolgálat)
- 8/1998. (I. 23.) Korm. rendelet a védett állatfajok védelmére, tartására, bemutatására és hasznosítására vonatkozó részletes szabályokról
- 67/1998. (IV. 3.) Korm. rendelet a védett és fokozottan védett életközösségekre vonatkozó korlátozásokról és tilalmakról
- 13/1998. (V. 6.) KTM rendelet a barlangok nyilvántartásáról, a barlangok látogatásának és kutatásának egyes feltételeiről, valamint a barlangok kiépítéséről
- 146/1998. (IX. 9.) Korm.rend. 3. melléklet (természetvédelmi mérnökök képzése)
- 1999/17. Nemzetközi Szerződés a környezetvédelmi minisztertől (magyar-szlovák együttműködés)
- 166/1999. (XI. 19.) Korm. rendelet a tájvédelmi szakhatósági hatáskörbe tartozó engedélyezési eljárásokról
- 12/1999. (XII. 25.) KöM rendelet, melléklet
- 1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről, 147-149. §
- 4/2000. (I. 21.) Korm. rendelet a természetvédelmi őrökre, illetve őrszolgálatokra vonatkozó részletes szabályokról
- 9/2000. (V. 19.) KöM rendelet (természetvédelmi őrszolgálat)
- 2000. évi CXII. Tv. 23-25. § (természetvédelmi övezetekre vonatkozó előírások Balaton üdülőkörzetében)
- 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről
- 25/2001. (VI. 29.) AB határozat (természetvédelmi igazgatás, természetvédelmi hatósági feladatok ellátása, valamint természetvédelmi terület, illetve állat- és növényfajok védetté nyilvánítása)
- 46/2001. (XI. 17.) AB rendelet (természetvédelmi terület, illetve állat- és növényfajok védetté nyilvánítása)
- 30/2001. (XII. 28.) KöM rendelet (természetvédelmi kezelési tervek készítése és tartalma, valamint természetvédelmi terület, illetve állat- és növényfajok védetté nyilvánítása)
- 8005 és 8006/2001. (MK 156.) KöM tájékoztató (természetvédelmi terület, illetve állat- és növényfajok védetté nyilvánítása)
- 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelete

A természetvédelmi törvény kivonata

A teljes természetvédelmi törvény (azaz az 1996. évi LIII. törvény) kb. 30 oldal, melyből e kivonat mindössze 8 oldalt tartalmaz. Igyekeztünk azon részeket kiválasztani, amelyek fontosak lehetnek a képviselők, önkormányzati dolgozók, illetve a helyi jelentőségű természetvédelmi területek létrehozásában érintett földtulajdonosok, illetve földhasználók számára. A kiválasztott részekben **kiemeléseket végeztünk** a még gyorsabb áttekinthetőség érdekében.

1996. évi LIII. Törvény A természet védelméről (kivonat)

Alapfogalmak

4. § E törvény alkalmazásában:
b) természeti terület: valamennyi olyan földterület, melyet elsősorban természetközeli állapotok jellemeznek;
e) védett természeti érték (természetvédelmi érték): e törvény vagy más jogszabály által védetté, fokozottan védetté nyilvánított – kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő – élő szervezet egyede, fejlődési alakja, szakasza, annak származéka, illetőleg az élő szervezetek életközösségei, továbbá barlang, ásvány, ásványtársulás, ősmaradvány;
g) védett természeti terület: e törvény vagy más jogszabály által védetté vagy fokozottan védetté nyilvánított (kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő) földterület;
l) fenntartható használat (hasznosítás): a természeti értékek olyan módon és ütemben történő használata, amely nem haladja meg megújuló képességüket, nem vezet a természeti értékek és a biológiai sokféleség csökkenéséhez, ezzel fenntartva a jelen és jövő generációk életlehetőségeit;

Védetté nyilvánítási eljárás

22. § Kiemelt oltalmuk biztosítása érdekében védetté kell nyilvánítani a tudományos, kulturális, esztétikai, oktatási, gazdasági és más közérdekből, valamint a biológiai sokféleség megőrzése céljából arra érdemes
a) vadon élő szervezeteket, életközösségeiket, továbbá termő-, tartózkodó-, élőhelyeiket;
c) természetes, természetközeli tájakat, tájrészleteket; i) álló- és folyóvizeket, így különösen tavat, patakot, mocsarat;
23. § (1) Természeti érték és terület kiemelt oltalma a védetté nyilvánítással jön létre.
(2) E törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár. Az e bekezdés alapján védett természeti területek országos jelentőségűnek [24. § (1) bekezdés] minősülnek.
(4) A (2) bekezdés hatálya alá tartozó lápok, szikes tavak, kunhalmok és földvárak jegyzékét a miniszter a törvény hatálybalépésétől számított 3 éven belül közzéteszi és a jegyzéket évente felülvizsgálja. A jegyzék tájékoztató jellegű és nem érinti a (2) bekezdés alapján, e törvény hatálybalépésével bekövetkező védelmét.
(5) Ha védett természeti érték, terület védelme csak különleges intézkedésekkel biztosítható, a természeti értéket, területet vagy annak egy részét fokozottan védetté kell nyilvánítani.
24. § (1) Természeti területet [15. § (1) bekezdés] és más – e törvény 22. §-a alapján –

védelemre érdemes földterületet
a) országos jelentőségű terület esetén a miniszter
b) helyi jelentőségű terület esetén a települési – Budapesten a fővárosi – önkormányzat
rendeletben nyilvánít védetté.
(3) A védetté nyilvánítást kimondó jogszabály tartalmazza
a) a védetté nyilvánítás tényét, a természetvédelmi értékek megnevezését,
b) terület esetében annak jellegét, kiterjedését, a védetté nyilvánítás indokát, természetvédelmi célját, a földrészletek helyrajzi számait, az e törvényben meghatározott egyes korlátozások és tilalmak alóli esetleges felmentést, továbbá a természetvédelmi hatóság engedélyéhez, illetve hozzájárulásához kötött – a 21. §-ban, a 38–39. §-ban nem szabályozott – tevékenységek körét, valamint lehetőség szerint a földrészlet határvonalának töréspont koordinátáit.
25. § (1) Védetté nyilvánításra bárki javaslatot tehet. A védetté nyilvánítás előkészítése hivatalból indul meg.
(2) Ha az előkészítés helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánításra irányul, a helyi védetté nyilvánítást előkészítő települési önkormányzati jegyzőnek, főjegyzőnek (a továbbiakban együtt: jegyző), a terület védetté nyilvánításának indokoltságát alátámasztó iratok megküldése mellett meg kell keresnie az igazgatóságot, hogy kívánja-e a terület országos jelentőségű védett természeti területté nyilvánítását.
(6) A természeti terület védetté nyilvánításának előkészítése során az előkészítést végző – az érdekeltek álláspontjának megismerése érdekében – egyeztető megbeszélést és a szükséghez képest helyszíni szemlét tűz ki, amelyre – a kitűzött időpont előtt legalább 15 nappal – meghívja az (1) bekezdésben említett javaslattevőt, valamennyi érdekelt hatóságot, továbbá mindazokat, akikre a védetté nyilvánításból jogok vagy kötelezettségek hárulnak, illetőleg akik jogos érdekét a védetté nyilvánítás közvetlenül érinti. Jelentős számú érdekelt esetén a meghívás történhet hirdetménynek a helyi önkormányzat hirdetőtábláján történő kifüggesztésével vagy más, helyben szokásos módon történő közhírré tétele útján is.
(7) Az előkészítést végző az egyeztető tárgyalásról jegyzőkönyvet és összefoglalót készít, amelyet a védetté nyilvánításra vonatkozó javaslattal együtt előterjeszt a védetté nyilvánításra jogosulthoz.
26. § (1) A védett természeti területet a természetvédelmi hatóságnak meg kell jelölnie és fel kell hívnia a figyelmet annak védettségére, valamint a főbb korlátozó rendelkezésekre.
(2) Terület védetté, fokozottan védetté nyilvánításának tényét az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyezni, védettség feloldását követően a védettség tényét pedig törölni kell. A bejegyzést, illetve annak törlését a természetvédelmi hatóság hivatalból kezdeményezi.
27. § (1) Ha valamely védelemre tervezett terület jelentős károsodásának veszélye áll fenn, a természetvédelmi hatóság – az érdekelt hatóságok véleményének kikérése mellett – a területet azonnal végrehajtható határozattal, egy alkalommal ideiglenesen védetté nyilváníthatja. A határozatban előírhatja a terület kezelésével, a természeti értékek megóvásával kapcsolatos kötelezettségeket, továbbá a veszélyeztető tevékenység folytatását korlátozhatja, felfüggesztheti, illetve megtilthatja.

A védett természeti területek

(4) Természetvédelmi terület az ország jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területe, amelynek elsődleges rendeltetése egy vagy több természeti érték, illetve ezek összefüggő rendszerének a védelme. A 23. § (2) bekezdése alapján védett láp, szikes tó természetvédelmi területnek minősül.

Védőövezet

30. § (1) Védett természeti területet – szükség esetén – védőövezettel kell ellátni. A védőövezet kiterjedéséről – a 24. § (3) bekezdésének b) pontja figyelembevételével – a védettséget kimondó jogszabályban kell rendelkezni.

(2) A védőövezetben a természetvédelmi hatóság engedélyéhez vagy hozzájárulásához kötött tevékenységek körét

b) helyi jelentőségű védett természeti terület esetében a települési önkormányzat – fővárosban a fővárosi önkormányzat –rendeletben határozza meg.

(3) A védőövezet rendeltetése, hogy megakadályozza vagy mérsékelje azoknak a tevékenységeknek a hatását, amelyek a védett természeti terület állapotát vagy rendeltetését kedvezőtlenül befolyásolnák.

Védett természeti területre vonatkozó szabályok

31. § Tilos a védett természeti terület állapotát (állagát) és jellegét a természetvédelmi célokkal ellentétesen megváltoztatni.

32. § (1) A védett természeti területen lévő erdő elsődlegesen védelmi rendeltetésű.

(2) Az e törvény hatálybalépése után védett természeti területté nyilvánított erdők esetében a már meglévő üzemterv érintett részét a védetté nyilvánítást követően az erdészeti hatóság haladéktalanul, a természetvédelmi hatóság szakhatósági közreműködésével felülvizsgálja és szükség szerint módosítja.

(3) E törvény hatálybalépése előtt védett természeti területté nyilvánított erdők üzemterveit – ha azokat a védetté nyilvánítás előtt hagyták jóvá – az erdészeti hatóság a törvény hatálybalépésétől számított 1 éven belül a természetvédelmi hatóság szakhatósági közreműködésével felülvizsgálja és szükség szerint módosítja.

(2) Védett természeti területen lévő erdőben kerülni kell a teljes talaj-előkészítést és a vágásterületen az égetést.

(3) Védett természeti területen lévő erdőben, a kezelési tervben foglaltakkal összhangban

a) erdőnevelést a természetes erdőtársulások fajösszetételét és állományszerkezetét megközelítő, természetkímélő módszerek alkalmazásával,

b) erdőfelújítást a termőhelynek megfelelő őshonos fajokkal és – az (5) bekezdés a) pontja kivételével – természetes felújítási (fokozatos felújító vágás, szálalás, szálaló vágás) módszerekkel kell végezni.

Védett természeti területen erdőtelepítés kizárólag őshonos fafajokkal, természetkímélő módon és a termőhely típusra jellemző elegyarányoknak megfelelően végezhető.

(4) Védett természeti területen lévő erdőben a fakitermelést vegetációs időszak alatt csak kivételesen indokolt esetben (pl. növényegészségügyi okból), a természetvédelmi hatóság hozzájárulásával lehet végezni.

(5) Védett természeti területen lévő erdőben

a) tarvágás csak nem őshonos fafajokból álló, vagy természetes felújulásra nem képes állományokban – összefüggően legfeljebb 3 hektár kiterjedésben – engedélyezhető,

b) a fokozatos felújítást követő végvágás összefüggő kiterjedése az 5 hektárt nem haladhatja meg,

c) a végvágással, illetve tarvágással érintett erdőterülethez kapcsolódó állományrészekben további végvágásra, illetve tarvágásra csak akkor kerülhet sor, ha a korábban véghasznált területen az erdőfelújítás befejeződött.

(6) A (5) bekezdés a)–b) pontjaiban meghatározott tar-, illetve végvágás kiterjedése növényegészségügyi okból és az újulat fennmaradása érdekében, vagy természetvédelmi indok alapján kivételesen meghaladhatja az ott meghatározott területnagyságot.

(7) Védett természeti területen lévő, nem őshonos fafajokból álló erdőben a természet-

közeli állapot kialakítására a pótlás, az állománykiegészítés, az erdőszerkezet átalakítása, a fafajcsere, az elegyarány-szabályozás és a monokultúrák felszámolása útján kell törekedni.
(8) Véghasználat a (6) és a (7) bekezdésben meghatározott kivétellel csak a biológiai vágásérettséghez közeli időpontban végezhető.
35. § (1) Védett természeti területen a 7. § (2) bekezdésében foglaltakon túl
a) tilos olyan épületet, építményt, nyomvonalas létesítményt, berendezést létesíteni vagy üzembe helyezni, amely annak jellegét és állapotát veszélyezteti, károsítja, vagy ott a tájképi egységet megbontja;
b) gondoskodni kell a vadon élő szervezetek, életközösségeik, a biológiai sokféleség fennmaradásához szükséges természeti feltételek, így többek között a talajviszonyok, vízháztartás megőrzéséről;
c) a terület vagy annak meghatározott része felett a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére vagy szakhatósági hozzájárulásával repülés számára tiltott vagy korlátozott légteret kell kijelölni.
(2) Az (1) bekezdésben meghatározott kötelezettségek teljesítésére a természetvédelmi hatóság, vagy megkeresésére az arra hatáskörrel rendelkező hatóság kötelezi az érdekelteket és meghatározza a kötelezettség teljesítésének módját, így különösen a tevékenység abbahagyását, az eredeti állapot helyreállítását, valamint határidejét.
(3) Védett természeti területen lévő termőföld hasznosítási kötelezettségét a természetvédelmi hatóság függeszti fel.
36. § (1) A védett természeti területen a természetvédelmi kezelési módokat, korlátozásokat és tilalmakat, továbbá az egyéb kötelezettségeket a védetté nyilvánító jogszabályban kell megállapítani.
(2) Természetvédelmi kezelésnek minősül a védett természeti érték, terület felmérését és nyilvántartását, megóvását, őrzését, fenntartását, bemutatását, valamint helyreállítását célzó valamennyi tevékenység.
(3) Valamennyi védett természeti területre – az ott tevékenységet folytatókra kötelező erejű – kezelési tervet kell készíteni. A kezelési tervet 10 évenként felül kell vizsgálni.
(4) A kezelési tervek készítésére, tartalmára, jóváhagyására, a terv készítésére kötelezettre vonatkozó szabályokat a miniszter rendeletben állapítja meg.
37. § (1) Védett természeti területen lévő közúton a közlekedést (tartózkodást) – ha az a védett természeti területet vagy értéket zavarja, veszélyezteti, károsítja – a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére az útügyi hatóság korlátozza vagy megtiltja. Helyi közút esetében a korlátozást vagy tilalmat a jegyző rendeli el.
(2) Védett természeti területen vagy annak meghatározott részén a közlekedést és a tartózkodást, az (1) bekezdésben foglalt kivétellel – ha a védelem érdekei szükségessé teszik – a természetvédelmi hatóság korlátozhatja, illetve megtilthatja.
(3) Védett természeti terület károsítása, veszélyeztetése vagy jogellenes zavarása esetén a természetvédelmi hatóság köteles az ilyen magatartás tanúsítóját a tevékenység folytatásától eltiltani.
(4) Védett természeti területen a hatáskörrel rendelkező hatóság – szükség esetén a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére – építési, telekalakítási tilalmat, illetőleg egyéb, jogszabályban meghatározott használati korlátozást köteles elrendelni.
(5) Külterületi védett természeti terület belterületbe csak akkor vonható, ha a település belterülete is védett természeti terület.
38. § (1) Védett természeti területen a természetvédelmi hatóság engedélye szükséges különösen:
a) kutatás, gyűjtés, kísérlet végzéséhez; b) a gyep feltöréséhez, felújításához, felülvetéséhez, öntözéséhez, legeltetéshez, kaszáláshoz; c) a terület helyreállításához, jellegének,

használatának megváltoztatásához; d) termőföldnek nem minősülő földterület rendeltetésének, termőföld művelési ágának a megváltoztatásához; e) az erdőről és az erdő védelméről szóló törvény hatálya alá nem tartozó fa, facsoport, fasor, fás legelőn lévő fa kivágásához, telepítéséhez; f) nád és más vízinövényzet égetéséhez, irtásához, gyep- és parlagterület, tarló és szalma égetéséhez, valamint – a kijelölt és kiépített tűzrakóhely kivételével – erdőterületen tűz gyújtásához; g) növényvédő szerek, bioregulátorok és egyéb irtószerek, valamint a talaj termékenységét befolyásoló vegyi anyagok felhasználásához; h) horgászathoz; i) közösségi és tömegsportesemények rendezéséhez, sportversenyhez, technikai jellegű sporttevékenység folytatásához.
(2) A (1) bekezdés e) pontjában meghatározott eljárásban az erdészeti hatóság szakhatósági hozzájárulását be kell szerezni.
(3) Növény- és állategészségügyi karantén fertőzés és járványhelyzet elhárítása során, az (1) bekezdés g) pontja szerinti eljárás lefolytatása helyett, a természetvédelmi hatóságnak egyidejűleg be kell jelenteni a felhasználandó készítmény fajtáját.
(4) A kezelési terv meghatározhatja a védett természeti területen folytatandó tevékenységnek azokat a feltételeit, amelyek teljesítése a 38. § (1) bekezdésében meghatározott engedély beszerzése alól mentesít.
39. § (1) Védett természeti területre közvetlen kihatással lévő vagy azt közvetlenül érintő más hatósági eljárás során a természetvédelmi hatóság szakhatóságként működik közre, így különösen:
a) földrészlet megosztása, alakjának, terjedelmének megváltoztatása; b) telekalakítás, területfelhasználás, építés, létesítés és használatbavétel; c) nyomvonalas létesítmény és földmű építése;
d) vízimunka, vízilétesítmény és vízhasználat; e) ipari, mezőgazdasági, szolgáltatási tevékenység végzéséhez szükséges telep létesítésének engedélyezése során; f) az erdészeti, vadászati, halászati hatósági eljárásokban; g) bányatelek megállapításának, módosításának, az ásványi nyersanyag feltárására, kitermelésére, valamint a meddőhányó hasznosítására, a kitermelés szünetelésére, a bánya bezárására vonatkozó műszak üzemi tervek és a tájrendezési terv jóváhagyásának, továbbá a bányászati létesítmények építésének és üzembe helyezésének, valamint egyes gépek és berendezések bányabeli használatának engedélyezésekor, továbbá a bányászattal összefüggő vízjogi hatósági eljárásokban; h) termőföld más célú hasznosításának; i) külön jogszabályban meghatározott veszélyes anyag átszállításának, tárolásának engedélyezésekor.
(2) A külön jogszabályban meghatározott, környezetvédelmi szempontból történő határértékek megállapítására vonatkozó hatósági eljárásokban – ha az védett természeti területet érint – az igazgatóság szakhatóságként működik közre.
41. § (1) A tulajdonos, vagyonkezelő, használó köteles tűrni a természetvédelmi hatóságnak a védett természeti érték és terület oltalma, tudományos megismerése, bemutatása érdekében végzett tevékenységét, így különösen a természetvédelmi érték megközelítését, bemutatását, őrzését, állapotának ellenőrzését, és a hatósági tájékoztató, valamint eligazító táblák elhelyezését.
(2) A tulajdonos, vagyonkezelő, használó köteles tűrni, hogy a természetvédelmi hatóság a természeti érték oltalma, tudományos megismerése érdekében ingatlanát időlegesen használja, arra használati jogot szerezzen, vagy tulajdonjogát egyébként korlátozza.
(3) Az (1)–(2) bekezdésekben meghatározott tevékenységekkel okozott tényleges kárt meg kell téríteni.

Védett növény- és állatfajok, társulások

42. § (1) Tilos a védett növényfajok egyedeinek veszélyeztetése, engedély nélküli elpusztítása, károsítása, élőhelyeinek veszélyeztetése, károsítása.

43. § (1) Tilos a védett állatfajok egyedének zavarása, károsítása, kínzása, elpusztítása, szaporodásának és más élettevékenységének veszélyeztetése, lakó-, élő-, táplálkozó-, költő-, pihenő- vagy búvóhelyeinek lerombolása, károsítása.

58. § A természetvédelmi hatósági feladatokat első fokon

a) a települési önkormányzat államigazgatási, hatósági hatáskörébe nem tartozó ügyekben az igazgatóság,

b) a települési önkormányzat államigazgatási, hatósági hatáskörébe tartozó ügyekben a jegyző [az a) és a b) pontok együtt: természetvédelmi hatóság]

látja el.

Az önkormányzatok természetvédelmi feladatai

62. § (1) Törvényben meghatározott esetekben természetvédelmi feladatokat települési önkormányzatok is ellátnak.

(2) A helyi jelentőségű védett természeti terület fenntartásáról, természeti állapotának fejlesztéséről, őrzéséről a védetté nyilvánító települési önkormányzat köteles gondoskodni.

(3) A települési önkormányzat a természet védelmének helyi-területi feladatai ellátására az önkormányzat környezetvédelmi alapjában (Kt. 58. §) természetvédelmi célokat szolgáló részt hozhat létre.

63. § (1) A települési – fővárosban a fővárosi – önkormányzat képviselő-testülete önkormányzati természetvédelmi őrszolgálatot működtethet.

(2) Az önkormányzati természetvédelmi őr feladata a helyi jelentőségű védett természeti terület védelme érdekében a külön törvényben és az 59. §-ban meghatározott jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése.

(3) Az (1)–(2) bekezdésekben foglalt keretek között az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat tagjaira vonatkozó részletes szabályokat a Kormány rendeletben határozza meg. Az 59. § (4) bekezdésében meghatározott szolgálati szabályzat hatálya az önkormányzati természetvédelmi őrre is kiterjed.

Az állampolgárok részvétele a természet védelmében

65. § (1) A természeti területek és értékek jogellenes károsítása, veszélyeztetése esetén a természet védelme érdekében a természetvédelmi célú társadalmi szervezetek jogosultak fellépni, és

66. § (1) Az igazgatóságok, önkormányzatok természetvédelmi tevékenységét polgári természetőrök segíthetik.

Tulajdonjogi rendelkezések

68. § (2) A védett növény- és állatfaj egyede, továbbá a védett ásványi képződmény állami tulajdonban áll.

(6) Védett természeti érték és terület tulajdonjogának változásakor az államot elővásárlási jog illeti meg, amelyet az igazgatóság – más jogosultakat megelőzően – jogosult gyakorolni. Helyi jelentőségű védett természeti terület esetében – sorrendben az igazgatóságot követően – a települési önkormányzatot is megilleti az elővásárlási jog.

Támogatások és kártalanítás

71. § (1) A védett természeti értékek és területek megőrzését állami támogatás nyújtásával, adókedvezmény biztosításával, a természetkímélő gazdálkodást segítő hitelrendszerrel is támogatni kell.

(2) Támogatást kell biztosítani különösen:

a) a természetkímélő gazdálkodást folytatóknak,

b) élőhely rekonstrukciót, élőhely kialakítást végzőknek, kivéve, ha az erre irányuló kötelezettség megállapítására szankcióként került sor.

(3) A támogatás eseteit, mértékét, feltételeit, a kifizetés módját – e törvény keretei között – a Kormány rendeletben szabályozza.

(4) A kötelezettségek megtartását – a támogatás megfizetésének feltételeként – az igazgatóság rendszeresen, de évente legalább egy alkalommal ellenőrzi.

72. § (1) A védett természeti területeken természetvédelmi érdekből – az e törvény hatálybalépését követően – elrendelt mező- és erdőgazdasági korlátozás, illetve tilalom esetén, vagy a termelésszerkezet jelentős megváltoztatásának előírása következtében a tulajdonos tényleges kárát meg kell téríteni. A természeti kár megelőzése és megakadályozása érdekében jogszerűen előírt korlátozás vagy tilalom kártalanítási igényt nem keletkeztet.

Az (1)–(3) bekezdés szerinti kártalanítás részletes szabályait a Kormány rendeletben határozza meg.

77. § Az igazgatóság, illetve helyi védett természeti terület esetén a jegyző, jogszabályban meghatározott előírások teljesítése érdekében az ügyfeleket kötelezheti az eredeti állapot helyreállítására, különösen a károsodott természeti érték és terület, továbbá a védett természeti érték és terület helyreállítására.

78. § (1) Az igazgatóság, illetőleg helyi védett természeti terület esetében a jegyző korlátozhatja, felfüggesztheti vagy megtilthatja a védett természeti értéket és területet károsító vagy súlyosan veszélyeztető tevékenységeket. A határozat – a védett természeti érték, terület közvetlen vagy súlyos sérelme, illetve veszélyeztetése esetében – a jogorvoslatra tekintet nélkül azonnal végrehajthatóvá nyilvánítható.

Természetvédelmi bírság

80. § (1) Aki tevékenységével vagy mulasztásával

a) a természet védelmét szolgáló jogszabály, illetve egyedi határozat előírásait megsérti;

b) a védett természeti értéket jogellenesen veszélyezteti, károsítja, elpusztítja, vagy védett természeti terület állapotát, minőségét jogellenesen veszélyezteti, rongálja, abban kárt okoz; c) a védett természeti területet, továbbá barlangot jogellenesen megváltoztatja, átalakítja, illetve azon vagy abban a védelem céljával össze nem egyeztethető tevékenységet folytat; d) a védett élő szervezet, életközösség élőhelyét, illetőleg élettevékenységét jelentős mértékben zavarja; e) a természetvédelmi hatóság engedélyéhez, hozzájárulásához kötött tevékenységet engedély, hozzájárulás nélkül vagy attól eltérően végez természetvédelmi bírságot köteles fizetni.

(2) A természetvédelmi bírságot az igazgatóság, helyi jelentőségű védett természeti terület esetében pedig a jegyző szabja ki.

(3) A bírság kiszabására a természetvédelmi hatóságnak az (1) bekezdésben meghatározott cselekményről való tudomásszerzésétől számított 1 éven túl nincs lehetősége. Az elkövetésétől számított öt éven túl nem szabható ki bírság, kivéve, ha a cselekmény jogszerűtlen állapot fenntartásával valósul meg. Ebben az esetben az elévülés mindaddig nem kezdődik meg, amíg a jogszerűtlen állapot fennáll.

(5) A természetvédelmi bírság nem mentesít a büntetőjogi, a szabálysértési, a kártérítési

felelősség, valamint a tevékenység korlátozására, felfüggesztésére, tiltására, továbbá a helyreállításra vonatkozó kötelezettség teljesítése alól.

Polgári jogi felelősség

81. § (1) Az, aki a természet védelmére vonatkozó jogszabályokat, egyedi hatósági előírásokat megszegve kárt okoz, a kárt a Polgári Törvénykönyv 345–346. §-aiban foglalt szabályok szerint köteles megtéríteni.
(2) A természet védelmének szabályai megszegésével okozott kár magában foglalja:
a) a tényleges vagyoni kárt, b) az elmaradt hasznot, c) a károkozás felszámolásával kapcsolatban felmerült indokolt költséget, d) a természeti állapot és minőség károsodásából eredő, illetve e) a társadalom, annak csoportjai vagy az egyének életkörülményeinek romlásában kifejeződő nem vagyoni kárt.
(3) Károkozás esetén elsősorban a természetbeni helyreállítást kell megkísérelni, és a kár ebben az esetben – hacsak a helyreállítást nem a károkozó végzi – magában foglalja az eredeti állapot helyreállításának költségeit is.

Kezelési tervekről szóló rendelet kivonata

30/2001. (XII. 28.) KöM rendelet
a természetvédelmi kezelési tervek készítésére, készítőjére és tartalmára vonatkozó szabályokról
(kivonat)

1. § (1) E rendelet alkalmazásában
***a) a természetvédelmi kezelési terv:* a védett természeti terület [Tvt. 4. § *g)* pont] és természeti értékei felmérését és nyilvántartását, megóvását, fenntartását, bemutatását, valamint helyreállítását célzó valamennyi tevékenységet, továbbá a tervezési területen tartósan fennmaradó, vagy a jövőben várható gazdasági, gazdálkodási tevékenységeket és az azokra vonatkozó előírásokat magába foglaló terv,**
b) tervezési terület: a védett természeti terület, vagy annak az a része, amelyre a természetvédelmi kezelési terv készül.
(2) A helyi jelentőségű védett természeti területre vonatkozó természetvédelmi kezelési tervet az e rendelet *mellékletében* foglalt tartalmi követelmények szerint kell elkészíteni.
2. § (1) A természetvédelmi kezelési terv elkészítése annak a nemzeti park igazgatóságnak (a továbbiakban: igazgatóságnak) a feladata, amelynek az illetékességi területén a tervezési terület található.
(2) A természetvédelmi kezelési terv előkészítése során
a) a természetvédelmi kezelési tervet megalapozó dokumentáció,
b) a részletes kezelési terv tervezete, továbbá
c) a tervezési területet védetté nyilvánító jogszabály részét képező természetvédelmi kezelési kötelezettségeket összesítő rész [a *c)* pont a továbbiakban: természetvédelmi kezelési terv] tervezete
készítendő el.
(3) A 2. § (2) bekezdésében meghatározott iratok nem selejtezhető közokiratnak minősülnek.
3. § (1) Az igazgatóság a természetvédelmi kezelési terv tervezetére vonatkozóan beszerzi a tervezési területtel érintett
a) területi államigazgatási szervek,

b) települési önkormányzatok,
c) területi gazdasági kamarák,
d) tulajdonosok, vagyonkezelők, gazdasági tevékenységet folytatók
véleményét.
(2) A természetvédelmi kezelési terv tervezetével kapcsolatban a természetvédelmi célra alakult társadalmi és érdek-képviseleti szervezetek is jogosultak véleményt nyilvánítani.
(3) Az (1) bekezdésben foglaltak érdekében az igazgatóság írásban megkeresi az *a)-c)* pontban szereplő szerveket és szervezeteket, és megküldi részükre a természetvédelmi kezelési terv tervezetét. A tervezettel kapcsolatban a szervezetek - tevékenységi körüket érintően - 30 napon belül jogosultak véleményt adni.
(4) Az (1) bekezdés *a)* pontjában meghatározott szervek véleményét a kezelési terv tervezetének véglegesítése során figyelembe kell venni, kivéve, ha az abban foglaltak a természetvédelmi célok megvalósításával ellentétesek. Véleményeltérés esetén meg kell kísérelni az eltérést egyeztetés útján megszüntetni. Az egyeztetés tényét, a képviselt álláspontokat és azok indokait, valamint az egyeztetés ellenére fennmaradt véleményeltérést a védetté nyilvánításról szóló jogszabálytervezet felterjesztésében rögzíteni kell. A Környezetvédelmi Minisztérium (a továbbiakban: Minisztérium) a véleményeltérésről tájékoztatja a véleményeltérést fenntartó államigazgatási szerv minisztériumi szintű felettes szervét, mint a közigazgatási egyeztetésben részt vevő központi államigazgatási szervet. A véleményeltérés feloldására jogalkotásra vonatkozó rendelkezések előírásait kell megfelelően alkalmazni.
(5) Az (1) bekezdés *d)* pontjában felsoroltak véleményének megismerése, továbbá a (2) bekezdésben foglaltak érvényesítése érdekében a természetvédelmi kezelési terv tervezetének tervezési területével érintett települési önkormányzat, valamint az igazgatóság hirdetőtáblájára 15 napra kifüggeszti a természetvédelmi kezelési terv tervezetét. A kifüggesztés utolsó napjától számított 45 napon belül a természetvédelmi kezelési terv tervezetére a (2) bekezdés szerinti szervezetek is észrevételt tehetnek.
4. § (1) A 2. § (2) bekezdésében meghatározott dokumentumok tartalmi elemeit e rendelet melléklete tartalmazza.
(3) A természetvédelmi kezelési terv áttekintő térképei 1:100 000 méretarányú, EOTR szelvényezésű levezetett topográfiai térképek másolatai, részletes térképei 1:10 000 méretarányú állami topográfiai térképek, ennek hiányában átmenetileg külterületi földmérési átnézeti térképek másolatai.
(4) Az ingatlan-nyilvántartási térképek másolatai a külön jogszabályban meghatározott Védett Természeti Területek Törzskönyve részét képezik.
5. § (1) A természetvédelmi kezelési terv tervezetét - a 2. § (2) bekezdés *a)-b)* pontjában meghatározott dokumentumokkal együtt - az igazgatóság felterjeszti a Minisztériumhoz. A Minisztérium a felterjesztés alapján a jogszabályalkotásra vonatkozó előírások szerint előkészíti és egyezteti a tervezetet.
(2) Az e rendelet hatálybalépésekor természetvédelmi oltalom alatt nem álló természeti terület védetté nyilvánítási eljárása során a védetté nyilvánításra vonatkozó előterjesztésnek tartalmaznia kell a természetvédelmi kezelési terv tervezetét.
6. § (1) A természetvédelmi kezelési tervet szükség szerint, de legalább tízévenként felül kell vizsgálni és - amennyiben indokolt - módosítani.
(2) A természetvédelmi kezelési tervek felülvizsgálatára és módosítására az e rendeletnek a természetvédelmi kezelési tervek elkészítésére és egyeztetésére vonatkozó szabályait kell alkalmazni.

Melléklet a 30/2001. (XII. 28.) KöM rendelethez

A 2. § (2) bekezdés a) pontja szerinti dokumentumok tartalmi elemei

1. *Általános információk*

1.1. Összefoglaló adatok, 1.2. A tervezési terület rendeltetése, 1.3. A tervezési terület jogi helyzete, 1.4. A tervezési terület elhelyezkedése, határai, 1.5. Tulajdonosi, birtokviszonyok, használati jogok, 1.6. A tervezési területre vonatkozó tervezési és egyéb előírások, 1.7. A természetvédelmi kezelés szervezete és infrastruktúrája

2. *Leírás*

2.1. Környezeti jellemzők (Éghajlat, Hidrológia, Felszínalaktan, Földtan, vízföldtan, Talajtan) 2.2. Biológiai jellemzők (Növénytársulások, Növényvilág, Állatvilág) 2.3. Gazdasági, társadalmi és kulturális jellemzők (Mezőgazdaság, Erdőgazdálkodás, Vadgazdálkodás, Halászat, horgászat, Üdülés és idegenforgalom, Települési viszonyok, Ipar, bányászat, Oktatás, bemutatás, Kutatás, Egyéb használat, Kultúrtörténeti értékek)

2.4. Táji értékek 2.5. Adatbázisok (Számítógépes adatbázisok, A tervezési területre vonatkozó térképanyag,A területre vonatkozó fotóanyagok)

A 2. § (2) bekezdés b) pontja szerinti dokumentumok tartalmi elemei

3. *Célkitűzések meghatározása*

3.1. A tervezési terület természetvédelmi jelentőségének kiértékelése (Méret, Sokféleség, Természetesség, Ritkaság, Sérülékenység, Jellemzőség, A tervezési terület nagyobb ökológiai egységben elfoglalt helyzete (elhelyezkedés), A tervezési terület története, Potenciális természetvédelmi érték, Különleges jelentőség) 3.2. A tervezési terület legfontosabb természeti értékeinek meghatározása 3.3. Ideális kezelési célkitűzések (Elsődleges célkitűzések: a terület védetté nyilvánítását, nemzetközi védettségét indokló értékek megőrzése, fejlesztése, a veszélyeztetett fajok, élőhelyek fenntartásával, védelmével, az agresszív fajok korlátozásával, a hagyományos gazdálkodási módok megőrzésével, az ökológiai folyamatok (pl. szukcesszió) fenntartásával vagy fékezésével kapcsolatos célkitűzések. Másodrendű célkitűzések: a terület védetté nyilvánítási céljaihoz kevésbé kapcsolódó kívánt célok mint például a terület bemutatása, oktatási, kutatási és szabadidős hasznosítása. 3.4. Korlátozó és veszélyeztető tényezők (A tervezési terület természetes folyamatai, A tervezési területen kívüli természetes folyamatok, A tervezési területen belül érvényesülő emberi tényezők, A tervezési területre kívülről ható emberi tényezők, A természetvédelmi kezelés korlátai, A korlátozó tényezők hatása az ideális célkitűzésekre (második kiértékelés))

4. *Gyakorlati célkitűzések, stratégiák és feladatok meghatározása*

4.1. Gyakorlati célkitűzések 4.2. Természetvédelmi stratégiák (Élőhelyek kezelése, fenntartása, Fajok védelme, Látogatás, Oktatás és bemutatás, Kutatás, vizsgálatok, Terület- és földhasználat, Táj- és kultúrtörténeti értékek, Természetvédelmi infrastruktúra) 4.3. Kezelési feladatok (Adatgyűjtés, Kezelés, Kezelési előírások, Mezőgazdálkodásra vonatkozó kezelési előírások, Erdőgazdálkodásra vonatkozó előírások, Vadgazdálkodásra vonatkozó kezelési előírások, Vízgazdálkodást érintő kezelési előírások, Közlekedést érintő kezelési előírások, Építési tevékenységeket érintő kezelési előírások, Turizmust érintő kezelési előírások (idegenforgalom, üdülés, oktatás, rekreáció), Ipari és bányászati tevékenységeket érintő kezelési előírások, Települések egészét érintő kezelési előírások, Táji, kultúrtörténeti értékekkel kapcsolatos kezelési előírások, Adminisztráció)

5. *Munkaterv*

5.1. Középtávú munkaterv 5.2. Éves munkaterv

6. *A természetvédelmi kezelési terv végrehajtásának ellenőrzése és a terv felülvizsgálata*

A 2. § (2) bekezdés c) pontja szerinti dokumentumok tartalmi elemei

7. *A természetvédelmi kezelési terv*

A természetvédelmi kezelési terv a 4. Gyakorlati célkitűzések, stratégiák és feladatok meghatározása fejezeteiben részletesen megállapított, a tervezési területre vonatkozó azon összefoglalt természetvédelmi kezelési módokat, korlátozásokat és tilalmakat tartalmazza, amelyek a tervezési terület szereplőire kötelezettségeket állapítanak meg. F. fejezet része a természetvédelmi kezelési tervet jóváhagyó jogszabálynak, illetve a tervezési területet védetté nyilvánító jogszabálynak).

A 2. § (2) bekezdés a)-b) pontja szerinti dokumentumokhoz tartozó mellékletek

8. *Mellékletek*

8.1. Bibliográfia 8.2. Térképek, 8.3. Egyéb melléklet

Természetvédelemmel kapcsolatos önkormányzati feladatok listája

A következőkben röviden, magyarázat nélkül ismertetjük az önkormányzatok természetvédelemmel kapcsolatos feladatait. A listában az egyes bekezdésekben a jogszabályi idézet található, majd a jogszabályi hely megnevezése, utána pedig a végrehajtásért felelős szerv, illetve személy, majd zárójelben az adott jogszabály önkormányzati típust érintő rövidítései.

1. Helyi jelentőségű természeti területet és más - e törvény 22. §-a alapján - védelemre érdemes földterületet rendeletben védetté nyilvánít.
1996. évi LIII. törvény 24. § (1) b). Képviselő-testület, Közgyűlés (K-V-MJV-F)

2. A védettség feloldása esetén a védetté nyilvánításra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni azzal, hogy a helyi védett természeti terület védettségének feloldásához a természetvédelmi igazgatóság véleményét be kell szerezni.
1996. évi LIII. törvény 24. § (4). Képviselő-testület, Közgyűlés (K-V-MJV-F)

3. Helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánításra irányuló eljárásban a terület védetté nyilvánításának indokoltságát alátámasztó iratok megküldése mellett megkeresi a természetvédelmi igazgatóságot, hogy kívánja-e a terület országos jelentőségű védett természeti területté nyilvánítását.
1996. évi LIII. törvény 25. § (2). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

4. Természeti terület védetté nyilvánításának előkészítése során - az érdekeltek álláspontjának megismerése érdekében - egyeztető megbeszélést és a szükséghez képest helyszíni szemlét tűz ki.
1996. évi LIII. törvény 25. § (6). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

5. Az egyeztető eljárásról jegyzőkönyvet és összefoglalót készít, melyet a védetté nyilvánításra vonatkozó javaslattal együtt a képviselő-testület illetve a közgyűlés elé terjeszt.
1996. évi LIII. törvény 25. § (7). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

6. A védetté nyilvánításról rendelkező önkormányzati rendeletben biztosítani kell a területen a védetté nyilvánítás előtt megkezdett közérdekű tevékenységnek a szükséges mértékű folytatását.
1996. évi LIII. törvény 25. § (9). Képviselő-testület , Közgyűlés (K-V-MJV-F)

7. A védett természeti területet meg kell jelölnie és fel kell hívnia a figyelmet annak védettségére és a főbb korlátozó rendelkezésekre.
1996. évi LIII. törvény 26. § (1). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

8. Ha valamely védelemre tervezett területen a terület jelentős károsodásának veszélye áll fenn - az érdekelt hatóságok véleményének kikérése mellett - a területet azonnal végrehajtható határozattal, egy alkalommal ideiglenesen védett nyilváníthatja. A veszélyeztető tevékenység folytatását korlátozhatja, felfüggesztheti illetve megtilthatja.
1996. évi LIII. törvény 27. § (1). Jegyző, Főjegyző, Polgármester, Főpolgármester (K-V-MJV-F)

9. Az ideiglenes védettség a végleges védettséget kimondó jogszabály hatálybalépéséig, de legfeljebb három hónapig tartható fenn.
1996. évi LIII. törvény 27. § (2). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

10. Rendeletben határozza meg a helyi jelentőségű védett természeti terület védőövezetében az engedélyhez vagy a hozzájáruláshoz kötött tevékenységek körét.

1996. évi LIII. törvény 30. § (2). Képviselő-testület, Közgyűlés (K-V-MJV-F)

11. Védett természeti területen lévő helyi közúton a közlekedést (tartózkodást) - ha az a védett természeti területet vagy értéket zavarja, veszélyezteti, károsítja - a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére korlátozza vagy megtiltja.
1996. évi LIII. törvény 37. § (1). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

12. Védett természeti terület károsítása, veszélyeztetése vagy jogellenes zavarása esetén köteles az ilyen magatartás tanúsítóját a tevékenység folytatásától eltiltani.
1996. évi LIII. törvény 37. § (3). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

13. Védett természeti területen a - szükség esetén a természetvédelmi hatóság kezdeményezésére - építési, telekalakítási tilalmat, illetőleg egyéb, jogszabályban meghatározott használati korlátozást köteles elrendelni.
1996. évi LIII. törvény 37. § (4). Jegyző (K-V-MJV-FK)

14. A település külterületének belterületbe vonásához a természetvédelmi igazgatóság előzetes véleményét be kell szerezni. A külterület bevonásáról szóló önkormányzati rendelet egy példányát meg kell küldeni az igazgatóságnak.
1996. évi LIII. törvény 54. § (4). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

15. Illetékességi területén található helyi jelentőségű védett természeti területek fenntartására tervet készít, melyet rendelettel fogad el.
1996. évi LIII. törvény 55. § (1). Képviselő-testület, Közgyűlés (K-V-MJV-F)

16. A fenntartási terv előkészítése során be kell szerezni az igazgatóság véleményét. Az elfogadott önkormányzati természetvédelmi terv egy példányát meg kell küldeni az igazgatóságnak.
1996. évi LIII. törvény 55. § (2). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

17. Ellátja a természetvédelmi igazgatás jogszabályban meghatározott feladatait
1996. évi LIII. törvény 57. § (1). Képviselő-testület, Közgyűlés, Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

18. A települési önkormányzat államigazgatási hatósági hatáskörébe tartozó ügyekben ellátja az első fokú természetvédelmi hatósági feladatokat.
1996. évi LIII. törvény 58. § b). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

19. Gondoskodik a megye területén található helyi jelentőségű védett természeti területek védelmével kapcsolatos tevékenységek összehangolásáról. E feladatkörében:
1996. évi LIII. törvény 61. § (1)-(2). Közgyűlés - javaslatot tesz helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánításra: - a települési önkormányzat felkérése alapján részt vesz a helyi jelentőségű védett természeti területté nyilvánítás előkészítésében: - elősegíti a települési önkormányzatok természetvédelmi tevékenységét. (M)

20. Helyi jelentőségű védett természeti területek fenntartása érdekében megállapodást köthetnek vagy társulást hozhatnak létre.
1996. évi LIII. törvény 61. § (3). Képviselő-testület, Közgyűlés (K-V-MJV-F-M)

21. Törvényben meghatározott esetben természetvédelmi feladatokat is ellátnak.
1996. évi LIII. törvény 62. § (1). Képviselő-testület, Közgyűlés (K-V-MJV-F)

22. A helyi jelentőségű védett természeti terület fenntartásáról, természeti állapotának fejlesztéséről, őrzéséről köteles gondoskodni.
1996. évi LIII. törvény 62. § (2). Képviselő-testület, Közgyűlés (K-V-MJV-F)

23. A természet védelmének helyi-területi feladatainak ellátására az önkor-

mányzat környezetvédelmi alapjában természetvédelmi célokat szolgáló részt hozhat létre.
1996. évi LIII. törvény 62. § (3). Képviselő-testület, Közgyűlés (K-V-MJV-FK-F)

24. Önkormányzati természetvédelmi őrszolgálatot működtethet.
1996. évi LIII. törvény 63. § (1). Képviselő-testület, Közgyűlés (K-V-MJV-F)

25. Az önkormányzat által létrehozott természetvédelmi őrszolgálatról, illetőleg az alkalmazott önkormányzati természetvédelmi őrökről - a létrehozást, illetve az alkalmazást követő 15 napon belül - tájékoztatja a minisztériumot.
4/2000. (I. 21.) Korm. rendelet 1. § (5) a). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-FK-F)

26. Közvetlenül ellenőrzi az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat, illetőleg az önkormányzati természetvédelmi őrök feladatainak ellátását, működését.
4/2000. (I. 21.) Korm. rendelet 1. § (5) b). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-FK-F)

27. Biztosítja a továbbképzésen való részvétel feltételeit.
4/2000. (I. 21.) Korm. rendelet 7. § (3). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-FK-F)

28. Az önkormányzati természetvédelmi őrként foglalkoztatott személyek köréről nyilvántartást vezet.
4/2000. (I. 21.) Korm. rendelet 8. § (1), (2) c), (3). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-FK-F)

29. Az önkormányzati természetvédelmi őr adatait, valamint a természetvédelmi őri foglalkoztatás igazolásának másolatát a foglakoztatás megkezdésétől számított 15 napon belül megküldi a minisztériumba.
4/2000. (I. 21.) Korm. rendelet 8. § (4). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-FK-F)

30. Biztosítja az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat vagy az önkormányzati természetvédelmi őr működésének feltételeit.
4/2000. (I. 21.) Korm. rendelet 10. § (2). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-FK-F)

31. A természetvédelmi hatóság eljárásához szükséges adatokat köteles a hatóság rendelkezésére bocsátani.
1996. évi LIII. törvény 67. § (2). Képviselő-testület, Közgyűlés, Jegyző (K-V-MJV-FK-F-M)Főjegyző

32. Helyi jelentőségű védett természeti terület tulajdonjogának változásakor - sorrendben az állam után - megilleti az elővásárlási jog.
1996. évi LIII. törvény 68. § (6). Képviselő-testület, Közgyűlés (K-V-MJV-FK-F)

33. Helyi védett természeti terület esetén jogszabályban meghatározott előírások teljesítése érdekében az ügyfeleket kötelezheti az eredeti állapot helyreállítására, különösen a károsodott természeti érték és terület, továbbá a védett természeti érték és terület helyreállítására.
1996. évi LIII. törvény 77. §. Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

34. Helyi védett természeti terület esetében korlátozhatja, felfüggesztheti vagy megtilthatja a védett természeti értéket és területet károsító vagy súlyosan veszélyeztető tevékenységeket. Utóbbi esetben a határozatot azonnal végrehajthatóvá nyilváníthatja.
1996. évi LIII. törvény 78. § (1). Jegyző, Főjegyző, Polgármester, Főpolgármester (K-V-MJV-F)

35. Kiszabja a természetvédelmi bírságot
1996. évi LIII. törvény 80. § (2). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

36. Kezdeményezi az erdő elsődleges rendeltetésének megállapítását a városok, községek, a lakótelep és más települést védő településvédelmi, valamint belterületi erdő esetében.
1996. évi LIV. törvény 17. § (1) h), (4) d). Jegyző (K-V-MJV-FK)

37. Kezdeményezi az erdő elsődleges rendeltetésének megállapítását a természeti táj szépségének megőrzését, vagy a tájban történt káros beavatkozás takarását szolgáló tájképvédelmi erdő esetében.
1996. évi LIV. törvény 17. § (1) i), (4) e). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

38. Tájképvédelmi, valamint a védett erdő elsődleges rendeltetésének a megváltoztatásához előzetes szakhatósági hozzájárulást ad.
1996. évi LIV. törvény 21. § (2). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-F)

39. Kezdeményezheti az erdő elsődleges rendeltetésének közérdekből történő megváltoztatását, viseli az ebből eredő többletköltségeket.
1996. évi LIV. törvény 21. § (4) i). Jegyző, Főjegyző (K-V-MJV-FK)

40. Közérdekből erdőtelepítést valamint fásítást rendelhet el és viseli ennek költségeit.
1996. évi LIV. törvény 40. § (2), (4). Képviselő-testület, Jegyző (K-V-MJV-FK)

41. Fgyüttműködik az illetékes állami erdészeti szolgálattal a település-rendezési és fejlesztési feladatok ellátásában.
1996. évi LIV. törvény 98. § k). Képviselő-testület (K-V-MJV-FK)

42. Kijelöli azt a munkatársat, aki irányítja a polgári természetőrt.
33/1997. (XI. 20.) KTM rendelet 2. § (2). Képviselő-testület (K-V-MJV-FK)

43. Irányítja a polgári természetőrt
33/1997. (XI. 20.) KTM rendelet 2. § (2). Ügyintéző (K-V-MJV-FK)

44. Meghatározza a polgári természetőr részletes feladatait, irányításuk, ellenőrzésük rendjét a megállapodásban.
33/1997. (XI. 20.) KTM rendelet 2. § (3). Képviselő-testület (K-V-MJV-FK)

45. Nyilvántartást vezet a polgári természetőrökről
33/1997. (XI. 20.) KTM rendelet 7. § (1). Képviselő-testület (K-V-MJV-FK)

46. A polgári természetőr számára arcképes és sorszámozott igazolványt, valamint az igazolvány sorszámával megegyező sorszámú természetőr jelvényt bocsát rendelkezésre.
33/1997. (XI. 20.) KTM rendelet 7. § (2). Képviselő-testület (K-V-MJV-FK)

47. Ellátja a Balaton és a parti zóna nádasainak védelmével és a nádgazdálkodással kapcsolatos, a jogszabályban meghatározott feladatokat.
22/1998. (II. 13.) Korm. rendelet 3. §, 7. §. Jegyző (K-V-MJV-FK)

MINTALEVELEK

A tulajdonosokkal való egyeztetés mintalevele

Tisztelt Földtulajdonos!

…….. település Polgármesteri Hivatala nevében előkészítem településünk egyes természeti területeinek helyi védetté nyilvánítását. Az Ön tulajdonában álló … helyrajzi számú és művelési ágú területet (illetve területeket) a szakemberek helyi természetvédelmi oltalom alá helyezésre javasolták, így ezt a területet beterjesztem védetté nyilvánításra településünk Közgyűlése elé, várhatóan a 2003. ……. hó ……..-i ülésen.
Törvényi kötelességemnek eleget téve a tulajdonosok véleményének meghallgatására egyeztető fórumot hívok össze, melyen Ön is elmondhatja személyes véleményét a védetté nyilvánítással kapcsolatban. A fórumon jegyzőkönyvet készítünk az ott elhangzottakról, melyet csatolunk majd a Közgyűlés elé kerülő javaslathoz.

Az egyeztető fórum időpontja és helyszíne:

……., 200.. ……..

Amennyiben nem tud megjelenni, elküldheti - írásban meghatalmazott - képviselőjét is. Amennyiben kívánja, kifejtheti írásban is a véleményét, melyet kérünk a fent olvasható címre küldeni.
Kérem továbbá Önt, hogy a mellékelt tájékoztatókat olvassa el figyelmesen.

Tisztelettel:

……
Jegyző

……..…., 200.. …..

Tulajdonosok számára szakmai tájékoztató a helyi jelentőségű védetté nyilvánításról

Tisztelt földtulajdonos!

Az Ön birtokában álló földterület jelentős természeti értéket hordoz, vagy ilyen természeti értéket hordozó területhez tartozik szervesen, illetve azzal határos.
Ilyen természeti értéknek minősül például a szikes rét, homoki gyep, a mocsár, a láp, az üde kaszálók, továbbá a természetszerű erdő, a jelentősebb és egészségesebb nádas, és természetesen a védett növény és állatfajok egyes egyedei is.
E természeti értéket hordozó területek számos törvény által védett növény és/vagy állat élőhelye, melyek megőrzése, létük biztosítása hazánk, és így településünk feladata is. Több terület nemzetközi egyezmény által védett fajok élőhelyeinek számítanak.
A védetté nyilvánítással célunk, hogy e területek megőrződjenek az utókor számára, ne tűnjenek el nyomtalanul. További célunk, hogy a legtöbb helyen tovább folytatódjék a területek természetkímélő hasznosítása, megőrződjenek a külterjes gazdálkodás különböző formái. Célunk, hogy a területek ökológiai állapota javuljon, mely sok esetben hasznosításukat is eredményesebbé teszi.
A védetté nyilvánítással anyagi kára nem keletkezik sem a tulajdonosnak, sem pedig a tényleges földhasználónak, mivel magával a védetté nyilvánítással elsősorban nem anyagi kötelezettségei lesznek csak a tulajdonosoknak (pl. engedélyt kell kérni minden területet érintő jelentős beavatkozáshoz). A védetté nyilvánítással egyidőben életbe lépő kezelési tervek betartatása, illetve egyes kérelmek elutasítása azonban okozhat anyagi kárt. A tényleges anyagi károk megtérítése -a természetvédelmi törvény által szabott keretek közt- kötelessége lesz a természetvédelmi hatóságnak.
Mindemellett tudni érdemes, hogy – az Európai Uniós támogatási rendszereket figyelembe véve – az ilyen jellegű területek várhatóan támogatásban fognak részesülni. Erre jó példa, hogy az EU-ban már régóta működő, hazánkban 2002-ben elkezdődött Agrárkörnyezetvédelmi támogatások az ilyen jellegű területek támogatását teszi lehetővé. Leépülőben vannak a termelési támogatások (a túltermelési válság miatt) és növekszik az alternatív hasznosítások (biogazdálkodás, külterjes állattartás, felhagyás-termelésből kivonás, erdőtelepítés) támogatása. A védetté nyilvánítással csekély mértékű támogatás szerezhető hazai forrásokból is, amelyek védett területek fenntartására, természeti értékek létének biztosítására, élőhelyek fejlesztésére vehetők igénybe.
A tulajdonosokat, földhasználókat pályázati lehetőségek feltárásával, pályázatok megírásában kívánjuk segíteni annak érdekében, hogy minél sikeresebb legyen a hagyományos gazdálkodás fenntartása e földeken.
A területek folyamatos őrzése elősegítheti, hogy illegális, engedély nélküli fakivágások, bányászat, hulladéklerakás, nádégetés ne történhessen ezeken a területeken.
A védetté nyilvánítással növekszik az esély arra is, hogy a területeken megszűnjenek az illegális szemétlerakások, illetve a már meg lévők felszámolódjanak.

MINTARENDELET

Tata Város önkormányzati testületének 21/1999. (VII.10.) számú rendeletének felhasználásával készült mintarendelet

a természeti értékek védelméről és a természetvédelem helyi szabályairól

Az eredeti rendeletet kiegészítésekkel ellátta: Szilvácsku Zsolt

Tata Város Önkormányzati Képviselő-testülete a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 16.§ (1) bekezdésében, valamint az 1991. évi XX. törvény 85.§ (1) bekezdés a) pontjában biztosított jogkörében eljárva, illetve a természet védelméről szóló 1996. Évi LIII. törvény (továbbiakban: Törvény) 24.§ (1) b) pontja alapján, felülvizsgálva a természetvédelmi területek és a természeti értékek helyi védelméről szóló 2/1992. (I. 23.) számú rendeletét, az alábbi önkormányzati rendeletet alkotja.

1.§

A rendelet célja

A rendelet célja, hogy

(1) a város egyes természeti értékeinek helyi védettségét megerősítse, egyes értékek vonatkozásában – a természetvédelem szakmai követelményeinek szem előtt tartásával és az ökológiai szempontok alapján – a védettség tényét, területi hatályát és szabályozási módját felülvizsgálja, illetve új természetvédelmi területeket jelöljön ki;

(2) a természetvédelem helyi szintű szabályainak megállapításával aktív jogi eszközöket biztosítson a város területén található természetvédelmi értékek, természeti erőforrások megőrzéséhez és fenntartható fejlesztéséhez;

(3) a helyi természetvédelmi szabályozás eszközeit és gyakorlatát a nagyobb léptékű – a Tatai Kistérségre illetve tágabb környezetére is kiterjedő – ökológiai folyamatok és természetvédelmi törekvések, térségi együttműködések szolgálatába állítsa;

(4) előmozdítsa a társadalom bevonását a természeti értékek hatékony megőrzésébe és a széleskörű szemléletformálásba;

(5) elősegítse a város és a térség természeti értékeinek kutatását, oktatási, ismeretterjesztési és ökoturisztikai célú hasznosítását.

2.§

Védetté nyilvánítás és a védettség felülvizsgálata

(1) Terület természetvédelmi területté, illetve természeti értékek védetté nyilvánítását a jegyzőnél bárki kezdeményezheti. Az írásban benyújtott indítványban részletesen le kell írni a terület, illetve a természeti értékek védelmét indokoló körülményeket, a terület, illetve természeti érték pontos lelőhelyét (hrsz., utca, házszám), tulajdonosának, kezelőjének nevét és címét.

Az indítvánnyal kapcsolatban a jegyző kikéri az illetékes nemzeti park igazgatóság szakvéleményét, valamint az érintett terület, ill. érték tulajdonosának, kezelőjének álláspontját.

Az indítványt döntés céljából a jegyző terjeszti a képviselőtestület elé. Természetvédelmi területek és értékek kihirdetéséről és védelméről a képviselőtestület rendeletben rendelkezik.

(2) A védettség feloldására ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a védetté nyilvánításra, azzal, hogy a védettség feloldásához a nemzeti park igazgatóság szakvéleményét is ki kell kérni.

(3) A korábbi helyi jelentőségű természetvédelmi területté nyilvánított természeti értékek védettsége az alábbi elnevezéssel fennmarad:

a) „Tatai Öreg-tó Természetvédelmi Terület" (korábban: Öreg-tó és környéke)

b) „Réti-tavak környéke Természetvédelmi Terület" (korábban: Réti-tavak egy része)

c) „Fényes-patak menti rétek Természetvédelmi Terület" (korábban: Réti-tavak egy része)

d) „Angolkert Természetvédelmi Terület" (korábban: Angolpark)

e) „Fényes-fürdő Természetvédelmi Terület (korábban: Fényes és környéke)

f) „Kálvária-domb Természetvédelmi Terület (korábban: Öreg-tó és környéke egy része)

g) „Agostyáni Tojás-hegy Természetvédelmi Terület (korábban: Tojás-hegy)

h) „Dióspusztai kastélypark Természetvédelmi Terület" (mint korábban)

(1) Tata Város Önkormányzati Képviselő-testülete a 2.§ (1) bekezdésben foglaltakon túlmenően helyi jelentőségű védett természeti területet hoz létre Tata-Agostyán külterületén „Árendás-patak völgye Természetvédelmi Terület" elnevezéssel.

(2) Az (1) és (2) bekezdésben védetté nyilvánított természetvédelmi területek területi hatályát (térképi ábrázolását) e rendelet *1. Sz. Melléklete*, az érintett földrészletek helyrajzi adatait a *2.sz. Melléklete* tartalmazza.

(3) A helyi védelem alá tartozó egyedi természeti értékeket illetve egyedi tájértékeket a *3.sz.Melléklet* tartalmazza.

(4) Megszűnik a helyi védettsége a *4. Sz. Mellékletben* foglalt természeti területeknek és természeti értékeknek.

(5) A védett természeti értékek köréből kivonásra került természeti értékek megőrzéséről, jellegük fenntartásáról az egyéb jogszabályokban foglaltak szerint kell továbbra is gondoskodni.

(6) Tata Város Önkormányzati Képviselő-testülete egyes természetvédelmi területek hatékony védelme érdekében természeti-, kezelési- és – a Törvény 30.§ (1) bekezdése alapján – védőövezeteket jelöl ki. Ezek területi lehatárolását az *1. Sz. Melléklet* tartalmazza.

3.§

A védetté nyilvánítás indoka és célja

(1) Tatai Öreg-tó Természetvédelmi Terület (591,3 ha)

• A nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek védelméről szóló Ramsari Egyezmény jegyzékébe 1989. Március 17-én felvett európai jelentőségű madárgyülekezőhely megőrzése,

• A vízi és vízparti élőhelyek növénytársulásainak, állatközösségeinek fenntartása, védelmi helyzetük elősegítése,

• A városképileg is kiemelkedő jelentőségű tó természeti és kultúrtörténeti értékegyüttesének megőrzése,

• A rekreáció, a természetvédelmi oktatás, ismeretterjesztés és zöldturizmus lehetőségeinek biztosítása

(2) Réti tavak környéke Természetvédelmi Terület (43,6 ha)

• A tatai városhatár természetközeli arculatának megőrzése,

• A rét- és legelőterületek, nádasok és patakparti ligeterdők életközösségeinek, védett növényegyüttesének (különösen a nagy aggófű termőhelyének) fenntartása,

• A hagyományos gazdálkodás, állattartás feltételeinek biztosítása,

• A természetvédelmi ismeretterjesztés lehetőségeinek elősegítése

(3) Fényes-patak menti rétek Természetvédelmi Terület (59,2 ha)

• A tatai városhatár természetközeli arculatának megőrzése,

• A rét- és legelőterületek, nádasok és patakparti ligeterdők életközösségeinek, védett növényegyütteseinek fenntartása,

• A hagyományos gazdálkodás, állattartás feltételeinek biztosítása

• A természetvédelmi ismeretterjesztés lehetőségeinek elősegítése.

(4) Angolkert Természetvédelmi Terület (70,5 ha)

• Az 1782-ben az ország első angolparkjaként létrehozott park jellegének fenntartása, helyreállítása,

• Az erdőterületek, vizes és vízparti élőhelyek természetközeli jellegének megőrzése,

• A rekreáció, bemutatás és ismeretterjesztés lehetőségeinek biztosítása.

(5) Fényes-fürdő Természetvédelmi Terület (33,0 ha)

• Az elapadt tatai kasztforrások egykor legbővizűbb forráscsoportja környezetében kialakult vízi, lápréti és láperdei növényegyüttes és állatvilág megőrzése,

• A rekreáció kiemelt lehetőségeinek biztosítása

(6) Kálvária-domb Természetvédelmi Terület (7,9 ha)

• Az 1958-ban országos jelentőségűvé nyilvánított Kálvária-dombi Geológiai Természetvédelmi Területhez szervesen csatlakozó területrészek természetvédelmi jellegének biztosításával a Kálvária-dombnak, mint kiemelkedő geológiai és műemléki-kultúrtörténeti értékegyüttesnek – így a tájrendezett nyugati bányaudvar, az egykori Szent-Iván-hegyi kápolna és barokk Golgota szoborcsoport – megőrzése,

• Az Izraelita temető, mint a tatai zsidóság jelentős emlékegyüttesének és a temető örökzöld növényzetének fenntartása.

(7) Agostyáni Tojás-hegy Természetvédelmi Terület (1,0 ha)

• Az agostyáni falukép jellegzetes elemét nyújtó terület jellegének fenntartása,

• Oktatási bázisterület biztosítása a térségben folytatott környezeti neveléshez

(8) Dióspusztai kastélypark (5,6 ha)

• Az egykori ménesbirtok környezetében kialakított tájképi jelentőségű legelőterületek fenntartása

(9) Árendás-patak völgye Természetvédelmi Terület (35,0 ha)

• Az agostyáni községhatár tájképi értékeinek megőrzése,

• Az Árendás-patak völgyében kialakult rét- és legelőterületek életközösségeinek védelme,

• A természeti és táji értékeke fenntartása a kialakult állat-

(mindenekelőtt ló) tartás révén,

• A rekreáció és bemutatás lehetőségeinek biztosítása.

4.§

Általános természetvédelmi előírások

(1) A védett természeti területekre vonatkozóan e rendelet hatályba lépésétől számított 2 éven belül – a törvényben szabályozott előírások figyelembe vételével – természetvédelmi kezelési tervet kell kidolgozni.

(2) A védett természeti területekre vonatkozó kezelési terveket a 30/2001.(XII.28.)

KöM rendelet mellékletében foglalt tartalmi követelmények szerint kell elkészíteni.

(3) A kezelési terv készítése során az önkormányzat beszerzi az illetékes nemzeti park igazgatóság véleményét és egyeztet a terület kezelőivel illetve tulajdonosaival.

(4) A tilalmak, korlátozások illetve a természetvédelmi hatóság engedélyéhez kötött tevékenységek körét természetvédelmi övezetként – természeti-, kezelési- és védő övezetekre vonatkozóan – kell meghatározni.

(5) Az egyes természetvédelmi területek természeti-, kezelési- és védő övezeteinek kiterjedése nem csökkenthető.

(6) Az egyes övezetekre vonatkozó tilalmak, korlátozások és a természetvédelmi hatóság engedélyéhez kötött tevékenységek köre nem csökkenthető, az előírások csak szigorító jelleggel módosíthatók.

5.§

A természetvédelmi területek egyes övezeteire vonatkozó előírások

(1) A természetvédelmi területek vonatkozásában a Törvényben foglalt előírásokon túlmenően az alábbi szabályozást kell alapul venni.

(2) Természeti övezetre vonatkozó előírások

a) Tilos

• A természeti értékek jelentős zavarásával, károsodásával járó vízügyi munkálatok végzése, vízkivétel, vízkormányzás (kivéve, ha azok természetvédelmi céllal történnek),

• Erdő, rét, legelő művelési ágának megváltoztatása,

• Gyepfeltörés, tárcsázás,

• Növényvédőszer és műtrágya környezetbe juttatása,

• Erdőrészlet tarvágása,

• Fény-, zaj- vagy egyéb zavaró hatással járó munkálatok illetve tevékenységek végzése,

• Sugárzó, rádiójeleket kibocsájtó/továbbító berendezés telepítése,

• Mindennemű építési tevékenység és telekalakítás, kivéve azon eseteket, amennyiben az kifejezetten természetvédelmi célokat szolgál,

• A madarak és a vadállomány bármilyen eszközzel történő riasztása, vadászata,

• Mesterséges vadtartás, tenyésztés illetve vadfajok kibocsátása,

• Horgászati, halászati tevékenység,

• Járművel, gépjárművel történő behajtás, vízterület esetében vízijárművel történő behajtás (kivételt képez a természetvédelmi érdekből a természetvédelmi kezelő illetve hatóság részéről történő behajtás),

• A terület légterében légi járművel történő közlekedés illetve távirányítható légi eszköz használata 1000 méter magasság alatt,

• Tűzgyújtás, kivéve ha azt a természetvédelmi hatóság rendeli el,

• A terület üdülés és sportolás céljára történő bármilyen igénybevétele,

• Egyéb, a természeti övezet jellegét veszélyeztető tevékenység

b) A természetvédelmi hatóság engedélye szükséges

• A területen történő tartózkodáshoz, megfigyeléshez,

• A természevédelmi kezelési tervekben leírtaktól eltérő területkezelői tevékenység végzéséhez vagy felhagyásához,

• Állattartás, legeltetés végzéséhez,

• Növényzet égetéséhez, kaszálásához illetve gyűjtéséhez.

(3) A természetvédelmi területek **kezelési övezeteire** vonatkozó általános előírások

a) Tilos

• A forgalom elől elzárt, illetve közútnak nem minősülő sétányokra, szilárd burkolattal el nem látott utakra motorkerékpárral, illetve gépjárművel történő behajtás. A természetvédelmi hatóság csak a szolgálati, termelési vagy kezelési feladatokat ellátó személyek, szervezetek részére adhat írásbeli engedélyt a behajtáshoz. Az engedélynek tartalmaznia kell:

• Az engedély számát

• Az engedélyes nevét, lakcímét (székhelyét, telephelyét),

• A gépjármű típusát, forgalmi rendszámát,

• Az engedély érvényességi idejét, térbeli hatályát,

• A védelem érdekében szükséges esetleges korlátozásokat,

• A Tatai Öreg-tó Természetvédelmi Terület vonatkozásában a tavon motoros hajók üzemeltetése. Ez alól csak a tavon termelési és szolgáltató céllal működő gazdálkodó és kezelő szervezetek, valamint a tavon víziállással rendelkező kajak-, evezős- és vitorlás sportegyesületek képeznek kivételt. Ezen sportegyesületek összesen legfeljebb 6 motoros hajót üzemeltethetnek. Hivatalos versenynaptárban szereplő versenyek idejére illetve városi rendezvények alkalmával a mentő- és kísérőhajók számát az egyéb jogszabályok figyelembevételével kell meghatározni,

• A természeti övezet természeti értékeit veszélyeztető illetve károsító tevékenységek végzése,

• A földrészletek művelési ágának, méretének, alakjának megváltoztatása, kivéve a természet védelmét szolgáló beavatkozásokat.

b) A természetvédelmi hatóság engedélye szükséges

• A Tatai Öreg-tó Természetvédelmi Terület vonatkozásában mindennemű

fényreklám, világítótest elhelyezéséhez, üzemeltetéséhez illetve egyéb fény- és/vagy hanghatással járó rendezvény (pl. tűzijáték) lebonyolításához,

• A tavakon belsőégésű motorral hajtott vízijárművek, motoros hajók, távirányításos modellek használatához, beleértve a közforgalmú, termelési és szolgálati célú, valamint a sportversenyekre, edzésekre mentés céljából kirendelt motoros hajókat is,

• Mindennemű építési tevékenység és telekalakításhoz

(4) A természetvédelmi területek védőövezeteire vonatkozó előírások

a) Tilos

• a természetvédelmi területek belsőbb (kezelési illetve természeti) övezeteit károsító illetve veszélyeztető tevékenység végzése;

• ipari tevékenység végzése, illetve ilyen célt szolgáló létesítmények elhelyezése;

• a környezet szennyezésével illetve védett természeti értékek károsításával járó gazdálkodási mód, területhasználat;

• a természeti értékek jelentős zavarásával járó létesítmény elhelyezése illetve tevékenység végzése;

b) A természetvédelmi hatóság hozzájárulása szükséges

• a földrészletek művelési ágának megváltoztatásához;

• építési tevékenységhez;

• határértéket meghaladó zajhatással, illetve szennyező anyag kibocsátásával járó tevékenység végzéséhez

(5) A természetvédelmi területekre vonatkozó egyéb előírások tekintetében a védett területek természetvédelmi kezelési-fenntartási tervében foglaltakat kell alkalmazni, az abban nem szabályozott kérdésekben pedig a természet védelméről szóló 1996. évi LIII tv. megfelelő rendelkezéseit kell alapul venni.

(6) A védett természeti értékek természetvédelmi kezelési-fenntartási tervét a természetvédelmi kezelő, a polgári természetőrök illetve egyéb jelzések alapján, de legalább 5 évente felül kell vizsgálni.

6.§

A védett területek állapotának felülvizsgálata

(1) Az önkormányzat ellenőrizésre és tájékozódásra jogosult a védett terület állapotára vonatkozóan.

(2) A terület kezelőjének jelentést kell készítenie:

• minden naptári év végén a terület természeti állapotáról, az élőhelyekben bekövetkezett változásokról,

• a természetvédelmi kezelő által finanszírozott és engedélyezett kutatásokról,

• a természetvédelmi rekonstrukciók, rehabilitációk elvégzéséről,

• az élővilág- és hidrológiai monitoringról,

• a kezelési terv végrehajtásáról és az abban foglalt kezelések meghiúsulásáról, annak okairól.

(3) A terület kezelője feljegyzést készít:

• a terület tulajdonosaival és bérlőivel folytatott egyeztetésekről,

• minden rendkívüli természeti eseményről,

• alkalmi jellegű, a területre nézve új botanikai és zoológiai észlelésekről,

• negatív antropogén hatásokról.

(4) A kezelő az elkészített jelentést és a feljegyzést évente egy példányban átadja az önkormányzat számára.

(5) A védett területek és értékek állapota minden év végén vizsgálatra kerül, amely vizsgálatnak a célja, hogy:

(a) a város természeti értékeinek állapotáról és a szükséges teendőkről a képviselőtestület tagjai és a hivatal dolgozói tájékozódhassanak, illetve tájékoztassák a település lakosságát közös értékeikről;

(b) a 6. számú mellékletekben szereplő kezelési rendelkezéseket a területek állapota által indokolt mértékben módosítsák;

(6) A vizsgálat eredményeit és következtetéseit tartalmazó tájékoztatót a jegyző terjeszti a képviselő testület elé, amelyről a testület határozatot hoz.

(7) A vizsgálatba be kell vonni a Társadalmi Természetvédelmi Kerekasztal résztvevőit is.

(8) A vizsgálat alapját kell képezzék egyebek mellett a (2) és (3) bekezdésben meghatározott jelentések és feljegyzések is.

7.§

Az egyes természetvédelmi területekre vonatkozó kezelési rendelkezések

(1) A természetvédelmi kezelési terv kezelési kötelezettségeket összesítő része (továbbiakban: kezelési rendelkezések), a kezelési terv 4. Gyakorlati célkitűzések, stratégiák és feladatok meghatározása fejezeteiben részletesen megállapított, a tervezési területre vonatkozó azon összefoglalt természetvédelmi kezelési módokat, korlátozásokat és tilalmakat tartalmazza, amelyek a tervezési terület szereplőire kötelezettségeket állapítanak meg.

(2) A védett területek elkészült kezelési rendelkezései ezen rendelet mellékleteként kerül kihirdetésre. A 6. melléklete tartalmazza az alábbi védett területekre vonatkozó kezelési rendelkezéseket:

• Fényes-forrástavak TT

• Fényes-patak menti rétek TT

• Réti-tavak környéke TT

8.§

A védett természeti területek fenntartásának, kezelésének anyagi alapja

(1) A védetté nyilvánított természeti értékek kezeléséhez, fenntartásához, bemutatásához, helyreállításához szükséges költségek fedezetéről az önkormányzat az éves költségvetésében illetve a helyi környezetvédelmi alap útján gondoskodik.

(2) Természetvédelmi terület kezelésével, természetvédelmi kezelői feladatokkal más, arra alkalmas szervezet is megbízható.

(3) A természetvédelmi kezeléssel megbízott szervezeteknek a fenntartáshoz szükséges kiadásaik fedezeteként az önkormányzat a természetvédelmi területek természeti övezetei esetében 1000,- Ft/ha, a kezelési- és védő övezetek esetében 500,- Ft/ha összeget biztosít.

(4) A természetvédelmi hatóság részéről kiszabott bírságokból befolyt összeget az érintett természeti érték fenntartására, helyreállítására, kezelésére kell fordítani.

(5) A természetvédelmi feladatokkal megbízott polgári természetőrök munkájukat díjazás nélkül látják le, a természetvédelmi hatóság előzetes felkérése alapján történő feladatellátás során felmerülő tényleges költségeiket azonban a környezetvédelmi alapterhére meg kell téríteni.

9.§

A társadalom bevonása a védett természeti értékek megőrzésébe

(1) Tata Város Önkormányzati képviselőtestülete a védett természeti értékek megőrzését – a vonatkozó jogszabályokban biztosított lehetőségek szerint – önkormányzati természetvédelmi őr(ök) foglalkoztatásával, illetve polgári természetvédelmi őrök bevonásával teszi hatékonyabbá.

(2) A védett természeti értékek fenntartása érdekében az önkormányzat Társadalmi Természetvédelmi Kerekasztalt hoz létre. A Társadalmi Természetvédelmi Kerekasztal résztvevői:

• a képviselőtestület környezet- és természetvédelmi bizottságának elnöke vagy meghatalmazott tagja

• Tata Város Polgármesteri Hivatal környezet- és természetvédelmi referense

• a környezet- és természetvédelemmel (is) foglalkozó civil szervezetek 1-1 képviselője

• a természetvédelmi kezeléssel megbízott szervezetek 1-1 képviselője

• a város területén működő polgári természetőrök

• a településen működő és a természet- és környezetvédelemben aktív iskolák képviselői

(3) A Társadalmi Természetvédelmi Kerekasztalt a résztvevők kezdeményezésére szükség szerint, de évente legalább egy alkalommal hívja össze Tata város polgármestere. A részvételre jogosultak köre Társadalmi Természetvédelmi Kerekasztal javaslata alapján módosítható.

(4) A Társadalmi Természetvédelmi Kerekasztal egyszerű szótöbbséggel hoz javaslatokat, fogalmaz meg ajánlásokat.

(5) A Társadalmi Természetvédelmi Kerekasztal által megfogalmazott rendeletmódosítási, kezelési illetve egyéb szabályozási javaslatok alapján szükségessé váló intézkedéseket a természetvédelmi hatóság – a vonatkozó jogszabályi keretek között figyelembe veszi.

10.§

Szabálysértés, természetvédelmi bírság

(1) Szabálysértést követ el és 10.000,- Ft pénzbírsággal büntethető az, aki

a) védett természeti értéken illetve annak közvetlen környezetén engedély nélkül bárminemű változást eszközöl;

b) természetvédelmi terülten arra ki nem jelölt helyen tüzet rak;

c) természetvédelmi terület közforgalom elől elzárt részére engedély nélkül motorkerékpárral illetve gépjárművel behajt vagy ott tartózkodik;

d) természetvédelmi területen szemetet helyez el;

e) a természetvédelmi területek védőövezeteire vonatkozó előírásokat megszegi

(2) A természetvédelmi területek természeti övezeteire és kezelési övezeteire vonatkozó előírások megszegése esetén, illetve az (1) bekezdésben nem szabályozott esetekben a természetvédelmi bírság kiszabásával kapcsolatos szabályokról szóló 33/1997. (II.20.) Korm. rendeletben és a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvényben foglaltak szerint kell eljárni és a bírság mértékét megállapítani.

11.§

Egyéb rendelkezések

(1) Jelen rendeletben nem szabályozott kérdésekben a természet védelméről szóló 1996. évi LIII törvény és az ahhoz kapcsolódó jogszabályok előírásait kell alkalmazni.

Dátum

polgármester jegyző

AJÁNLOTT ÉS FELHASZNÁLT IRODALOM

- A természet védelméről szóló (1996. évi LIII.) törvény
- Andrési Pál: Cselekvő természetvédelem. JGYTF Kiadó, Szeged, 1998.
- Bodnár L. (szerk.): A magyarországi természet- és környezetvédelem földrajzi vonatkozásai (Főiskolai jegyzet). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993.
- Borhidi A. - Sánta A.: Vörös Könyv Magyarország növénytársulásairól. TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó, Budapest, 1999.
- Barati Sándor (szerk.): Az erdő. Ökológiai Intézet, Miskolc, 1996.
- Ökológiai hálózatok Európában. CEEWEB, Miskolc, 1997.
- C.J.Hawke és P.V.José: Nádasok kezelése gazdasági és természetvédelmi szempontok szerint. MME-RSPB, Budapest, 2002
- Cs. Tábori Hajnalka: A dél-nyírségi erdőspuszták. TKM Egyesület, 1996.
- Faragó Sándor: Élőhelyfejlesztés az apróvad-gazdálkodásban. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 1997.
- Farkas S. (szerk.): Magyarország védett növényei. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 1999.
- F. Nagy Zs. (szerk.) Természetvédelem Magyarországon. Ökológiai Intézet, Miskolc, 1996.
- Frank Tamás (szerk.): Természet-Erdő-Gazdálkodás. MME – Pro Silva, Eger, 2000
- Fülöp Gyula és Szilvácsku Zsolt (szerk.): Természetkímélő módszerek a mezőgazdaságban. MME, Eger, 2000.
- Garami László, Garami Lászlóné: Zöld utakon: Védett természeti értékeink útikalauza. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 1997.
- Graham M. Tucker and Michael I. Evans: Habitats for Birds in Europe, Conservation Strategy for Wider Environment. BirdLife International, Cambridge, 1997.
- Dr. Gyulai Iván: Az Európai Unió és a Biológiai Sokféleség. MTVSZ, Budapest, 1998.
- Hortobágyi Tibor (szerk.): Agrobotanika. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1986.
- Dr. Kalotás Zsolt (szerk.): Nemzeti Parkjaink: Jelen és jövő. AQUA Kiadó, Budapest, 1996.
- Környezetvédelmi Lexikon I-II. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993.
- Lester R. Brown et al.: A világ helyzete (sorozat) 1992-2002. Föld Napja Alapítvány, Budapest.
- Lovászi Péter (szerk.): Javasolt különleges madárvédelmi területek Magyarországon. MME, Budapest, 2002.
- Molnár Attila, Sulyok József, Vidéki Róbert: Vadon élő orchideák. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1995.
- Nagy Szabolcs: Fontos Madárélőhelyek Magyarországon, MME, Budapest, 1998.
- Norman Myers : A süllyedő bárka. Natura Kiadó, Budapest, 1982.
- Paul és Anne Ehrlich: A fajok kihalása. Göncöl Kiadó, Budapest, 1995.
- Rakonczay Z. (szerk.): Vörös Könyv. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990.
- Rakonczay Z. (szerk.): Csévharaszttól Bátorligetig. Az Észak-Alföld természeti értékei. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1988.
- Rakonczay Z. (szerk.): Természetvédelem. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 1998.
- Schmidt E.: Egy maréknyi természetvédelem. MME, Budapest, 1992.
- Schmidt E., Veres László: Nádasok élővilága. Officina Nova Kiadó, Budapest, 1991
- Takácsné Bolner Katalin (sorozatszerk.): Védett Természeti Területeink. KTM, Budapest, 1999.
- Tardy J. (szerk.): A magyarországi települések védett természeti értékei. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 1998.
- Varga Z. (szerk.): A biológiai sokféleség állapota és védelme Magyarországon. Fenntartható Fejlődés Bizottság, Budapest, 1998.
- Dr. Vásárhelyi Tamás, Veres László: Folyók, tavak élővilága. Officina Nova Kiadó, Budapest, 1992.
- WWF sorozat: Magyarországi árterek természetvédelmi problémái (1993); A fás legelők természetvédelme (1997); A mezőgazdasági és természetvédelmi politika összehangolódásának lehetőségei Magyarországon : Különös tekintettel a Környezetileg Érzékeny Területek rendszerének hazai bevezetésére (1995); Vadon élő állatfajok fennmaradásának lehetőségei mezőgazdasági környezetben Magyarországon (1995); Biológiai sokféleség megőrzésének lehetőségei Magyarországon (1995); Az intenzív mezőgazdaság és földhasználat hatása a természeti értékekre Magyarországon (1992); A mezőgazdaság és a természetvédelmi politika összehangolásának lehetőségei az Európai Unióban (1995); Extenzív mezőgazdaság és természetvédelmi jelentősége Magyarországon ('94); Természeti értékeink megőrzésének lehetőségei az Európai Unióban ('99);
- Zöld Tények Könyve. Greger-Delacroix Kiadó, Budapest, 1998.

Folyóiratok

- Élet és Tudomány
- Gaia Sajtószemle
- Madártávlat
- Süni
- Süvöltő
- Természet Világa
- Természetbúvár

NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁGOK ELÉRHETŐSÉGEI

Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

3758 Jósvafő, Tengerszem oldal 1.
Tel.: (48) 350-006

Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság

8200 Veszprém, Vár u. 31.
Tel.: (88) 577-730

Bükki Nemzeti Park Igazgatóság

3304 Eger, Sánc u. 6.
Tel.: (36) 411-581

Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság

7625 Pécs, Tettye tér 9.
Tel.: (72) 517-200

Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság

1021 Budapest, Hűvösvölgyi út 52.
Tel.: (1) 391-4610

Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság

9435 Sarród, Kócsagvár, Pf. 4.
Tel.: (99) 537-620

Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság

4024 Debrecen, Sumen u. 2.
Tel.: (52) 529-920

Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság

6001 Kecskemét, Liszt F. u. 19.
Tel.: (76) 482-611

Körös-Maros nemzeti Park Igazgatóság

5540 Szarvas, Anna-liget, Pf. 72.
Tel.: (66) 313-855

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság

9941 Őriszentpéter, Siska szer 26/a.
Tel.: (94) 548-036

TÁRSADALMI SZERVEZETEK ELÉRHETŐSÉGEI

Terjedelmi okokból nem közölhettük minden olyan szervezetnek vagy szakembernek a címét, akik a természetvédelem jelszavát zászlójukra tűzték, de a helyi védetté nyilvánításokkal kapcsolatos feladatok ellátásában leginkább járatos szervezetek itt találhatók:

ORSZÁGOS SZERVEZETEK
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület *(Szilvácsku Zsolt)* 1121 Budapest, Költő u. 21. Tel.: (1) 275-6247
Magyar Természetvédők Szövetsége *(Sándor Szilvia, Lukács Attila)* 1091 Budapest, Üllői út. 91/b. Postacím: 1450 Budapest, Pf. 123. Tel.: (1) 216-7215
WWF – Világ Természetvédelmi Alap Magyarország Alapítvány 1124 Budapest, Németvölgyi út 78/b. Tel: (1) 214-5554
REGIONÁLIS SZERVEZETEK
E-misszió Természet-és Környezetvédelmi Egyesület *(Lukács Attila)* 4400 Nyíregyháza, Szabolcs u. 6. Tel: (42) 423-818, (42) 504-403, (20) 342-38-39
Hajdúböszörményi Ifjúsági Természetvédő Kör *(Horváth Tibor)* 4220 Hajdúböszörmény, Bocskai tér 2., Tel: (52) 280-038
Kiss Ferenc Csongrád Megyei Természetvédelmi Egyesület *(dr. Ilosvay György, Bojtos Ferenc)* 6725 Szeged, Boldogasszony sgt. 6., Tel: (62) 424-392
Nimfea Természetvédelmi Egyesület *(Sallai R. Benedek)* 5421 Túrkeve, Pf. 33., Tel: (56) 361-505
Pro Vértes Közalapítvány *(Viszló Levente)* 8085 Bodmér, Vasvári Pál u. 11., Tel.: (22) 354-149
Somogy Természetvédelmi Szervezet *(Tömösváry Tibor)* 8708 Somogyfajsz, Kossuth u. 62., Tel: (85) 337-146
Zöld Akció Egyesület *(Demeter Zoltán)* 3501 Miskolc, Pf. 659., Tel: (46) 508-701

HELYI SZERVEZETEK

Dél-alföldi régió

BÁCS-KISKUN MEGYE

Kalocsakörnyéki Környezetvédelmi Egyesület *(Szalmay László)*
6300 Kalocsa, Szent István király út 30., Tel.: (78) 462-863

MME Bács-Kiskun megyei 7. sz. HCS *(Vajda Zoltán)*
Cím: 6000 Kecskemét, Liszt u. 19. Tel.: (76) 482-611, E-mail: vajdaz@knp.hu

Szélkiáltó Természetvédő Egyesület *(Fehér Péter)*
6400 Kiskunhalas, Felsőszállás u. 96., Tel.: (30) 405-4667

Természet- és Környezetvédők Solti Egyesülete *(Kacziba Lajosné)*
6320 Solt, Törley B. u. 10., Tel.: (78) 486-028, (78) 486-127

BÉKÉS MEGYE

MME Békés megyei 2. sz. HCS *(Tőgye János)*
5700 Gyula, Hétvezér u. 5. Tel.: (60) 437-551, (30) 406-4404,
E-mail: 4064404@westel900.net

CSONGRÁD MEGYE

Beretzk Péter Természetvédelmi Klub Egyesület *(Sára Endréné)*
6758 Röszke, Juhász Gy. u. 1., Tel.: (62) 273-420/ (62) 273-556,
E-mail:zssara@matavnet.hu

CSEMETE *(dr. Ilosvay György, Bojtos Ferenc)*
6725 Szeged, Stefánia u. 6., Tel.: (62) 424-392,
E-mail: csemete01@egon.gyaloglo.hu

GEO-ENVIRON *(dr. Tóth Imre)*
6726 Szeged, Csíz u. 5/5., Tel.: (62) 437-215,
E-mail: geo-environ@extra.hu/www.extra.hu/geo-environ

MME Csongrád megyei 15. sz. HCS *(Lovászi Péter)*
Szeged, Kossuth L. sgt. 29. 3 emelet, 6701 Szeged, Pf. 708.
Tel.: (62) 437-407, (30) 285-4919, Fax: (62) 442-281,
E-mail: csongrad@mme.hu, shrike@freemail.hu

Észak-alföldi régió

Hajdú-bihar megye

BIOCÉN Klub *(dr. Budayné dr. Kálóczi Ildikó)*
4024 Debrecen, Szombathi I. u. 12.
Tel.: (52) 411-225, (52) 314-810, (52) 419-297,
E-mail:budayne@freemail.hu

DATE Természetvédelmi Klub *(dr. Juhász Lajos)*
4032 Debrecen, Böszörményi út 138., Tel.: (52) 347-888

Dél-nyírségi Bihari Tájvédelmi Egyesület *(dr. Gyarmathy István)*
4241 Bocskaikert, Pillangó u. 5., Tel.: (52) 385-397, (52) 410-645,
E-mail:gyistvan@www.hnp.hu

Fauna Természetvédelmi Egyesület *(Rapi Sándor)*
4032 Debrecen, Fácán u. 3., Tel.:(52) 422-832, E-mail:rapi@axelero.hu

Hajdúböszörményi Ifjúsági Természetvédő Kör *(Horváth Tibor)*
4220 Hajdúböszörmény, Bocskai tér 2., Tel.: (52) 280-038 Fax: (52) 561-101,
E-mail:hitvk@zpok.hu

Magyar Humánökológus Társaság Tiszántúli Szervezete *(Orosz Tamás)*
4032 Debrecen, Jerikó u. 17-19., Tel.:(52) 480-597, (52)-480-596,
E-mail:mahutkot@c3.hu, mhttk@zpok.hu

MME Hajdú-Bihar megyei 3. sz. HCS *(Szakál László)*
4028 Debrecen, Hadházi u. 135. IV. 10., Tel.:(52) 434-953, (20) 9214-839,
(30) 243-9977, E-mail:mehbcs@c3.hu, szakal@kfrtkf.hu

ÖKO-Centrum Alapítvány *(Ceglédi Erika)*
4029, Debrecen, Dienes János u 27. III 9., Tel.:(52) 411-240,
(52)412-596

Püspökladányi Természetvédő Csoport *(Boruzs András)*
4150 Püspökladány, Katona J. u. 32., Tel.:(54) 452-687, (52) 316-666

SZERKŐ Egyesület *(dr. Budayné dr. Kálóczi Ildikó)*
4024 Debrecen, Söregi I. u. 6., Tel.: (52) 411-225, (52) 314-810,
E-mail:budayne@freemail.hu

JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYE

MME Jász-Nagykun-Szolnok megye 17. sz. HCS *(Urbán Sándor)*
5001 Szolnok, Pf. 188, Tel.:(56) 429-623,
E-mail:mikes.kelemen1@dpg.hu, mikeskelemen@hotmail.com

NIMFEA Természetvédelmi Egyesület *(Sallai R. Benedek)*
5420 Túrkeve, Kenyérmezei u. 2/d., Tel.:(56) 361-505,
E-mail:nimfea@externet.hu

Tisza Klub *(Hamar József)*
5000 Szolnok, Szapáry u. 19., Tel.:(56) 375-497, (56) 424-695,
E-mail:tiszaklub@externet.hu

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYE

E-misszió Természet-és Környezetvédelmi Egyesület *(Lukács Attila)*
4400 Nyíregyháza, Szabolcs u. 6.
Tel: (42) 423-818, (42) 504-403, (20) 342-38-39

Ifjú Botanikusok Baráti Köre *(Inántsy-Pap Tamás)*
4531 Nyírpazony, Petőfi S. u. 19., Tel.: (20) 481-8754

MME Nyíregyházi 36. sz. HCS *(Tóth Miklós)*
4401 Nyíregyháza, Pf.: 363, Tel/fax: (42) 443-544, (42) 407-457,
(30) 9254-737, E-mail:mme36r@westel900.hu, miklos@utf.zpok.hu

Nyírségi Természetvédelmi Alapítvány *(Inántsy-Pap Sándor)*
4400 Nyíregyháza, Pazonyi u. 1.

Észak-magyarországi régió

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYE

Hegyvidéki Tavainkért Egyesület *(Csesznak László)*
3524 Miskolc, Klapka u. 42. VIII/2., Tel.: (46) 431-597,
E-mail: cecil@matavnet.hu

HOLOCÉN Természetvédő Egyesület *(Kiss József)*
3525 Miskolc, Kossuth u. 13., Tel.: (46) 352-010 (46) 349-806,
E-mail: holocen@holocen.hu

Miskolci Öko-kör *(Balog Ákos)*
3509 Miskolc, Nagy Lajos király u. 34., Tel.:(46) 401-570,
E-mail:mok@freemail.hu

MME Észak-borsodi 31. sz. HCS *(Bartha Csaba)*
3600 Ózd, Vasvár út 78. fszt. 1., Tel.:(30) 292-1723, (30) 337-3142,
Email:csbartha@freemail.hu

MME Gömör–Tornai 4. sz. HCS *(Boldogh Sándor)*
3758 Jósvafő, Pf. 6
Tel.:(48) 350-011, (48) 350-006, (30) 3375-149,
E-mail:sandorboldogh@yahoo.com

Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvány *(dr. Gyulai Iván)*
3525 Miskolc, Kossuth u. 13., Tel.:(46) 413-390, (46) 352-010,
E-mail:biodivhu@mail.matav.hu

Zöld Akció Egyesület *(Demeter Zoltán)*
3525 Miskolc, Kossuth L. u. 13., Tel.:(46) 352-010, (46) 349-806,
E-mail:biodivhu@mail.matav.hu

HEVESMEGYE

MME Bükki 34. sz. HCS *(Pongrác Ádám)*
3304 Eger, Sánc u. 6., Tel:(30) 460-6655, E-mail: cinclus@freemail.hu

MME Heves megyei 26. sz. HCS *(Szabó Tibor)*
3200 Gyöngyös, Petőfi u. 30., Tel.:(30) 9759-232, Fax:(37) 378-173

NÓGRÁD MEGYE

MME Nógrád megyei 20. sz. HCS *(Drexler Szilárd)*
3109 Salgótarján-Salgóbánya, Medves Hotel, Medvesi út 9.
Tel.:(32) 435-792, (30) 3857-321, Email:nograd@mme.hu, mme@elender.hu

Közép-magyarországi régió

BUDAPEST

Budapesti Denevérvédelmi Csoport *(Molnár Zoltán)*
1131 Budapest, Futár u. 7., Tel.:(1) 340-8870

FAUNA Egyesület *(Pethő Ágnes)*
1054 Budapest, Vadász u. 29., Tel.:(1) 353-0100 Fax:(1) 302-1686

Herman O. Természet és Környezetvédő Kör *(Nagyné Horváth Emilia)*
1101 Budapest, Hungária krt. 5-7., Tel.:(1) 261-6786

KÉK Forrás Egyesület *(Obermayer András)*
1077 Budapest, Király u. 87. II/21., Tel.:(1) 209-0555/1537, (1) 321-4568

MME Budapesti 1. sz. HCS *(Bajor Zoltán)*
1113 Budapest, Zsombolyai u. 6.
Tel.:(1) 209-3598, (1) 221-0082, (70) 291-2969,
E-mail:bajorz@freemail.hu

Ócsai Madárvárta Egyesület *(Csörgő Tibor)*
1117 Budapest, Pázmány sétány 1/c,
Tel.:(1) 209-0555/8634, Fax:(1) 381-2184, E-mail: csorgo@cerberus.elte.hu

Sashegy Természetvédő és Kertbarát Egyesület *(Kuhn Tibor)*
1118 Budapest, Kelenföldi út 35/a., Tel.:(1) 203-9763

PEST MEGYE

MME Gödöllői 5. sz. HCS *(Braun László)*
Cím: 2117 Isaszeg, Ady E. u. 40., Tel.:(28) 403-714, (30) 858-3481

MME Börzsönyi 22. sz. HCS *(Kazi Róbert)*
2120 Dunakeszi, Kertész u. 3., Tel.:(20) 9290-014,
E-mail:mmebhcs@vnet.hu

Galga Természet- és Környezetvédelmi Közhasznú Egyesület
(Klenk József)
2181 Iklad, Tel.:(30) 368-7263, E-mail:galgakor@freemail.hu

Hatvani Környezetvédő Egyesület *(Tamási Istvánné)*
3000 Hatvan, Hatvany I. u. 6., Tel.:(37) 340-516,
E-mail:tamasine@hkegys.zpok.hu, zegy60@matavnet.hu

NATURA Természet- és Környezetvédő Közösség *(Mester Zsolt)*
3000 Hatvan, Balassi út 17., Tel.:(37) 341-455,
E-mail:mester@natura.zpok.hu

Közép-dunántúli régió

Fejér megye

MME Fejér megyei 9. sz. HCS *(Bukor Zoltán)*
8097 Nadap, Béke u. 12., Tel.:(22) 470-594, (30) 267-2179,
E-mail:vevoszolgalat@isv.hu

Komárom-Esztergom megye

MME Komárom-Esztergom megyei 24. sz. HCS *(Csonka Péter)*
2800 Tatabánya, Gál I. ltp. 902. I./16, Tel.:(70) 339-5903, fax:(34) 588-620,
E-mail:mme24@freemail.hu

Nyugat-dunántúli régió

Győr-Moson-Sopron megye

Castanea Környezetvédelmi Egyesület *(Szabó Miklós)*
9400 Sopron, Széchenyi tér 2., Tel.:(99) 321-129,
E-mail: castanea@sopron.hu

MME Kisalföldi 21. sz. HCS *(Fülöp Tibor)*
9241 Jánossomorja, Vadász tér 9.
Tel.:(96) 226-158, (96) 226-045, (99) 537-622, (30) 2802-579

Mosonmagyaróvári Környezetvédő Egyesület *(Ballainé Kovalszky Éva)*
9200 Mosonmagyaróvár, Fő út 12., Tel.:(96) 217-121, (96) 217-359,
E-mail:mokore@movar.zpok.hu

Sokoró Ökológiai Park Alapítvány *(Enyingi Tibor)*
9081 Győrújbarát, BM köz 1., Tel.:(96) 456-740, (96) 326-678,
E-mail:sokoroal@mail.datanet.hu

Vas megye

Kerekerdő Alapítvány *(Gyöngyössy Péter)*
9700 Szombathely, Petőfi Sándor u. 24., Tel.:(94) 500-166,
E-mail:pumilio@freemail.hu

ZALA MEGYE
MME Zalai Csoport *(Darázsi Zsolt)* 8932 Pókaszepetk, Zala u. 9., Tel.:(92) 330-052
Ökorégió Alapítvány a Fenntartható Fejlődésért *(Kocsis Anikó)* 8900 Zalaegerszeg, Kinizsi u. 78 / F., Tel.:(92) 348-337, (92) 550-491, E-mail:kocsisa@gamow.zmgzeg.sulinet.hu
Zöld Zala Természetvédelmi Egyesület *(Óváry Miklós)* 8900 Zalaegerszeg, Gorkij u. 1/d., Tel.: (92) 319-980, E-mail:zoldzala@zalaszam.hu

HASZNOS HONLAPCÍMEK

Magyar honlapok

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület	www.mme.hu
Magyar Természetvédők Szövetsége	www.mtvsz.hu
Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium	www.kvvm.hu
Környezetvédelmi Újságírók Társasága	www.greenfo.hu

Angol nyelvű honlapok

Birdlife International	www.birdlife.org
Eurosite	www.eurosite-nature.org
Greenpeace	www.greenpeace.org
IUCN – The World Conservation Union	www.iucn.org
RSPB	www.rspb.org.uk

A KIADVÁNYT KIADÓ SZERVEZETEK RÖVID BEMUTATÁSA

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, röviden MME, 1974. január 6-án alakult meg, napjainkban már Kelet-Európa legnagyobb társadalmi természetvédelmi szervezete közel 25 ezer csatlakozott taggal. A madárvédők világszervezetének, a BirdLife International-nek magyarországi képviselője.

Tevékenységünk három fő területre csoportosul:
- veszélyeztetett fajok védelme,
- természeti értékekben gazdag területek védelme
- szemléletformálás, ismeretterjesztés.

Az egyesület legfontosabb célja, hogy növelje a természet, ezen belül különösen a madárvilág védelmének társadalmi támogatását, ezáltal hozzájáruljon a biológiai sokféleség megőrzéséhez Magyarországon. A fenti cél elérése érdekében kifejtett tevékenységének köszönhetően 1998-ban megkapta a kiemelkedően közhasznú minősítést.
Az egyesületünkbe belépő új tagok közül 80% a fiatalok aránya.
Az állami természetvédelem elhivatott alkalmazottjainak döntő többsége az egyesületünk keretein belül ismerkedett meg a természetvédelem fontosságával.
A kezdetekben, a megalakulás időszakában felismertük a szemléletformálás fontosságát. Egyesületünk volt az úttörője a mára már széles körben elterjedt természetvédelmi táborozásoknak. Sok szemléletformálással foglalkozó pedagógus tagunk van.

A szemléletformálás napjainkban az egyesületnél

- Minden évben legalább 30 tábort szervezünk.
- Iskolai faliújságunk évi három alkalommal 4.000 iskolába jut el.
- Madarász suli feladatlapokat dolgoztunk ki a gyerekek részére.
- Évente több mint 30 vetélkedőt szervezünk, vagy veszünk részt a szervezésben.
- Minden évben kapcsolódunk az Európai Madármegfigyelő Napok rendezvénysorozathoz.
- Kiadványokat, könyveket adunk ki. Sok közülük hiánypótló a hazai könyvkiadásban.
- Video- és audio segédanyagokat készítünk.
- Pedagógus tagjainknak eljuttatjuk a kiadványainkat.
- Természetvédelmet népszerűsítő akciókat (pl. Év madara) szervezünk.
- A Madárbarát Kert program összefogja mindazokat a kert vagy park tulajdonosokat, akik hangsúlyozottan szeretnének valamit tenni a madárvédelem érdekében és azért, hogy kertjükben minél több madár találjon megfelelő feltételeket.
- Az Egy velünk élő világ program keretében a gyerekek megismerhetnek egy, a lakóhelyük vagy iskolájuk közelében található erdőt, miközben természetvizsgáló terepmunkát végezhetnek, ill. megtudhatják, mit tehetnek Ők az erdők védelméért.
- Objektumainkat, az egyesület közalapítványai által kezelt területeket a védelem mellett a szemléletformálás céljára is használjuk.
- Tagjaink az országban évente több száz előadást vállalnak.
- Ösztöndíjunkkal támogatjuk a fiatal főiskolások, egyetemisták munkáját.

MME Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálat

Email: ttsz-info@vnet.hu

A természeti értékekkel rendelkező, erdős, szántó- és gyepterületeken, illetve a különböző vizes élőhelyeken dolgozó gazdálkodókkal való együttműködés céljából hozta létre a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület a Természetvédelmi Tanácsadó Szolgálatát az Európai Közösség Phare Programjának segítségével 1998-ban.

A fontos madárélőhelyek megőrzését csak a területen élők, az ott gazdálkodók biztosíthatják azáltal, hogy tevékenységük során megóvják a területeknek azokat a kulcsfontosságú jellemzőit, amelyeknek köszönhetően a madarak és más természeti értékek megtalálják életfeltételeiket. Természetesen ezeket a tényezőket sokan nem ismerik, vagy nem tudják, hogyan vegyék figyelembe az ökológiai szempontokat gazdálkodásuk vagy fejlesztéseik során. Sokan talán nem is tudják, hogy milyen feltételekkel és honnan kaphatnak támogatást természetkímélő tevékenységükhöz.

Alábbi szolgáltatásainkat ajánljuk a gazdálkodóknak, önkormányzatoknak és beruházóknak:

Szakmai tervezés, segítségnyújtás

A mezőgazdaság, erdészet és halászat természetvédelmi vonatkozású kérdéseiben tanácsadás és szakmai tervezés. • Vidékfejlesztés, területrendezés és területfejlesztés természetvédelmi vonatkozású kérdéseiben tanácsadás és szakmai tervezés. • Agrár-környezetvédelmi Üzemtervek készítése. • Helyi viszonyoknak megfelelő Természetvédelmi BirtoktervO kidolgozása. • Természetvédelmi állapotfelmérések és természetvédelmi kezelési tervek készítése. • Környezeti hatásvizsgálatok természetvédelmi és táji részeinek elkészítése. • Munkatársaink szerepelnek az agrár-könyezetvédelmi szakértői névjegyzékben.

Jogi segítségnyújtás

• Természetvédelmi jogi tanácsadás, információszolgáltatás.
• Helyi védetté nyilvánítások előkészítése, elősegítése.

Tájékoztatás, információk szolgáltatása, pályázati segítség

Európai Unióval kapcsolatos természetvédelmi, agrár-környezetvédelmi és vidékfejlesztési információk szolgáltatása, tájékoztatás. • Agrár-környezetvédelmi és más természetvédelmi célokat is szolgáló pályázatok elkészítése. • Kiadványok, információs anyagok, tájékoztatók, útmutatók, kézikönyvek készítése.

Az említett együttműködési lehetőségek mellett kiemelt figyelmet fordítunk a gazdálkodók gyakorlati munkáját segítő kezelési útmutatók kiadására (pl. gyepterületek, nádasok, természetvédelmi kezelésének gyakorlata stb.). Kisebb füzetek kiadását is tervezzük az egyes fontosabb mozzanatok bemutatására, mint például az élőhelyet jelentő sövények létesítésének szempontjai, a kaszálás természetkímélő módjai, a legeltetés gyakorlata, képekkel és magyarázó rajzokkal illusztrálva.

A Magyar Természetvédők Szövetsége bemutatása, futó programjai

A Magyar Természetvédők Szövetsége (MTvSz) 1989-ben alakult 32 tagcsoporttal. Az elmúlt 10 évben taglétszámunk többszörösére nőtt, s így a jelenlegi közel 33 ezres tagságunk 90 tagszervezetben fejti ki tevékenységét. A kilenctagú elnökség útmutatása szerint a Központi Iroda szervezi a Szövetség központi projektjeit. A Központi Irodában a főállású ügyvezető elnök mellett 6 főállású munkatárs és két polgári szolgálatos dolgozik.
A Szövetség legfőbb célja a Természet egészének a védelme, s ennek érdekében állította programja középpontjába a fenntartható fejlődés megvalósításának elősegítését, amely a gazdasági, ökológiai és szociális kérdések együttkezelését követeli meg. E célkitűzés arra késztette a Szövetséget, hogy a megalakulás után azonnal a nemzetközi környezetvédelmi folyamatokra is kiemelt figyelmet fordítson, illetve bekapcsolódjon a nemzetközi NGO együttműködésbe.
A tagcsoportok döntő többsége vidéken működik, programjaik rendkívül változatosak. A programok jórészt a helyi környezeti, természeti problémák feltárására és megoldásának elősegítésére irányulnak. Ugyancsak nagy figyelmet fordítanak a helyi lakosság és fiatalok környezeti nevelésére, szemléletformálására, a környezetbarát fogyasztói magatartás kialakítására. E csoportok zöme önkéntes alapon végzi tevékenységét, önálló irodával, infrastruktúrával nem rendelkeznek.
A Szövetségnek vannak nagyobb, un. megyei-regionális tagszervezetei is, amelyek már komolyabb infrastruktúrával rendelkeznek, főállásos alkalmazottainak száma meghaladja a 10 főt. E szervezetek az előzőekben vázolt tevékenység mellett - főleg a fenntartható fejlődés helyi szintű megvalósítása érdekében - nemzetközi szinten is elismert projekteket valósítottak meg: példaként említhetjük a miskolci Ökológiai Intézet gömörszőlősi Fenntartható Falu programját, vagy a Somogy Természetvédelmi Szervezet Boronka programját.
Szövetségi szinten a tagcsoportjaink tevékenységének támogatása mellett konkrét programjaink a fenntartható fejlődés koncepciójának megismertetésére, a fenntartható fejlődés elérését célzó programok kidolgozására és megvalósítására irányultak.

1. Részvétel az országos és nemzetközi környezetpolitika formálásában

Folytattuk aktív részvételünket az európai környezetvédő hálózatok munkájában (Európai Környezetvédelmi Iroda (EEB), Föld Barátai Európa (FoEE), Szövetség a Fenntartható Fejlődésért (ANPED), Világ Természetvédelmi Unió (IUCN), Közép-Kelet-Európai Hálózat a Biológiai Sokféleség Megőrzéséért (CEEWEB). Emellett részt veszünk a Regionális Környezetvédelmi Központ (REC) EU-NGO Dialógusában is.

2. Tagcsoportjaink tevékenységének támogatása

2.1 Tájékoztatás

A ZÖLDlevél című hírlevelet immáron tizedik éve jelenteti meg a Szövetség évente 10 számot adunk ki 750 példányban.

2.2 Közös projektek

A Központi Iroda egyre több projekt tervezésébe és lebonyolításába vonja le a tagcsoportokat, és más környezetvédő szervezeteket. 2002-ben kilenc olyan projektünk volt, amely lebonyolításában összesen 14 magyar környezetvédő szervezet vett részt a Szövetség pénzügyi támogatásával.

3. Tájékoztatás az EU bővítés környezetvédelmi hatásairól

3.1 EU környezetvédelmi információs iroda

A Szövetség Központi Irodájában EU környezetvédelmi információs irodát működtettünk idén is.

3.2. EU-Integráció hírlevél

Hírlevelünk 12 számát 2000 példányban juttattuk el a téma iránt érdeklődő civil szervezetek, minisztériumok, képviselők és más csoportok számára.

4. Társadalmi részvétel a fejlesztési politikában

A program alapvető célja, hogy a regionális fejlesztési tervekbe és a Nemzeti Fejlesztési Tervbe beépüljenek a fenntartható fejlődés szempontjai, valamint kialakuljon a társadalmi részvételi intézményrendszer a fejlesztés politikában a környezeti érdekek képviselete érdekében.

5. Vállalati program

A program célja, hogy elősegítse a jelentősebb környezetterheléssel működő vállalatok és a környezetvédő civil szervezetek közti párbeszédet, a jobb környezeti teljesítményre való ösztönzés és törekvés elérése érdekében. A program emellett hozzá szeretne járulni a vállalati környezetvédelmi gyakorlatban használt, (viszonylag) újnak számító és többnyire önkéntes alapon működő eszközök környezetvédő szervezetekkel való megismertetéséhez, melyek ismerete feltétlenül szükséges a „közös nyelv” kialakításához.

6. Természetvédelem

A 2002-ben megalakult Természetvédelmi Munkacsoport legfőbb célkitűzése, hogy a hasonló témakörben dolgozó szervezeteket, programokat, szakembereket összekapcsolja, közös programok, projektek, közös állásfoglalások kidolgozását elősegítse. A Munkacsoport kiemelt figyelmet kíván szentelni az EU csatlakozás természetvédelmi vonatkozásainak, ezen belül is a Natura 2000 rendszerének, valamint elő szeretné mozdítani a helyi védettség ügyét is.

7. Mezőgazdaság

Komoly figyelmet fordítunk a mezőgazdaság, agrár-környezetvédelem témakörének. Nyomon követjük a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program alakulását, hírleveleinken és rendezvényeinken keresztül részt veszünk a lakosság szemléletformálásában.

8. Globális környezetvédelmi problémák

8.1. Globalizáció és környezet

A program célja globalizációval kapcsolatos hatások pontosabb megismerése, feltérképezése tagszervezeteink és más civil szervezetek ismereteinek bővítése és tevékenységének ösztönzése a globalizáció negatív hatásainak csökkentése, illetve kivédése érdekében.

8.2 Éghajlatváltozás

A REC és a WRI közös programja keretében felmérést készítettünk a Kiotói Jegyzőkönyvvel kapcsolatos hazai információk és döntések nyilvánosságáról.

8.3. Génmanipuláció

Részt veszünk a Génpiszka Hálózat munkájában. A ZöldLevél és az EU-Integráció c. hírlevelünkben, valamint a genlist@zpok.hu levelezőlistán rendszeresen jelenítünk meg a génmanipulációhoz kötődő híreket. Részt vettünk a Föld Barátai brüsszeli "Bevásárlókocsi akciójában", amelyen a géntechnológia európai szabályozásának fellazítása ellen tiltakoztunk.

9. Fenntartható fejlődés politika

A Magyar Természetvédők Szövetsége megalakulása óta kiemelt feladatának tekinti a fenntartható fejlődés megvalósításának elősegítését. A Riói Folyamatot már a kezdetektől figyelemmel kísérte, az ott elfogadottak hazai megismertetését fontos feladatának tekintette, csakúgy, mint most a tíz éves értékelésben és a további teendők meghatározásában való aktív részvételt.

FOGALOMTÁR

Agrár-környezetvédelmi Program: A környezetkímélő, a természet védelmét és a táj megőrzését szolgáló mezőgazdasági termelési módszerek támogatását célzó program. A környezetbarát földhasználatot támogató célprogramok országos és térségi programokra oszlanak. Bővebb információ a http://www.nakp.hu címen található.

Belvíz: A csapadékból és a megemelkedett talajvízszint miatt feltörő talajvízből a mélyebb területeken felgyülemlő víz; sík vagy enyhe domborzatú vidéken a természetes helyi csapadéknak az a része, amelyet a talaj nem tud befogadni és a terület mélyebb lefolyástalan részein összegyűlik, foltokat képez (pangó vizek).

Bennszülött faj (endemikus faj): Olyan állat- v. növényfaj, amelynek elterjedése a Föld viszonylag kicsiny területére korlátozódik. Bennszülött fajokban általában gazdagok, pl. a szigetek, magashegységek, medencék, sivatagok.

Defláció: Szélerózió: a szél felszínalakító munkájának összefoglaló neve. Megkülönböztethetők benne a lehordás (abláció), a koptatás (korrázió) és a felhalmozás (akkumláció), üledékképződés (szedimentáció) periódusai.

Denzitás: Sűrűség: egy populáció egyedeinek területre (pl. szárazföldi élőlények) vagy térfogategységre (pl. talajlakó vagy vízi fajok) vonatkoztatott egyedszáma (abundanciája)

Erdő: A földterületnek egy meghatározott mértéknél (pl. egy ha-nál) nagyobb, erdei fákkal borított része a társult élőlényekkel (mohákkal, gombákkal, füvekkel, cserjékkel, állatokkal) együtt.

Erózió: Szűkebb értelemben a folyóvíz, tágabb értelemben a víz (tenger és folyó) és a szél felszínalakító munkája.

Talajerózió: a víz és a szél által előidézett talajpusztulás, amely a termőréteg elvékonyodásához, a termékenység csökkenéséhez vezet (a szél által okozott talajpusztulás a defláció). A lejtőről lerohanó víz a magával ragadott talajszem-csékkel hegy-völgy irányú medret vés magának. Így a lejtő domború harmadáról a humuszos talaj lekopik (deluvium).

Érzékeny természeti területek: Környezetileg érzékeny terület: olyan extenzív művelés alatt álló terület, amely a természetkímélő gazdálkodási módok megőrzését, fenntartását és ezáltal az élőhelyek védelmét, a biológiai sokféleség fennmaradását, a tájképi és kultúrtörténeti értékek megóvását szolgálja.

Eutrofizáció: A vizek növényi tápanyagdúsulása által kiváltott biológiai reakció: a felszíni vizek elnövényesedése (algásodás, hínarasodás), azaz a víz szerves-anyag-tartalmának növekedése, ami természetes és mesterséges hatásokra következik be.

Ex lege (védelem): A természetvédelem erejénél fogva bekövetkező védelem. A természetvédelmi törvény alapján külön védetté nyilvánítási eljárás nélkül védett valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom és földvár.

Extenzív (mező)gazdálkodás: Olyan gazdálkodási rendszerek gyűjtőfogalma, amelyek külső mesterséges ráfordításokat (inputokat), különösen műtrágyát és növényvédő szereket alig használnak, ezáltal környezeti hatásukban jelentősen különböznek a ma uralkodó intenzív gazdálkodástól.

Faj: Azon élőlények összessége, melyek lényeges tulajdonságaikban megegyeznek és szaporodóképes utódot tudnak világra hozni.

Fajta: Fajon belüli változatok, amelyek bizonyos tulajdonságaikban eltérnek.

Fauna: Fgy élőhelyen vagy földrajzi terülten vagy geológiai korban élt állatfajok összessége.

Fenntartható használat: A természeti értékek olyan módon és ütemben történő használata, amely nem haladja meg megújuló képességüket, nem vezet a természeti értékek és a biológiai sokféleség csökkenéséhez, ezzel fenntartva a jelen és jövő generációk életlehetőségeit.

Fokozottan védett faj: A különböző országok és nemzetközi szervezetek a jelenlegi élővilág megőrzése érdekében törvényes védelem alá helyeztek egyes növény- és állatfajokat. A fokozottan védett növényeknél és állatoknál a védelem kiterjed az egész ország területére, a faj minden egyedére és bármelyik fejlődéi stádiumára, sőt a már preparált példányokra is.

Gyep: Évelő fű- és herefélékkel benőtt tér

Intenzív fajták: Azok a nemesített fajták, amelyekkel egységnyi termőterületen az átlagos termés 3-4 szeresét lehet elérni, magas erőforrás-bevitel mellett.

Intenzív gazdálkodás: Olyan gazdálkodási forma, melyben magas a külső erőforrás-bevitel.

Kanalizáció: A természetes vízfolyások medrének az ember igényeinek megfelelő alakítása, általában kiegyenesítése.

Kubikgödör: Földművek építési anyagának nyerőhelye sík vidéken. A XIX sz. második felében és a XX. sz. elején végzett nagyarányú vasútépítési és folyószabályozási munkák földmunkához a kubikosok kézi erővel termelték és szállították az anyagot. A visszamaradó gödrökben nedves biotópok alakultak ki. A kubikgödrök olyan ökológiai kiegyenlítő felületek, amelyeket hiba volt feltölteni, a meglévőket pedig óvni kell.

Meander: A folyónak az a szakasza, ahol a folyókanyarulatok ívhossza nagyobb, mint a kezdő és végpont fölé rajzolt félkör ívhossza

Mocsár: Sekély, növényzettel dúsan benőtt állóvíz, kisebb-nagyobb nyílt vizű részekkel. A lágy, iszapos vízfenékről gyakran törnek fel gázbuborékok, amik a főként növényi részek rothadása során keletkeznek.

Monitoring: A természetes vagy mesterséges környezet megváltozásának nyomon követése rendszeres megfigyelő- és mérőhálózat alkalmazásával.

Művelési ág: A földterület fő hasznosítási iránya, ill. a földnyilvántartásban rögzített állapota. Hasznosítása szerint lehet szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, gyep (rét, legelő), erdő, nádas, halastó és művelés alól kivont terület. Az ingatlan-nyilvántartásban a termőföldeket a művelési ág szerint tarják nyilván, jelezve azt, hogy az adott föld általában milyen műveléssel került hasznosításra, ami egyben jelzi tényleges felhasználási irányát is.

Nehézfémek: Természetes és antropogén forrásból származó azon fémek, melyeknek a sűrűsége nagyobb, mint 5g/cm3, s amelyek környezeti és egészségügyi hatásuk miatt nagy fontosságúak. A legfontosabb nehézfémek: Zn, Cu, Co, Cr, Ni, V, As, Bi, Cd, Hg, Pb, Sb, Se..

(Nemzeti) Ökológiai Hálózat: A természetes és természetközeli területek létező koherens rendszere, funkcionálisan magterületekből és a magterületek közötti biológiai kapcsolatot biztosító ökológiai folyosókból áll. Az ökológiai hálózatok országhatárokon átnyúló rendszerek, amelyek kiterjedésüktől és lehatárolásuktól függően más és más elnevezést kaptak. Magyarországon a Nemzeti Ökológiai Hálózatként ismert az ország természetes és természetközeli térszerkezetét felölelő rendszer, amely egyfelől fizikai hálózat, más felől állami természetvédelmi program. Nemzeti Ökológiai Hálózat azonosításakor figyelembe veszik a nemzetközi kategória rendszereket, így a páneurópai rendszert (magterületeket, ökológiai folyosókat, pufferzónákat és rehabilitációs területeket jelölnek ki), a Natura 2000 területeket, egyéb nemzetközi egyezmények alapján kijelölt területeket, valamint a hazai jogi szabályozás alapján lehetséges területi kategóriákat.

Nemzeti park: A természetvédelmi védetté nyilvánítás területi kategóriája. A nemzeti park az ország jellegzetes, természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott olyan nagyobb tája, ahol a növény- és állatfajok jelenléte, a földfelszíni formák és ezek együttese a tudományos, a közművelődés és felüdülés szempontjából különleges jelentőségű

Peszticidek: Többnyire szintetikusan előállított vagy természetes eredetű, a főbb károsító csoportokra (fitofág állatok, fitopatogén gombák, baktériumok, gyomnövények, vérszívó rovarok stb.) ható, valamely csoportra szelektív vagy totális toxikus anyag.

Polgári természetőrök: A nemzeti park igazgatóságok vagy a települési önkormányzatok természetvédelmi közfeladatának - különösen őrszolgálati és tájékoztatási munkájának ellátását önkéntesen, külön díjazás nélkül ellátó személy. Polgári természetőr lehet az a nagykorú, cselekvőképes, büntetlen előéletű magyar állampolgár, aki jogszabályban meghatározott iskolai végzettséggel, szakképzettséggel, szakképesítéssel rendelkezik, ha szükséges, polgári természetőri ismeretekből sikeres vizsgát tett és vele – kizáró ok hiányában – a nemzeti Park Igazgatósága vagy a települési önkormányzat megállapodást kötött.

Populáció: Népesség: az egyedi szint feletti (szupraindividuális) elemi szerveződési egység. Azonos fajhoz tartozó szervezetek olyan csoportja, amelyet az egyedek valamely közös minősége határoz meg illetve amelyet adott kérdés vizsgálata érdekében kijelölünk.

Predátorok: Szűkebb értelmezésben olyan táplálkozási stílusú egyedeket jelent, amely élőlények frissen megölt állatok húsát fogyasztják. Egyes kutatók szerint a fogalom tágabb értelemben magában foglalja az állatok növényfogyasztását és a rovarfogó növények táplálkozását is.

Preventív (védekezés): Megelőzés. Olyan technológiai eljárások, módszerek, elektrofilterek, hulladékszegény technológiák stb. alkalmazása, amelyek az emberi tevékenységek hatására bekövetkező, előre felmérhető, számítható környezeti terhelések, környezeti károk megelőzését (be nem következését) eredményezik.

Regionális hatáskörű társadalmi szervezet: Olyan társadalmi szervezet, amelynek a tevékenysége regionális szinten hat.

Reliktum faj (maradványfaj): Korábbi geológiai idők (ill. vegetációtörténeti korszakok) élővilágából a megfelelő környezetben a mai napig életben maradt faj.

Sokféleség (biodiverzitás): biológiai sokféleség: az élővilág változatossága, amely magában foglalja az élő szervezetek genetikai (fajon belüli), valamint a fajok és életközösségeik közötti sokféleséget és maguknak a természeti rendszereknek a sokféleségét; az élő természet eredendő létezési formája, amely a biológiai szerveződés több szintjén is kifejezésre jut.

Szukcesszió: Olyan szündinamikai folyamat, amelynek során élőlényközösségek tér-idő átalakulásai játszódnak le.

Tájérték: A tájhasználat során létrejött érték, amelynek megállapítása nem történhet egyszerűen a megtermelt javak mérésével, hanem minden esetben figyelembe kell venni (a megtermelt javak értékéből le kell vonni) a tájban bekövetkezett változásokból fakadó értékcsökkenést (negatív externális hatásokat) a tájpotenciálok esetleges gyengülését is.

Tájfajták: Az adott tájon kialakult, az adott helyi körülményekhez alkalmazkodott fajta.

Tájvédelmi körzet: A védett természeti területek egyik típusa. A tájvédelmi körzet az ország jellegzetes természeti, tájképi adottságokban gazdag nagyobb, általában összefüggő területe, tájrészlete, ahol az ember és a természet kölcsönhatása esztétikai, kulturális és természeti szempontból jól megkülönböztethető jelleget alakított ki, és elsődleges rendeltetése a tájképi és természeti értékek megőrzése.

Természeti erőforrások: A - mesterséges környezet kivételével - társadalmi szükségletek kielégítésére felhasználható környezeti elemek vagy azok egyes összetevői

Természetvédelmi őrszolgálat: A természeti értékek és területek, különösen védett természeti értékek és területek megőrzése, megóvása, károsításának megelőzése érdekében kialakított - egyenruhával és szolgálati lőfegyverrel ellátott tagokból álló -, valamennyi Nemzeti Park Igazgatóság illetékességi területén működő állami szervezet.

Toxikus: Mérgező, mérget tartalmazó, mérgezett.

Ugaroltatás: Egy adott földterület pihentetése

Védett faj: Jelenleg a természetvédelméről rendelkező 1996 évi LIII. Törvény végrehajtására kiadott 13/2001 (V.9) KöM rendelet határozza meg a védett fajok körét. A jogalkotó a vadon élő állatfajok hazai és nemzetközi veszélyeztetettsége, valamint tudományos jelentőségük figyelembe vételével alkotta meg a védett fajok listáját.

Vegetáció: Növényzet: általános értelemben egy-egy adott terület, táj növényzete. Növénytani szempontból a vegetáció a Földet borító növénytakaró, amely a Föld képét tájképileg is meghatározza.